

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

FAKULTA PRÁVNICKÁ

KATEDRA ÚSTAVNÍHO A EVROPSKÉHO PRÁVA

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Ústavní limity zásahů do osobní svobody jednotlivce

Plzeň, 2023

Filip Hůla

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

Fakulta právnická

Akademický rok: 2022/2023

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(projektu, uměleckého díla, uměleckého výkonu)

Jméno a příjmení:	Filip HŮLA
Osobní číslo:	R19M0125P
Studijní program:	M0421A220004 Právo a právní věda
Téma práce:	Ústavní limity zásahů do osobní svobody jednotlivce
Zadávací katedra:	Katedra ústavního a evropského práva

Zásady pro vypracování

1. Úvod
2. Vymezení pojmu osobní svoboda a zbavení osobní svobody
3. Zatčení a zadržení
4. Vazba
5. Omezení osobní svobody ze zdravotních důvodů
6. Závěr

Rozsah diplomové práce:
Rozsah grafických prací:
Forma zpracování diplomové práce: **tištěná**

Seznam doporučené literatury:

1. Draštík, Antonín, Fenyk Jaroslav a kol. *Trestní řád: Komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2017. ISBN 978-80-7552-600-7.
2. Galovcová, Ingrid. *Vazba v trestním řízení*. Praha: Leges, 2020. Teoretik. ISBN 978-80-7502-451-0.
3. Hofmannová, Helena, Řepa Karel, Otýpková Laura. *Lidská práva za mřížemi: ústavněprávní aspekty omezení osobní svobody*. Praha: Auditorium, 2021. ISBN 978-80-87284-87-2.
4. Husseiní, Faisal, Bartoň Michal, Kokeš Marian, Kopa Martin a kol. *Listina základních práv a svobod: komentář*. Praha: C.H. Beck, 2021. Beckova edice komentované zákony. ISBN 978-80-7400-812-2.
5. Jelínek, Jiří a kol. *Trestní právo procesní: podle stavu k 1.1.2022*. Praha: Leges, 2021. ISBN 978-80-7502-550-0.
6. Klíma, Karel a kol. *Komentář k Ústavě a Listině*. 2., rozšířené vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2009. ISBN 978-80-7380-140-3.
7. Klíma, Karel. *Ústavní právo*. 5. aktualizované vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2016. ISBN 978-80-7380-606-4.
8. Molek, Pavel. *Základní práva*. Svazek druhý, Svoboda. Praha: Wolters Kluwer, 2019. Lidská práva. ISBN 978-80-7598-525-5.
9. Wíntř, Jan a Marek Antoš, ed. *Základní práva a ústavní principy v judikatuře obecných soudů*. Praha: Leges, 2021. Teoretik. ISBN 978-80-7502-562-3.

Vedoucí diplomové práce: **JUDr. Vladislav Vnenk, Ph.D.**
Fakulta právnická

Datum zadání diplomové práce: **31. ledna 2022**
Termín odevzdání diplomové práce: **31. března 2023**

JUDr. et PhDr. Stanislav Balík, Ph.D.
děkan

Doc. JUDr. Monika Forejtová, Ph.D.
vedoucí katedry

V Plzni dne 6. září 2022

Poděkování

Tímto chci poděkovat vedoucímu mé diplomové práce JUDr. Vladislavu Vnenkovi za cenné rady a věcné připomínky. Dále také za vstřícný přístup a odborné vedení.

Prohlášení

Prohlašuji,

že jsem tuto diplomovou práci vypracoval zcela samostatně a veškerou použitou literaturu a další podkladové materiály, které jsem použil, uvádím v seznamu literatury a dalších použitých zdrojů.

V Plzni, březen 2023

Filip Hůla

Klíčová slova

osobní svoboda, zbavení osobní svobody, vazba, zadržení, zdravotnická detence

Keywords

personal freedom, deprivation of personal freedom, custody, detention, medical detention

Seznam zkratek

ESLP

Evropský soud pro lidská práva

EÚLP / Úmluva

Sdělení č. 209/1992 Sb. Sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí o sjednání Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod a Protokolů na tuto Úmluvu navazujících

EU

Evropská unie

LZPS / Listina

Ústavní zákon č. 2 /1993 Sb., Listina základních práv a svobod

MPOPP

Mezinárodní pakt o občanských a politických právech ze dne 7. 10. 1968, vyhlášeno ve Sbírce zákonů pod č. 120/ 1976 Sb.

TR, tr.ř.

Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád)

sp. zn.

spisová značka

ÚS

Ústavní soud

ZMJS

Zákon č. 104/2013 Sb., zákon o mezinárodní justiční spolupráci ve věcech trestních

OBSAH

ÚVOD	10
1 VYMEZENÍ POJMU OSOBNÍ SVOBODA A ZBAVENÍ OSOBNÍ SVOBODY	12
1.1 Osobní svoboda	12
1.1.1 Pojetí osobní svobody v historickém kontextu.....	13
1.1.2 Osobní svoboda a ústavní pořádek ČR.....	20
1.1.2.1 Listina základních práv a svobod – čl. 8	21
1.1.2.2 Garance osobní svobody v mezinárodních smlouvách	24
1.1.3 Rozdílnost mezi osobní svobodou a svobodou pohybu	28
1.2 Zbavení osobní svobody jednotlivce	29
1.2.1 Práva osob zbavených osobní svobody	31
1.2.1.1 Právo na informace o důvodech zbavení svobody	32
1.2.1.2 Právo být předveden před soudce či jinou úřední osobu.....	34
1.2.1.3 Právo osob na kompenzaci (odškodnění)	35
2 ZADRŽENÍ A ZATČENÍ	39
2.1 Institut zadržení	40
2.1.1 Zadržení obviněné osoby policejním orgánem	43
2.1.2 Zadržení podezřelé osoby policejním orgánem.....	45
2.1.3 Příkaz k zadržení	48
2.2 Institut zatčení	51
2.3 Judikatura ESLP k článku 5 odst. 1 písm. c) Úmluvy.....	54
3 VAZBA	57
3.1 Doba trvání vazby	58
3.2 Nutné důvody pro vzetí do vazby.....	62
3.2.1 Vazba útěková dle § 67 písm. a) trestního řádu	63
3.2.2 Vazba koluzní dle § 67 písm. b) trestního řádu.....	65
3.2.3 Vazba předstižná dle § 67 písm. c) trestního řádu	67
4 OMEZENÍ OSOBNÍ SVOBODY ZE ZDRAVOTNÍCH DŮVODŮ	69
4.1 Zdravotnické detence v kontextu české právní úpravy	70
4.2 Zdravotnická detence dle článku 5 odst. 1 písm. e) Úmluvy	73
4.2.1 Detence duševně nemocných osob.....	74
4.2.2 Detence z důvodu zabránění šíření nakažlivé nemoci.....	78
4.2.3 Detence osob trpících alkoholismem nebo narkomanií a tuláci.....	81

ZÁVĚR	84
RESUMÉ	86
RESUME	87
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	88

Úvod

Osobní svoboda je jistou hodnotou, která je nedílnou součástí základních lidských práv a svobod. Osobní svobodu lze chápat jako právo, které každému jednotlivci ve společnosti zajišťuje určitou nedotknutelnost, přičemž je osobní svoboda každého jedince chráněna před zásahem státu. Elementární hodnotou naší společnosti je nesporně osobní svoboda, a proto je nezbytné, aby se jí dostávalo dostatečné ochrany především ze strany státu.

V této diplomové práci jsem se zabýval právem na osobní svobodu a jeho možnostmi omezení. Na první pohled se může toto téma jevit jako nepříliš široké, avšak opak se stává pravdou, neboť právní úprava vztahující se k této problematice je poměrně rozsáhlá, stejně tak jako judikatura soudů, která se těmito otázkami zabývá. Existuje nespočet možností, jak toto téma uchopit a z jakého pohledu se na danou problematiku zaměřit. Z tohoto důvodu budou v této diplomové práci představeny pouze některé možnosti zásahu do osobních svobod jednotlivců, jako je zadržení a zatčení, vazba a omezení osobní svobody jednotlivce ze zdravotních důvodů.

První kapitola je v první řadě věnována vymezení pojmu osobní svobody. Na úvod bude nastíněn historický exkurz již zmíněného základního práva osobní svobody. V rámci tohoto exkurzu budou zmíněny nezbytně důležité právní prameny, které považuji za zásadní pro pochopení samotné hodnoty osobní svobody v historickém kontextu. Poté bude následovat část kapitoly věnované ústavnímu pořádku České republiky ve spojitosti s osobní svobodou. Nebudou však opomenuty mezinárodní smlouvy, v nichž je garance osobní svobody obsažena, a mají tak pro nás zásadní význam, načež bude následovat zmínka o rozdílnosti mezi osobní svobodou a svobodou pohybu. Zde bude problematika obohacena judikaturou Evropského soudu pro lidská práva, avšak nebude těmto tématům dán větší prostor, neboť to není zcela zásadní pro tuto diplomovou práci. Považuji však za důležité tyto rozdíly ve zkratce nastínit pro lepší uchopení a přehlednost v kapitole. V další podkapitole bude věnována pozornost pojmu zbavení osobní svobody. V judikatuře Evropského soudu pro lidská práva a Ústavního soudu si lze všimnout, že je používán pojem „omezení osobní svobody“, kdežto Listina v druhém odstavci článku 8 společně s článkem 5

Úmluvy užívají pojmu „zbavení osobní svobody“. ESLP v jednom rozsudku ve věci Stanev proti Bulharsku shrnul všeobecné zásady, které se těchto pojmů týkají, kdy uvedl, že rozdílnost pojmů na základě dosavadní judikatury spočívá především v jejich intenzitě jednání, tedy že nezáleží na podstatě samotné věci. Následně uvedl, že na základě všech existujících faktorů je důležité brát zřetel na kritéria dané situace, jimiž jsou například následky a způsoby provádění opatření či jaké bylo jejich trvání. S přihlédnutím na již uvedené okolnosti budu v této diplomové práci využívat převážně pojmu „zbavení osobní svobody“, jelikož i v odborné literatuře se tento pojem používá jako synonymum pojmu „omezení osobní svobody“. Je však nutno zmínit, že vždy záleží na povaze omezení fyzické svobody jednotlivce v souvislosti s intenzitou zasahující do osobní svobody.

Následující tři kapitoly budou věnovány přípustným důvodům zbavení osobní svobody jednotlivce. Těchto přípustných limitů existuje celá řada, nicméně v této práci bude poskytován prostor zadržení a zatčení, vazbě a omezení osobní svobody ze zdravotních důvodů. Každá kapitola bude obohacena o existující judikaturu především z rozhodující praxe Ústavního soudu ČR a ESLP.

Cílem této práce bude deskripce jednotlivých zbavení osobní svobody jednotlivce, při které se budu snažit dbát zřetel na právní úpravu ústavních limitů zásahů do osobní svobody, přičemž dále bude uvedena vybraná judikatura vztahující se k jednotlivým institutům, zejména budou využita rozhodnutí ÚS a ESLP. Tato judikatura bude obsahovat i ta nejnovější rozhodnutí, která jsou dohledatelná a dostupná. Zároveň se pokusím dojít ke zjištění, zda nedochází příliš často k zásahům do osobní svobody jednotlivce, a také zda jsou respektovány a dodržovány stanovené podmínky zákonnosti a zákazu svévole.

1 Vymezení pojmu osobní svoboda a zbavení osobní svobody

1.1 Osobní svoboda

Osobní svoboda je pojem, který je nezbytnou součástí demokracie a je tak zařazen mezi základní hodnoty spolu s podmínkami důstojného života.¹ Základní právo osobní svobody lze tedy chápat tak, že jedinec není omezen ve svém pohybu či není uzavřen v určitých prostorách, které by jej mohly vymanit ze společenského života. Avšak je zde velice podstatné vnímat existující hranice mezi osobní svobodou na straně jedné a mezi svobodou pohybu na straně druhé, neboť se jedná o rozlišné svobody, a každá má svou samostatnou úpravu. O této problematice se ještě zmíním později v jedné z podkapitol.

V zásadě se dá říci, že Listinou je především poskytována určitá ochrana integrity každého jednotlivce ve spojitosti se samotnou nedotknutelností, jež má osobní charakter. Nehovoří se pouze jen o osobní nedotknutelnosti, ale i o nedotknutelnosti fyzické.² Osobní svobodu řadíme do takzvané první generace základních lidských práv, a je právem negativním. Z teoretického hlediska negativnímu statusu odpovídá povinnost nezasahovat. Právo na osobní svobodu ve spojitosti s ochranou fyzické integrity je tedy právem negativním, neboť je zde povinnost zdržet se zásahu do této integrity. Zároveň nesmí být opomenuty pozitivní závazky státu, kdy adresátem osobní svobody je především stát, který je zvláště povinen zdržet se zásahů vůči svobodám jednotlivců, s čímž je samozřejmě spojena jejich patřičná ochrana před zásahy ze strany státu, do již zmíněné svobody. Vedle negativního práva je nutno rozlišovat i právo pozitivní, kdy tímto právem může být kupříkladu poskytnutí pomoci v případě nemoci či hmotné zabezpečení ve stáří. Pozitivním závazkem v tomto případě je, že veřejná moc svým aktivním výkonem provádí pomocí zákonných úprav různá nároková plnění důchodů či dávky poskytované v nemoci, s čímž je samozřejmě

¹ PAVLÍČEK, Václav a kol. *Ústavní právo a státověda*. 3. vydání. Praha: Leges, 2020, s. 536.

² KLÍMA, Karel a kol. *Komentář k Ústavě a Listině*. 2., rozš. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2009, s. 989.

spojen i například systém zdravotního pojištění. Negativním závazkem může být označena situace, kdy stát se musí zdržet takového jednání, které by mohlo být vyhodnoceno jako mučení či nelidské zacházení. Zde má však stát povinnost zajistit, aby se takového jednání nedopouštěly jiné subjekty než on sám, což je naopak závazkem pozitivním.³

Hodnota osobní svobody je zařazena mimo jiné také mezi relativní neboli práva omezitelná. Osobní svobodu lze omezit pouze v případě dodržení stanovených podmínek a samozřejmostí je dodržování mezí, které jsou stanoveny například Úmluvou.⁴

1.1.1 Pojetí osobní svobody v historickém kontextu

Lidská práva a osobní svobody nejsou výdobytky moderní společnosti, svůj původ mají už v dobách Starověku. Myšlenky, které jsou shrnuté v ústavách moderních demokratických států, jsou výsledkem dlouhého historického vývoje lidské společnosti. Pro potřeby této diplomové práce, je nezbytné nastínit základní fakta tohoto historického vývoje, který vedl k současnému vnímání a pohledu na lidská práva a osobní svobody.

Již antičtí filozofové se dlouhodobě myšlenkami svobody jednotlivce zabývali a mimo jiné vnímali velký význam jedince, a to především jeho jedinečnosti a ctnosti. Z antických filozofů Platón, jako první v historii, definuje a formuluje myšlenky dělby práce, které se staly základem idejí městských států, ale i základním atributem společenské smlouvy. Zde se také poprvé zabývá jednotlivcem a jeho přirozenými právy.⁵ Stát podle Platónova učení vzniká a existuje jako přímý důsledek dělby práce, jako reprodukční nástroj celku, a právě z tohoto důvodu je v něm obsažen i střet mezi státem a jednotlivcem, mezi svobodným bytím jednotlivce a mezi nutností podřizovat se celku. Pavel Holländer uvádí pro tento rozpor dvě základní dimenze: „jednou je vymezení pravidel komunikace mezi státem a jednotlivcem, vymezení sfér osobní autonomie,

³ RESCHOVÁ, Jana, KINDLOVÁ, Miluše, GRINC, Jan, PREUSS, Ondřej a ANTOŠ, Marek. *Státověda: stát, jednatelce, konstitucionalismus*. Praha: Wolters Kluwer, 2019. Právní monografie (Wolters Kluwer ČR), s. 132-133.

⁴ KOPA, Martin, In: HUSSEINI, Faisal, BARTOŇ, Michal, KOKEŠ, Marian, KOPA, Martin a kol. *Listina základních práv a svobod: komentář*. Praha: C.H. Beck, 2021. Beckova edice komentované zákony, s. 249.

⁵ KLÍMA, Karel. *Státověda*. 2., rozš. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2011, s.303.

určení okruhu vzájemných závazků. Touto dimenzí jsou lidská a občanská práva. Druhou dimenzí vztahu jednotlivce a státu jsou modely jeho participace na státní moci, modely tvorby státní vůle, modely legitimace moci. Tato dimenze je součástí předmětu politiky a politického systému“.⁶ Na tyto Platónovi ideje následně navazuje a dále je prohlubuje a rozvíjí Platónův žák Aristoteles. Vychází při tom ze zcela samozřejmé existence přirozeného práva. Aristoteles své ideje formuluje ve svém díle Etika Nikomachova, v němž zformoval formální teorii spravedlnosti, která je založena na základním principu rovnosti.⁷ Snahy o upřednostnění přirozeného práva, před právem pozitivním, se však poprvé objevují už u Sokratových (Platónův učitel) současníků ze začátku 5. století př. n. l. u takzvaných Sofistů. Ti zároveň jako první v historii formulují postulát rovnosti všech lidí. Jedním z těchto významných sofistů, byl Alkidamas z Elaie (1. polovina 4. století př. n. l.). Tento představitel sofistické školy, prohlásil známou tezi: „*Bůh stvořil lidi svobodné a nikoho otrokem*“.⁸

Dalšími, kdo významně přispěli k prohloubení idejí o rovnosti lidí, byli Stoici. Ti myšlenku rovnosti opírali o tvrzení o neoddělitelnosti člověka a rozumu. Jedním z významných představitelů stoické školy byl Polybios (200 př. n. l. - 120 př. n. l.), který se do dějin zapsal více jako historik než filozof. Polybos prohlásil: „*Člověk se odlišuje od ostatních živých bytostí tím, že jenom on samotný disponuje rozumem*“.⁹ Následujícím ze Stoiků, který dále rozvíjel tyto myšlenky, byl Seneca (4 př. n. l. - 65 př. n. l.), díky jeho učení došlo k akceptování určité elementární míry rovnosti: „*Ačkoliv je vůči otrokům dovoleno vše, existuje něco, co obecné právo živým bytostem zakazuje, aby to bylo vůči lidem dovoleno.*“⁹ I přes skutečnost, že řečtí filozofové a politici významně přispěli k tvorbě zárodků politických a lidských práv, je nutné konstatovat, že se antické společnosti ani ve vrcholném období rozkvětu řeckých států nepodařilo proces uznání a implementace rovnoprávnosti lidí dokončit.¹⁰ To stejné

⁶ HOLLÄNDER, Pavel. *Základy všeobecné státovědy*. 3.vyd., (Ve Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk 2. vyd.). Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2012, s. 155.

⁷ KLÍMA, Karel. *Státověda*. 2., rozš. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2011, s.330.

⁸ HOLLÄNDER, Pavel. *Základy všeobecné státovědy*. 3.vyd., (Ve Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk 2. vyd.). Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2012, s. 156.

⁹ Tamtéž, s. 157.

¹⁰ KLÍMA, Karel. *Státověda*. 2., rozš. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2011, s.304.

konstatování platí pro římskou společnost v Římské říši. Společným jmenovatelem antického Řecka a Říma je otrokářský společenský systém. Otroek je podle tehdejších přesvědčení vnímán, jako druh majetku, jinými slovy komunikující pracovní nástroj, bez jakýchkoliv osobních práv. V tehdejší společnosti se plnoprávným občanem stal pouze a jedině svobodný člověk, avšak je nutné dodat, že v raných fázích vývoje antické společnosti a městských států, neměli ani svobodní občané plnoprávné postavení. Toto plnoprávné postavení získali až v průběhu dalších staletí.¹¹

V období raného středověku je novým impulzem, který vede k akceptování lidských a osobních práv křesťanská víra a potažmo křesťanství jako náboženský směr. S nastupující křesťanskou vírou bezprostředně souvisí období patristiky (1.-8. století), které započíná už v době antiky v 1. století po Kristu a má přesah právě do raného středověku. Toto patristické období nese první náznaky postulátu rovnosti všech lidí. Mění se pohled na věřící otroky, které začíná společnost vnímat, jako bratry a sestry v Kristu. Tento nový pohled na vnímání otroka souvisí s právě s křesťanským učením, kde rovnost mezi lidmi je vyvozována z písma, kde se tvrdí že všichni jsme dětmi nebeského Otce. Výrazný akcent je zde kladem na lásku k bližnímu svému, který je zdůrazňován i ve většině křesťanských spisů jasně formulovaným požadavkem: „*miluj bližního svého, jako sebe samého*“ (Matouš 22:37-40 B21). Tatáž patristika však rovněž postupem času vytváří v průběhu raného středověku koncepci stavovské společnosti, kdy dochází k rozdělení lidí na ovládající a ovládané. Toto rozdělení je zdůvodněno původním hříchem, a poddaní jsou povinni trpělivě snášet svůj osud.

Na toto období volně navazuje období Scholastiky (11.-15. století), kdy v průběhu 11. století dochází k vítězství církevní moci nad panovnickou (boj o investituru), v tomto období dochází k omezení dosavadní absolutní moci vládce, která je omezovaná mocí církve v čele s papežem. Proti feudální autoritě panovníka, vzniklo nyní nové oprávnění, a to odvolat se přímo k papeži, jako k autoritě nejvyšší.¹² V tomto scholastickém období je pro následující vývoj

¹¹ FILIP, Jan, SVATOŇ, Jan. *Státověda*. 5. vyd. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2011, s.108-109.

¹² KLÍMA, Karel. *Státověda*. 2., rozš. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2011, s.304.

nejdůležitějším představitelem tohoto učení Tomáš Akvinský (1225-1274), jenž člověka chápe jako věrný obraz Boha. Sám Akvinský sice do jisté míry uznává nerovnost stavů, avšak radikální a důsledné interpretace těchto Akvinského tezí vedly k postulátu rovnosti všech lidí před Bohem. Významným mezníkem vývoje představ tehdejší společnosti o rovnosti byla reformace. Během té dochází k opouštění centralizované struktury církve a následně procesem decentralizace k přenosu církevních úloh na církevní obce. Podle Pavla Holländera přináší reformace rovněž novou ideu nikým nezprostředkovaného spojení každého jednotlivce s Bohem a stává se tak impulzem pro individualistické pojetí lidské existence.¹³

Z výše uvedeného textu vyplývá, že nemůžeme o středověké společnosti hovořit jako o dobrovolném společenství rovnoprávných lidí, neboť ve středu zájmu zde nestojí jednatelce a jeho osobní svobody, ale privilegia poskytovaná šlechtě a měštům. Středověkou feudální společnost lze tedy charakterizovat termínem stavovský stát, kde v tomto státě nemá člověk, který je zde vnímán jako poddaný, prakticky žádná osobní práva a svobody, ale především má povinnosti vůči panovníkovi a církvi svaté. Dalším z charakteristických rysů této společnosti je snaha stavovských struktur o omezení moci panovníka. Projevem těchto úsilí jsou významné historické dokumenty, které daly základ dnešní právní vědě a zárodkům osobních svobod.¹⁴ Nejvýznamnějším z těchto dokumentů je anglická Magna Charta Libertatum z roku 1215. Existence tohoto dokumentu je pro právo velice zásadní. Později byla považována za jeden z prvotních kroků ústavního omezení monarchie, a je patrně nejvýznamnějším dokumentem tohoto charakteru dané doby. Omezovala některé panovníkovy pravomoci, vyžadovala od něj respektování zákonných procedur a akceptování, že jeho rozhodování bude omezeno zákonem. Zakotvovala právo na soudní ochranu, zákaz zbavení majetku aj. V tehdejší době se jednalo o první právní dokument, jenž poskytoval záruky osobní svobody. Tento přijatý právní dokument garantoval článkem 39, že u žádného svobodného člověka nesmí dojít k uvěznění, zajetí či nesmí dojít k vyvlastnění jeho majetku. Dále zde byla poskytnuta záruka ochrany osobní svobody jednotlivce před pronásledováním, vyhoštěním či žádný jednatelce

¹³ HOLLÄNDER, Pavel. *Základy všeobecné státovědy*. 3.vyd., (Ve Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk 2. vyd.). Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2012, s. 157.

¹⁴ FILIP, Jan, SVATOŇ, Jan. *Státověda*. 5. vyd. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2011, s.112-115.

nemohl být vystaven násilí, které bylo iniciované králem, aniž by k tomu bylo vydané zákonné rozhodnutí jí rovnými nebo na základě zákona. Je však nezbytné připomenout, že se to vztahovalo pouze na svobodné lidi, nikoliv na poddané.¹⁵ Než vznikly právní dokumenty, které by měly vliv na všechny bez rozdílu stavu, musí uběhnout ještě více než 400 let. Po celou tuto dobu se budou myslitelé a filozofové snažit o reformaci tehdejší společnosti a uznání osobních práv pro všechny bez rozdílu stavu.

Výrazný impulz pro individualizaci jedince, představuje období renesance, s tím jsou spojeny myšlenky sekularizace státu a suverenity lidu. Tyto ideje pocházejí od Marsiliuse z Padovy (1275-1343) jenž ve svém díle *Defensor Pacis*, prohlásil: „*Nutno ukázat, že všichni panovníci musí vládnout podle zákona, a nikoliv bez zákona. Pravá zvláště působící příčina zákona je lid*“.¹⁶ V renesanci dochází k vývoji pozitivního práva především vlivem myšlenek, kdy hlavním představitelem tehdejší doby byl William Ockham (1287-1347), jenž jako první zformuloval ideu neodnímatelnosti a nezcizitelnosti lidských práv. William Ockham tvrdil: „*Svoboda a vlastnictví jsou práva, která jsou člověku propůjčována Bohem a jako taková jsou s ním neodmyslitelně spjata a nemohou být člověku definitivně odňata*“.¹⁷

Velké množství myšlenkový proudů z oblasti lidských práv, přináší Anglická revoluce mezi lety 1640-1660. Především Liberalismus, jedním z jeho nejvýznamnějších představitelů je John Milton (1608-1674), který se proslavil především bojem za svobodu tisku. V neposlední řadě je potřeba zmínit i Johna Locka (1632-1704), který se stal zásadním představitelem liberalistického učení o přirozeném právu. Na něj navazuje William Blackstone a na základě Lockových myšlenek formuluje koncepci absolutních práv anglických poddaných. Tuto koncepci rozpracoval v teorii dělby moci a tu dále rozvíjí jeden z nejslavnějších francouzských filozofů Charlese Montesquieu (1689-1755),

¹⁵ HOFMANNOVÁ, Helena, ŘEPA, Karel a OTÝPKOVÁ, Laura. *Lidská práva za mřížemi: ústavněprávní aspekty omezování osobní svobody*. Praha: Auditorium, 2021, s. 27.

¹⁶ KLÍMA, Karel. *Státověda*. 2., rozš. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2011, s. 212.

¹⁷ HOLLÄNDER, Pavel. *Základy všeobecné státovědy*. 3. vyd., (Ve Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk 2. vyd.). Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2012, s. 157.

ve svém díle *Duch zákonů* (1748).¹⁸ Období Anglické revoluce se dále významně váže se vznikem právních dokumentů, které měli dosah na všechny osoby bez rozdílu stavu a rovněž je spjato s pozitivním společenským a politickým vývojem ve vztahu právě k svobodě jednotlivce. V tomto období byla anglická společnost, která si prošla obdobím občanské války a svržením s následnou popravou krále Karla I. (1600-1649) zmítána revolučními procesy, které vyvolaly boj parlamentu proti panovníkovi. Tehdejší anglický král Jakub II. Stuart byl aliancí šlechty a parlamentu roku 1688 donucen k abdikaci. Na jeho místo byl parlamentem zvolen Vilém III. Oranžský. Tato revoluční proměna společnosti vyústila téhož roku 1689 v deklaraci dokumentu nazvaného Bill of Rights (Listina práv). Tato listina vyjadřuje smlouvu mezi suverénním národem reprezentovaným králem a parlamentem, který je však během svého výkonu funkce podřízen zákonům. Bez souhlasu parlamentu nemůže panovník obstarávat výběr daní ani vydržovat vojsko v dobách míru. Listina práv dále zakotvuje například právo svobodných voleb, právo petiční, právo na držení zbraně na svou ochranu či jisté záruky při vykonávání trestního soudnictví.¹⁹

Mimo tento právní dokument se objevovaly další právní úpravy, mezi které patří Habeas Corpus Act z roku 1679. Habeas Corpus Act je jedním z katalogů lidských práv, který byl zásadní především ve spojitosti s požadavkem legality, a který byl na základě procesní úpravy utvrzen. Dokument se zabýval především ochranou před libovolným zatýkáním, která v kontextu osobní svobody zaujímala podstatou část, čímž byla vyzdvihnuta důležitost lidských práv v tehdejší době. Soudy tak disponovaly účinným procesním prostředkem kontroly legality zásahu do osobní svobody, neboť korunní soudy rozhodovaly o legalitě samotného uvěznění v rámci zákona bez ohledu na osobu vězně. Na straně vězně mohl tehdy stát i samotný král. Jedinci, jenž měl ve své moci osobu zbavenou osobní svobody, byl adresován soudní příkaz, který byl nezbytný pro předvedení před již zmíněný korunní soud.²⁰

¹⁸ KLÍMA, Karel. *Státověda*. 2., rozš. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2011, s.304.

¹⁹ KOMÁRKOVÁ, Božena. *Původ a význam lidských práv*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství Praha, 1990, 103-107.

²⁰ HOFMANNOVÁ, Helena, ŘEPA, Karel a OTÝPKOVÁ, Laura. *Lidská práva za mřížemi: ústavněprávní aspekty omezování osobní svobody*. Praha: Auditorium, 2021, s. 29.

Na liberalismus navazuje období racionalismu a osvícenství. V dílech významných myslitelů jako je Benedikt Spinoza (1632-1677), Samuel Pufendorf (1632-1694) a Jean Jacques Rousseau (1712-1778), se dále rozvíjí demokratické interpretace idejí teorie společenské smlouvy, zdůvodňující potřebu rovnosti a svobody ve společnosti. Ještě je třeba zmínit jméno filozofa, jenž je považován za hlavního obránce lidských práv své doby. Byl jím Johann Gottlieb Fichte (1762-1814). Ve svých spisech jako byla například listina s názvy Požadavek, aby evropští panovníci vrátili svobodu myšlení, kterou dosud potlačovali (1793) a Základ všeho vědosloví (1794), se věnuje a rozvíjí dosud známé myšlenky týkající se svobody jednotlivce.²¹ Rozhodující význam pro další vývoj oblasti lidských práv měl obraz člověk vytvořený Immanuelem Kantem (1724-1804). Dle Kanta je člověk jako subjekt příčinou svého jednání a rozhodování, a právě tato subjektivita je zásadním důvodem proč se odlišuje člověk od zvířat. Tato myšlenka vede Kanta k závěru, podle něhož patří k samotné podstatě člověka možnost si svobodně řídit svůj život, neboť bez svobody je potlačena samotná podstata lidské existence.

Následkem společenských zvrátů a revolučních bouří, ke kterým docházelo v druhé polovině 18. století, vzniká celá řada deklarací lidských práv. Charakteristickým znakem těchto katalogů práv je obecný závazek státu tato práva v nich obsažená dodržovat, chránit, a také zajistit jedincům jejich vymahatelnost. V této souvislosti je třeba zmínit zejména Deklaraci nezávislosti USA (1776), ve které byla zakotvena základní lidská práva a svobody. Např.: „*Považujeme za samozřejmé pravdy, že všichni lidé jsou stvořeni navzájem si rovni a jsou nadáni určitými nezcizitelnými právy, mezi která patří právo na život, svobodu a budování osobního štěstí*“.²²

Dalším za stěžejních právní dokumentů je francouzská Deklarace práv člověka a občana (1789). Francie se koncem 18. století nacházela na pokraji státního bankrotu, který byl zapříčiněn vládou Ludvíka XVI. Král Ludvík zdědil po svém dědu bankrotující státní aparát, jeho neschopnost systém zreformovat a udělat ho rovnocennější pro všechny poddané přivedla Francii na pokraj revolučních bouří, které skončily královou popravou a zhroutilím feudálního

²¹ HOLLÄNDER, Pavel. *Základy všeobecné státovědy*. 3. vyd., (Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk 2. vyd.). Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2012, s.157.

²² Tamtéž, s. 157.

systému ve Francii. Francouzská revoluce přináší zásadní otřes v představách o vnímání uspořádání společenských poměrů a přetváří myšlení velké většiny obyvatel v evropských zemích. Deklarace práv člověk a občana byla inspirována především myšlenkami osvícenství, velkou mírou se na této inspiraci podílel vznik USA. Deklarace práv člověka a občana pojímá 17 článků, kdy konkrétně článek 7 obsahuje, že: *„Nikdo nemůže být obžalován, zatčen ani vězněn, kromě případů stanovených zákonem a podle forem zákonem předepsaných. Ti, kdož vymáhají, prosazují, vykonávají či nechávají vykonávat svévolné příkazy, musí být potrestáni. Avšak každý občan pohnaný před soud postižený na základě zákona musí okamžitě poslechnout, jinak se proviní odporem vůči veřejné moci“*.²³

Francouzská ústava vydána roku 1791 se následně stala zásadním právním dokumentem z pohledu zásahů do osobních svobod jednotlivce, neboť ve svém základním ustanovení je zakotvena svoboda každého člověka pohybovat se bez omezení zatčením či uvězněním mimo případy, které stanovila ústava.²⁴

Pro naše území se stalo důležitým milníkem vydání zákona o všeobecných občanských právech státních občanů ze dne 21. prosince 1867, který se stal součástí prosincové ústavy. Obsahem tohoto zákona byl katalog lidských práv občanů, a byla zde zakotvena i ochrana osobní svobody, a to konkrétně článkem 8, jenž zněl takto: *„Svoboda osobní jest pojištěna. Zákon, daný dne 27. října 1862 (č. 87 zákonníka říšského) pro ochranu svobody osobní, prohlašuje se tímto za část tohoto základního zákona státního. Byl-li by kdo proti zákonu zatčen aneb zatčení jeho prodlouženo, vzejde z toho státu povinnost, nahraditi mu za takové ublížení škodu“*.²⁵

1.1.2 Osobní svoboda a ústavní pořádek ČR

Ústavní pořádek České republiky je tvořen nejen Ústavou, Listinou základních práv a svobod či ústavními zákony, ale jeho součástí jsou také mezinárodní smlouvy na ochranu lidských práv a svobod. V jednotlivých částech

²³ Deklarace práv lidských a občanských. Dostupné z: <https://www.vlada.cz/assets/udalosti/Deklarace-prav-lidskych-a-obcanskych.pdf>.

²⁴ HOFMANNOVÁ, Helena, ŘEPA, Karel a OTÝPKOVÁ, Laura. *Lidská práva za mřížemi: ústavněprávní aspekty omezování osobní svobody*. Praha: Auditorium, 2021, s. 30.

²⁵ Zákon č. 142/1867 ř.z., o obecných právech občanů státních v královstvích a zemích v radě říšské zastoupených. [Systém ASPI]. Wolters Kluwer [cit. 29. 11. 2022]. Dostupné z: www.aspi.cz.

této podkapitoly se budu věnovat především Listině základních práv a svobod a mezinárodním smlouvám s lidskoprávním prvkem.

V případě ústavní garance osobní svobody je nutné mít na paměti, že vedle čl. 8 Listiny, kterému se budu věnovat níže, se tato garance opírá o slavnostní formuli v preambuli již zmiňované Listiny, ale zároveň i v uvozujícím článku 1. Totéž platí i u Ústavy ČR, ve které je uvozujícím článkem čl. 1 odst. 1. Listina základních práv a svobod přechází skrze čl. 8 ke garancím osobní svobody, jež mají velice konkrétní a specifický charakter. Mezi specifické a konkrétní garance se řadí kupříkladu zákaz otroctví, nevolnictví či jiných nucených prací a služeb, který je obsažen v ustanovení čl. 9 Listiny a svoboda pohybu a pobytu dle čl. 14.²⁶

1.1.2.1 Listina základních práv a svobod – čl. 8

Pojetí základního práva osobní svobody dle LZPS je chápáno ve smyslu tělesné svobody a svobody volného pohybu, kdy se jedná především o takové svobody, které spočívají v tom, že jedinec není zkrácen v rámci uskutečňování svého rozhodnutí, tedy zda, kdy a kam jeho kroky povedou.²⁷ V Listině je tedy osobní svoboda obsažena konkrétně v článku 8, jenž se týká především typičtějším institutům omezení osobní svobody z oblasti trestního práva. Těmito instituty se rozumí například ochranné ústavní léčení či zabezpečovací detence. Článek 8 Listiny se však vztahuje i na jiná omezení osobní svobody, která jsou upravena mnoho dalšími jednotlivými právní předpisy jako je zajištění cizinců či omezení osobní svobody žadatele o azyl dle zákona o pobytu cizinců na území České republiky apod.²⁸

Ustanovení čl. 8 nám v prvním odstavci ve stručnosti zaručuje osobní svobodu, čímž je vyjádřeno postavení státu, který ze své pozice garantuje nedotknutelnost člověka a poskytuje tak ochranu osobní svobody každému

²⁶ LANGÁŠEK, Tomáš In: WAGNEROVÁ, Eliška, ŠIMÍČEK, Vojtěch, LANGÁŠEK, Tomáš, POSPÍŠIL, Ivo a kol. *Listina základních práv a svobod: Komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2012, s. 218.

²⁷ KOPA, Martin. Čl. 8 [Právo na osobní svobodu]. In: HUSSEINI, Faisal, BARTOŇ, Michal, KOKEŠ, Marian, KOPA, Martin a kol. *Listina základních práv a svobod: komentář*. 1. vydání (1. aktualizace) [Beck-online]. Praha: C.H. Beck, 2021, [cit. 25. 11. 2022] Dostupné z: www.beck-online.cz.

²⁸ Tamtéž.

jednotlivci, z čehož plyne, že v případě jejího porušení hrozí sankce.²⁹ Následující odstavce tohoto článku stanovují ústavní limity zásahů do osobní svobody, a dále jsou zde obsaženy instituty trestního práva, jejichž podstata je směřována hlavně k institutu zbavení osobní svobody jednotlivce.³⁰

Trestní stíhání jakožto institut již zmíněného trestního práva je obsaženo v odstavci druhém. Je zde ustanoveno v první větě, že nikdo nesmí být stíhán nebo zbaven svobody jinak než z důvodů a způsobem, který stanoví zákon, s čímž jsou spojeny veškeré zásahy do práv a svobod, které se týkají trestního stíhání, avšak existují taková práva a svobody, která jsou chráněna speciální garancí jako je kupříkladu dle čl. 12 odst. 2 LZPS domovní prohlídka či zadržení a otevření poštovních zásilek nebo telegramů nebo odposlech a záznam telekomunikačního provozu dle čl. 13 LZPS. Článek 8 odst. 2 Listiny poskytuje ochranu před těmi nejintenzivnějšími zásahy do osobní svobody jednotlivce. Mezi takové zásahy se řadí především uvěznění, pro které je charakteristické to, že obvykle se jedná o déletrvající zbavení osobní svobody, kdy jednotlivec je vymaněn z místa, které považuje za svůj domov a je odtržen od své rodiny a přátel.³¹ Druhá věta odstavce 2 článku 8 obsahuje, že nikdo nesmí být zbaven svobody pouze pro neschopnost dostát smluvnímu závazku. Toto právo má dopad na všechny situace, týkající se nesplnění smluvního závazku v kterékoliv formě, čímž se může jednat o „porušení smluvních povinností něco dát, určitým způsobem konat, něčeho se zdržet či něco strpět“.³²

Dalším institutem je zadržení, kterému se věnuje odstavec třetí, kdy obviněného nebo podezřelého z trestného činu je možno zadržet jen v případech stanovených v zákoně. Osoba, která je zadržena, musí být neprodleně seznámena s důvody zadržení a vyslechnuta. Následně musí dojít nejpozději do 48 hodin k propuštění na svobodu či odevzdání soudu, tj. aby podle platného trestního řádu

²⁹ KLÍMA, Karel a kol. *Komentář k Ústavě a Listině. 2.*, rozš. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2009, s. 990.

³⁰ HOFMANNOVÁ, Helena, ŘEPA, Karel a OTÝPKOVÁ, Laura. *Lidská práva za mřížemi: ústavněprávní aspekty omezování osobní svobody*. Praha: Auditorium, 2021, s. 36.

³¹ LANGÁŠEK, Tomáš In: WAGNEROVÁ, Eliška, ŠIMÍČEK, Vojtěch, LANGÁŠEK, Tomáš, POSPÍŠIL, Ivo a kol. *Listina základních práv a svobod: Komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2012, s. 218.

³² KOPA, Martin. Čl. 8 [Právo na osobní svobodu]. In: HUSSEINI, Faisal, BARTOŇ, Michal, KOKEŠ, Marian, KOPA, Martin a kol. *Listina základních práv a svobod: komentář*. 1. vydání (1. aktualizace) [Beck-online]. Praha: C.H. Beck, 2021 [cit. 25. 11. 2022] Dostupné z: www.beck-online.cz.

byla zadržena osoba fyzicky odevzdána soudu, a to nejpozději do 24 hodin od jejího zadržení, což souvisí s tím, že soudce musí zadrženu osobu v již zmíněné lhůtě od převzetí vyslechnout a rozhodnout o vazbě, nebo ji, jak už bylo shora uvedeno, musí propustit na svobodu.³³ Existují však jednotlivé typy zadržení, která mají svá místa v českých právních předpisech, kdy zadržení obviněného policejním orgánem a zadržení podezřelého policejním orgánem jsou vymezeny zákonem č. 141/1961 Sb., tedy trestním řádem konkrétně ustanoveními § 75 a 76 odst. 1. Zákon č. 104/2013 Sb., zákon o mezinárodní justiční spolupráci ve věcech trestních obsahuje ustanovení § 93, jenž se týká zadržení osoby, o jejíž vydání jde v rámci mezinárodní spolupráce. V neposlední řadě ustanovení § 204 je věnováno zadržení osob na základě evropského zatýkacího rozkazu.³⁴

Zatčení je další možnou situací z odstavce čtvrtého, kdy, pokud by mělo dojít k zatčení obviněného, je zde pouze jediná možnost, a to v případě, kdy soudce vydá písemný odůvodněný příkaz. Zatčená osoba musí být do 24 hodin odevzdána soudu. Soudce musí zatčenou osobu do 24 hodin od převzetí vyslechnout a rozhodnout o vazbě nebo ji propustit na svobodu. Příkaz k zatčení je upraven § 69 trestního řádu. Institut zatčení lze chápat jako „*zjištění pobytu, zadržení a krátkodobé omezení osobní svobody obviněného za účelem jeho dodání orgánu, který vydal příkaz k zatčení*“.³⁵ Avšak institut zatčení se pojí i s článkem 7 odst. 1 Listiny, jenž garantuje nedotknutelnost osoby, neboť může dojít k situaci, která si bude vyžadovat takzvanou osobní prohlídku jednotlivce, kdy on má povinnost ji strpět.³⁶ Dále následuje ustanovení, které se týká vazby, a zde se praví, že nikdo nesmí být vzat do vazby, jen z důvodů a na dobu stanovenou zákonem a na základě rozhodnutí soudu. V neposlední řadě je zákonem stanovena odstavcem šestým možnost, kdy je potřeba využití ústavu zdravotnické péče, do kterého může být osoba převzata nebo držena bez svého souhlasu. Pro takové

³³ KLÍMA, Karel a kol. *Komentář k Ústavě a Listině. 2.*, rozš. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2009, s. 297.

³⁴ KOPA, Martin. Čl. 8 [Právo na osobní svobodu]. In: HUSSEINI, Faisal, BARTOŇ, Michal, KOKEŠ, Marian, KOPA, Martin a kol. *Listina základních práv a svobod: komentář. 1. vydání (1. aktualizace)* [Beck-online]. Praha: C.H. Beck, 2021 [cit. 2. 12. 2022] Dostupné z: www.beck-online.cz.

³⁵ KLÍMA, Karel a kol. *Komentář k Ústavě a Listině. 2.*, rozš. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2009, s. 994.

³⁶ LANGÁŠEK, Tomáš In: WAGNEROVÁ, Eliška, ŠIMÍČEK, Vojtěch, LANGÁŠEK, Tomáš, POSPÍŠIL, Ivo a kol. *Listina základních práv a svobod: Komentář. Praha: Wolters Kluwer, 2012, s. 234.*

opatření musí dojít k oznámení soudu do 24 hodin, který následně o tomto umístění rozhodne v maximální lhůtě sedmi dnů.³⁷

Spojitosť se zásahy do osobní svobody jednotlivce mají bezpochybně i jiná základní práva jako je například právo na soukromý a rodinný život dle článku 10 odst. 2 Listiny či právo svobodně projevit své náboženské vyznání a víru, které je obsaženo v článku 16 odst. 1 Listiny. Dále Klíma také uvádí: „*Koncepce čl. 8 Listiny, upravující osobní svobodu, dále rozšiřuje ústavní garance nedotknutelnosti osoby zejména jako fyzického subjektu (viz čl. 7 Listiny). V pojetí článku 8 lze osobní svobodu spojovat s obsahem a výkladem dalších ustanovení Listiny (např. čl. 9 a 10) čili v širším pojetí svobodné existence, aktivity a prosperity člověka*“.³⁸

1.1.2.2 Garance osobní svobody v mezinárodních smlouvách

Lidskoprávní smlouvy zaujímaly kvůli své povaze speciální postavení na ústavní úrovni s ostatními mezinárodními smlouvami, neboť jejich důležitost byla reflektována naší českou Ústavou. To však platilo do konce května 2002, jelikož od 1. června 2002 nabyla své účinnosti Euronovela Ústavy, jež změnila pohled na mezinárodní smlouvy, především v souvislosti s tím, aby se nepřihlíželo odlišně ke smlouvám s lidskoprávním prvkem a k ostatním mezinárodním smlouvám jiného charakteru.³⁹ Avšak následně ke konci června téhož roku bylo na základě rozhodnutí spisové značky Pl. ÚS 36/01 Ústavního soudu České republiky navraceno lidskoprávním smlouvám jejich jedinečné postavení. Toto rozhodnutí je také nazývané jako konkurzní náleží, který byl vyhlášen ve Sbírce zákonů a usnesení Ústavního soudu pod číslem 403/2002 Sb.⁴⁰ Pro lidskoprávní smlouvy se již jmenovaný konkurzní náleží stal významný zejména proto, neboť se staly součástí ústavního pořádku ČR. Jednou z nejvýznamnějších lidskoprávních mezinárodních smluv je Evropská úmluva o lidských právech, které se budu více věnovat v následující části.

³⁷ KLÍMA, Karel. *Ústavní právo*. 5. aktualizované vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2016, s. 297.

³⁸ Tamtéž, s.297.

³⁹ BOBEK, Michal, In: KMEC, Jiří, KRATOCHVÍL, Jan, BOBEK, Michal. *Evropská úmluva o lidských právech: komentář*. Praha: C.H. Beck, 2012. Velké komentáře, s. 148.

⁴⁰ Nález Ústavního soudu ČR ze dne 25. 6. 2002, sp. zn. Pl. ÚS 36/01, publikován pod č. 403/2002 Sb.

Jak už bylo zmíněno, tak z hlediska existence mezinárodních smluv lidskoprávního obsahu nesmí být opomenuta Úmluva o ochraně lidských práv a svobod, která má pro Českou republiku velice významné postavení a je jednou z mezinárodních smluv, jež garantuje osobní svobodu. Dne 4. listopadu 1950 došlo k sjednání a podpisu Úmluvy v rámci Rady Evropy. K její ratifikaci došlo 18. března 1992 za doby tehdy existující České a Slovenské Federativní Republiky.⁴¹

Postupně docházelo k rozšiřování a zakotvování práv, což bylo způsobeno dodatkovými protokoly. Pro lepší představu a přehled uvedu následně ve stručnosti jen některé z nich, které byly Českou republikou ratifikovány. Protokol č. 1 zakotvuje ochranu majetkových práv, právo na vzdělání a volební právo. Čtvrtým protokolem byly do okruhu chráněných práv přidány zákaz uvěznění pro dluh, svoboda pohybu či zákaz vyhoštění státních občanů společně se zákazem kolektivního vyhoštění cizinců. Protokolem č. 13 byl stanoven absolutní zákaz trestu smrti a dotýká se i takových činů, které by byly spáchané v době válečného stavu, nebo by bezprostředně hrozila válka. Jeden z protokolů však nebyl Českou republikou ratifikován, a to Protokol č. 12, jehož obsahem je všeobecný zákaz diskriminace. Zakotvením všeobecného zákazu diskriminace mělo za následek posílení ochrany proti diskriminaci, kterou poskytuje článek 14 EÚLP. Avšak omezení článku 14 se týká výhradně zákazu diskriminace při výkonu práv a svobod zaručených Úmluvou.⁴² Obsahem Úmluvy jsou tedy práva politická a občanská.

Úmluvou byl stanoven Hlavou II. Evropský soud pro lidská práva, který má chránit jednotlivce před porušováním lidských práv. Judikaturou ESLP jsou specifikovány, jaké konkrétní požadavky a pravidla obsahuje Úmluva v daném kontextu. Obsahem rozhodnutí ESLP jsou vedle posuzování individuálních věcí rovněž obecné zásady, které stanovují pravidla více do detailu, než je tomu u samotného textu Úmluvy.⁴³ K tomuto soudu má aktivní legitimaci k podání stížnosti každý, jehož práva byla porušena podle Úmluvy a Protokolů ze strany

⁴¹ Sdělení č. 209/1992 Sb., Sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí o sjednání Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod a Protokolů na tuto Úmluvu navazujících.

⁴² KMEC, Jiří, In: KMEC, Jiří, KRATOCHVÍL, Jan, BOBEK, Michal. *Evropská úmluva o lidských právech: komentář*. Praha: C.H. Beck, 2012. Velké komentáře, s. 9-10.

⁴³ KONŮPKA, Petr. *Evropská úmluva o lidských právech: praktický průvodce*. Praha: Právnická fakulta Univerzity Karlovy, 2022, s. 10.

smluvního státu. Rozsudky týkající se porušení jsou pro příslušné země závazné. Judikatura Evropského soudu pro lidská práva je tedy velice zásadní. Taktéž nesmí být opomenut z pohledu našeho vnitrostátního práva Ústavní soud, neboť právě ten v České republice při posuzování otázek vychází z mezinárodních smluv, které obsahují lidskoprávní úpravu. Hlava I. Úmluvy obsahuje taková ustanovení, kdy z jejich znění vyplývají práva a povinnosti, která se týkají každého jednotlivce. Příkladně se jedná o právo na svobodu a osobní bezpečnost, načež je v této souvislosti velice důležité brát zřetel na přímou aplikovatelnost některých ustanovení Úmluvy.⁴⁴

V souvislosti s výše uvedeným se tak jedná především o aplikaci článku 5 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod, jenž obsahuje taxativní výčet možností zbavení svobody. Článek 5 Úmluvy odst. 1 garantuje: *„Každý má právo na svobodu a osobní bezpečnost. Nikdo nesmí být zbaven svobody kromě následujících případů, pokud se tak stane v souladu s řízením stanoveným zákonem:*

- a) zákonné uvěznění po odsouzení příslušným soudem;*
- b) zákonné zatčení nebo jiné zbavení svobody osoby proto, že se nepodrobila rozhodnutí vydanému soudem podle zákona, nebo proto, aby bylo zaručeno splnění povinnosti stanovené zákonem;*
- c) zákonné zatčení nebo jiné zbavení svobody osoby za účelem předvedení před příslušný soudní orgán pro důvodné podezření ze spáchání trestného činu nebo jsou-li oprávněné důvody k domněnce, že je nutné zabránit jí ve spáchání trestného činu nebo v útěku po jeho spáchání;*
- d) jiné zbavení svobody nezletilého na základě zákonného rozhodnutí pro účely výchovného dohledu nebo jeho zákonné zbavení svobody pro účely jeho předvedení před příslušný orgán;*
- e) zákonné držení osob, aby se zabránilo šíření nakažlivé nemoci, nebo osob duševně nemocných, alkoholiků, narkomanů nebo tuláků;*
- f) zákonné zatčení nebo jiné zbavení svobody osoby, aby se zabránilo jejímu nepovolenému vstupu na území nebo osoby, proti níž probíhá řízení o vyhoštění*

⁴⁴ KONŮPKA, Petr. *Evropská úmluva o lidských právech: praktický průvodce*. Praha: Právnická fakulta Univerzity Karlovy, 2022, s. 29.

nebo vydání“.⁴⁵ V již uvedeném článku Úmluva také používá termín osobní bezpečnost v souvislosti s osobní svobodou. Evropský soud pro lidská práva považuje osobní svobodu a bezpečnost za jedno právo, což lze chápat dle něj tak, že garance osobní svobody je postačující pro garanci bezpečnosti. K pojmu bezpečnosti není tedy přikládán žádný větší význam.⁴⁶

Další mezinárodní smlouvou s lidskoprávním obsahem, která taktéž užívá pojem osobní bezpečnosti je Listina základních práv Evropské unie, která ve svém článku 6 velmi stručně říká, že: „Každý má právo na svobodu a osobní bezpečnost“.⁴⁷ Smyslem tohoto ustanovení je ochrana osobní svobody před tělesnou újmou a svévolnými prostředky donucovacího charakteru.⁴⁸ Právní závaznost LZPEU tehdy nastala společně s platností Lisabonské smlouvy tedy přesněji v prosinci 2009. Evropský soud pro lidská práva se zabýval pojmem osobní bezpečnosti kupříkladu v rozhodnutí ve věci Mehmet Hasan Altan proti Turecku, kdy došlo k porušení článku 5 odst. 1 Úmluvy, a tedy tak k porušení práva na osobní bezpečnost.⁴⁹

Dalším významným mezinárodním dokumentem je Mezinárodní pakt o občanských a politických právech z roku 1966, který taktéž říká, že každý má právo na svobodu a osobní bezpečnost. Je tak obsaženo konkrétně v prvním odstavci článku 9, jenž dále pokračuje: „Nikdo nesmí být svévolně zatčen nebo zadržen. Nikdo nesmí být zbaven svobody kromě případů, kdy se tak stane na základě zákona a ve shodě s řízením, jež je stanoveno zákonem“.⁵⁰ Následující odstavce obsahují práva zatčených osob na poskytnutí informací vztahující se k jejich zatčení společně s právy zadržených nebo zatčených osob obviněných ze spáchání trestného činu na neprodlené předvedení před soudce či jinou úřední osobu, jenž disponuje soudcovskou pravomocí. Tato zmíněná práva představují procesní záruky, které jsou poskytovány zadrženým či zatčeným osobám, s čímž se pojí i právo každého jedince na trestní řízení v přiměřené lhůtě případně

⁴⁵ Sdělení č. 209/1992 Sb., Sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí o sjednání Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod a Protokolů na tuto Úmluvu navazujících.

⁴⁶ MOLEK, Pavel. *Základní práva*. Praha: Wolters Kluwer, 2019. Lidská práva, s. 69.

⁴⁷ Listina základních práv Evropské unie, uveřejněná v Úředním věstníku Evropské unie 2012/C 326/02 ze dne 26. října 2012.

⁴⁸ MOLEK, Pavel. *Základní práva*. Praha: Wolters Kluwer, 2019. Lidská práva, s. 62.

⁴⁹ Rozsudek ESLP ve věci Mehmet Hasan Altan proti Turecku ze dne 20. 3. 2018, stížnost č. 13237/17.

na propuštění. Je zde však uvedeno, že není obecným pravidlem, aby osoby čekající na trestní řízení byly drženy ve vazbě, a že propuštění může být podmíněno určitými zárukami, jakožto že se dostaví k trestnímu řízení v průběhu soudního řízení a k následnému vynesení rozsudku. Na situaci, ve které by došlo k nezákonnému zatčení či nezákonné vazbě pamatuje odstavec pátý, jehož obsahem je náhrada škody, kterou může každá osoba takto postižena vymáhat.⁵⁰

1.1.3 Rozdílnost mezi osobní svobodou a svobodou pohybu

V úvodu kapitoly jsem zmiňoval rozlišnost osobní svobody a svobody pohybu, kdy je důležité vnímat hranice mezi těmito svobodami. Svoboda pohybu je zaručena článkem 14 Listiny. Svobodou pohybu se rozumí svoboda cestování a usazování, což neplatí pro místa, kde jsou zákonem stanovena omezení týkající se této svobody. Tedy právo svobody pohybu se netýká pouze cestování po České republice, ale takéž na možnost území ČR opustit.⁵¹ Volba možnosti usadit se kdekoliv na našem území je spojena i s tím, že si jedinec sám zvolí místo svého bydliště. Svoboda pohybu od osobní svobody je odlišná především z pozice menší intenzity zásahu do zaručeného práva, což spočívá v tom že, pokud nejsou naplněny v dané okolnosti podmínky omezení svobody jednotlivce ve vztahu s omezením osobní svobody, tak se jedná o zásahy do svobody pohybu. Dále je třeba rozlišovat tyto svobody z pohledu článku 5 EÚLP a článku 8 LZPS, neboť zde není zakotvena tělesná či fyzická svoboda, ale svoboda ve smyslu prostorovém. Právo svobody pohybu a pobytu je garantováno Listinou každému, oproti EÚLP, která dle článku 2 odst. 2 Protokolu č. 4 přiznává toto právo jen osobám, které se vyskytují oprávněně na území daného státu. Rozdílnost těchto svobod není vždy zcela evidentní, čímž se několikrát zabýval ve své judikatuře Evropský soud pro lidská práva, a tudíž se tak jedná o poměrně složité určování.⁵²

⁵⁰ Mezinárodní pakt o občanských a politických právech. Dostupné z: <https://www.ustrcr.cz/>.

⁵¹ LANGÁŠEK, Tomáš In: WAGNEROVÁ, Eliška, ŠIMÍČEK, Vojtěch, LANGÁŠEK, Tomáš, POSPÍŠIL, Ivo a kol. *Listina základních práv a svobod: Komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2012, s. 218-219.

⁵² KOPA, Martin. Čl. 8 [Právo na osobní svobodu]. In: HUSSEINI, Faisal, BARTOŇ, Michal, KOKEŠ, Marian, KOPA, Martin a kol. *Listina základních práv a svobod: komentář*. 1. vydání (1.aktualizace) [Beck-online]. Praha: C.H. Beck, 2021 [cit. 2. 12. 2022] Dostupné z: www.beck-online.cz.

Jedná se například o konkrétní rozsudky ve věci Guzzardi proti Itálii⁵³ či Amuur proti Francii⁵⁴.

Ve věci Guzzardi proti Itálii byl stěžovatel podezřelý ze spolupráce s mafií, čímž došlo k ohrožení bezpečnosti na základě zákona a byl tak následně převezen na určitou část ostrova u pobřeží Sardinie, kde byl nucen k pobytu a nemohl tento ostrov opustit. Po podání stížnosti Evropský soud pro lidská práva judikoval, že se nejednalo o omezení osobního pohybu dle článku 2 protokolu a článku 4 Úmluvy, ale jednalo se dle článku 5 Úmluvy o zbavení osobní svobody. S přihlédnutím k okolnostem dané situace, vzal soud v potaz, že se stěžovatel mohl pohybovat velice omezeně na vymezeném prostoru, a navíc neměl žádné možnosti jakýmkoliv způsobem přijít do kontaktu se společností.⁵⁵ Závěrem Evropského soudu pro lidská práva ve věci Amuur proti Francii bylo, že u stěžovatele došlo k omezení pohybu jednotlivce, neboť se mohl pohybovat pouze v prostorách letiště pod neustálým dohledem policie, a stalo se tak v době, kdy stěžovatel ihned po příletu do země podal žádost o azyl. Následně došlo k situaci, že žádost o azyl byla zamítnuta, a omezení v pohybu vztahující se na letištní prostory trvalo 20 dnů, čímž byla naplněna v plném rozsahu intenzita zásahu do osobní svobody jednotlivce.⁵⁶ Dále bych chtěl uvést poslední rozhodnutí ESLP z celé řady dosud existujících judikátů vztahujících se ke svobodě pohybu, kdy Evropský soud pro lidská práva judikoval ve věci Trijonis proti Litvě, že pokud nastane situace, při které je daná osoba v trvání celého dne omezena, pak se jedná o zbavení osobní svobody, ale v případě pokud může osoba, jež má domácí vězení docházet do práce a doba domácího vězení je stanovena od 19 hodiny do 7 hodiny ráno, tak se jednalo o omezení svobody pohybu.⁵⁷

1.2 Zbavení osobní svobody jednotlivce

Zbavení osobní svobody má své limity stanoveny ústavním právem, kdy v určitých případech může dojít k zásahu do osobní svobody jednotlivce a jsou

⁵³ Rozsudek ESLP ve věci Guzzardi proti Itálii ze dne 6. listopadu 1980, stížnost č. 7367/76.

⁵⁴ Rozsudek ESLP ve věci Amuur proti Francii ze dne 25. června 1996, stížnost č. 19776/92.

⁵⁵ Rozsudek ESLP ve věci Guzzardi proti Itálii ze dne 6. listopadu 1980, stížnost č. 7367/76.

⁵⁶ Rozsudek ESLP ve věci Amuur proti Francii ze dne 25. června 1996, stížnost č. 19776/92.

⁵⁷ Rozsudek ESLP ve věci Trijonis proti Litvě ze dne 15. prosince 2005, stížnost č. 2333/02.

zde určité požadavky, které musí být splněny, aby taková situace mohla nastat. Aby mohl být použit v určité situaci pojem zbavení osobní svobody, je důležité pamatovat na existenci dvou elementů, které byly vymezeny judikaturou Evropského soudu pro lidská práva. Jedná se tedy o elementy objektivní a subjektivní. V případě objektivního elementu se jedná o umístění jedince v konkrétním omezeném prostoru po nezanedbatelnou dobu. Naproti tomu stojí element subjektivní, který představuje určité doplňkové kritérium, kdy jedinec značně nesouhlasí s odnětím zbavení jeho osobní svobody. V takovém případě dochází k absenci souhlasu osoby s jejím uzavřením, avšak je důležité mít na paměti, že tento jedinec musí být způsobilý souhlas svobodně poskytnout.⁵⁸

V případě zbavení osobní svobody jsou pak kladeny dva požadavky, jako jsou zákonnost a zákaz svévole. Požadavek zákonnosti spočívá v tom, aby k zbavení osobní svobody docházelo na základě právních předpisů, které jsou v souladu s vnitrostátním právem, a mají tak zákonný charakter.⁵⁹ Naproti tomu zákaz svévole žádá daleko více než jen soulad s vnitrostátním právem, neboť by mohlo docházet k svévolnému zbavení osobní svobody ze strany, kterého by se dopouštěl například státní orgán.⁶⁰

Již v minulosti však došlo k porušení stanovených záruk ochrany osobní svobody závažným způsobem, kdy stát požadavky zákonnosti a svévole zcela ignoroval, a tímto jednáním došlo k utajenému zbavení osobní svobody. Jako příklad bych chtěl zmínit judikaturu ESLP v případě Al-Nashiri proti Polsku. V tomto případě se jednalo o věc, kdy Polsko porušilo právo na svobodu a bezpečnost zakotvené v článku 5 Úmluvy, neboť spolupracovalo na svévolném zbavení svobody stěžovatele a nesnažilo se žádným způsobem zabránit nezákonnému zbavení osobní svobody.⁶¹ Dalším případem, který stojí za zmínku a týkal se svévolného jednání na základě, kterého došlo k zbavení osobní svobody člověka byl případ ve věci Tarak a Depe proti Turecku. V již zmíněném případě se jednalo o věc, kdy malý chlapec, kterému bylo pouhých osm let, byl převezzen

⁵⁸ LANGÁŠEK, Tomáš In: WAGNEROVÁ, Eliška, ŠIMÍČEK, Vojtěch, LANGÁŠEK, Tomáš, POSPÍŠIL, Ivo a kol. *Listina základních práv a svobod: Komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2012, s. 222.

⁵⁹MOLEK, Pavel. *Základní práva*. Praha: Wolters Kluwer, 2019. Lidská práva, s. 74.

⁶⁰ Tamtéž, s.76.

⁶¹ Rozsudek ESLP ve věci Al Nashiri proti Polsku ze dne 24. července 2014, stížnost č. 28761/11.

na policejní stanici, kde strávil více než 24 hodin o samotě do příjezdu své matky, čímž takovým počinem se ocitl ve zranitelné situaci a tato situace na chlapce měla neblahý vliv. Dále bylo podotknuto, že prostory policejní stanice nebyly nikterak hlídané ani uzavřené, neboť se předpokládalo, že chlapec policejní stanici sám neopustí. Na základě všech uvedených faktorů ESLP dospěl k jednoznačnému závěru, že došlo ke zbavení svobody ve smyslu prvního odstavce článku 5 Úmluvy.⁶²

Zbavení osobní svobody nemá jen jednu podobu, a proto je nutno brát zřetel na existenci termínu omezení osobní svobody, neboť tento pojem značí zbavení osobní svobody, které spočívá především ve své dočasnosti. Nelze tedy chápat pojem zbavení osobní svobody jednotlivce pouze v rámci trestu odnětí svobody. Velice důležité je vnímat i úzký vztah mezi trestním řádem a článkem 8 odst. 2 LZPS, jelikož obsahem trestního řádu jsou i způsoby nesouvisející s omezením osobní svobody, vedle nichž stojí samozřejmě také běžné způsoby zajištění účasti obviněného ve spojitosti s procesními úkony. Mezi instituty, které nespádají do omezení osobní svobody, patří předvolání či uložení pořádkové pokuty, jestliže využití těchto institutů není účinné, může být využit institut předvedení. Předvedení spadá do omezení osobní svobody, avšak jedná se o omezení, které představuje nejmírnější podobu oproti institutům jiným. Přísnější formou jsou pak tedy zadržení, zatčení a v neposlední řadě vazba.⁶³

1.2.1 Práva osob zbavených osobní svobody

Se zbavením osobní svobody se pojí i práva, která náleží osobám v případě, kdy dojde k zásahu do jejich osobní svobody, ať už zákonným či nezákonným způsobem. V této souvislosti považují za nutné zmínit existenci závazků, které jsou pro stanovení práv osob zbavených osobní svobody zásadní.

Negativní závazek spočívá v tom, že jsou stanoveny limity zásahů orgánů veřejné moci společně s podmínkami, které vymezují přípustnost zásahu v konkrétních případech. Nesmí se však zapomínat na fakt, že je zde vymezen určitý okruh svobody jedince a autonomie vůle, do kterého nesmí v žádném případě stát zasáhnout. Povinnost zdržet se zásahů do základních práv je základní

⁶² Rozsudek ESLP ve věci Tarak a Depe proti Turecku ze dne 9. dubna 2019, stížnost č. 70472/12.

⁶³ KLÍMA, Karel a kol. *Komentář k Ústavě a Listině*. 2., rozš. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2009, s. 992-993.

povinností státu. Naproti tomu závazek pozitivní zahrnuje ochranu jednotlivce v horizontálních vztazích, čímž je státu kladena základní povinnost, aby stát něco aktivně konal. Je zde v určitém postavení i procesní garance ve spojitosti se zbavením osobní svobody, neboť jejím obsahem jsou kupříkladu požadavky na soudní ochranu.⁶⁴

V následujících podkapitolách budou zmíněna jednotlivá práva osob v souvislosti s instituty, které spadají nejen do oblasti ústavního práva, ale taktéž do práva trestního. Tyto instituty budou podrobněji představeny v jednotlivých kapitolách této práce níže a zde budou zmíněny v kontextu této části práce.

1.2.1.1 Právo na informace o důvodech zbavení svobody

V případě tohoto práva se musí hledět na skutečnost, že dle Listiny základních práv a svobod musí být informace poskytnuty ihned poté, co dojde k zadržení, kdežto v případě Úmluvy je možné podat tyto informace i později. Právo být seznámen s důvody zbavení svobody je konkrétně obsaženo v článku 8 odst. 3 Listiny a v článku 5 odst. 2 Úmluvy. Dále je však velice důležitý a nesmí být opomenut ani druhý odstavec článku 9 MPOPP, který říká: „*Každý, kdo je zatčen, musí být v době zatčení seznámen s důvody svého zatčení a musí být neprodleně informován o obviněních proti němu vznesených*“.⁶⁵

Pavel Molek v odborné literatuře uvádí, že druhý odstavec článku 5 Úmluvy: „*dopadá vůbec na všechny důvody zbavení osobní svobody, neboť jakákoli osoba zbavená osobní svobody by měla vědět, proč o svobodu přišla*“.⁶⁶ K tomuto zmíněnému uvedu rozhodnutí ESLP ve věci Khlaifia a ostatní proti Itálii, kde soud vznesl připomínku na shora uvedené ustanovení, že má zásadní význam pro jednotlivce ve spojitosti s poskytnutím základní záruky, jež spočívá v jednoduchosti formy a jazyku, kterému rozumí, a aby se dozvěděl, proč byl zadržen, a mohl se tak následně před soudem domáhat přezkumu zákonnosti zbavení svobody ve smyslu článku 5 odst. 4 Úmluvy. Následně Evropský soud pro lidská práva uvedl v tomto případě, že došlo k závažnému porušení článku 5 odst. 2 Úmluvy, jelikož příkazy k vyhoštění byly stěžovatelům doručeny až

⁶⁴ WINTR, Jan. *Principy českého ústavního práva*. 4. vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2018. s. 146.

⁶⁵ Mezinárodní pakt o občanských a politických právech. Dostupné z: <https://www.ustrcr.cz/>.

⁶⁶ MOLEK, Pavel. *Základní práva*. Praha: Wolters Kluwer, 2019. Lidská práva, s. 172.

po více než deseti dnech poté, co došlo k jejich zajištění. Navíc obsahem těchto příkazů nebyla uvedena žádná informace, která by se týkala samotného zajištění. Zde však byla i souvislost s prvním odstavcem téhož článku Úmluvy, neboť zajištění stěžovatelů nemělo jasný právní základ, což ESLP považoval za nemožné, aby je orgány státu neinformovaly o právních důvodech jejich zbavení svobody, a zároveň jim neposkytly dostatečné informace k tomu, aby se mohli domáhat soudního přezkumu.⁶⁷

Právo být seznámen s důvody obvinění se v minulosti zabýval i Ústavní soud. Nález Ústavního soudu ve spojitosti s čl. 5 odst. 2 Úmluvy a následujícího čl. 6 odst. 3 písm. a) Úmluvy obsahuje, že dle čl. 5 odst. 2 Úmluvy je smyslem obeznámení poskytnutí možnosti jednotlivci, jenž je zatčen, aby mohl napadnout důvodnost a zákonnost zatčení, tj. je osobě dána možnost takové oprávnění zpochybňovat. Účelem druhého zmíněného článku je osobě umožnit obhajobu proti obvinění, které bylo proti ní vzneseno. Ústavní soud dále doplňuje, že „*Není nutné, aby zatčené osobě byly ihned sděleny všechny důkazy, na nichž se zakládá podezření ze spáchání trestného činu. Úmluva také nevyžaduje, aby zatčená osoba byla v této fázi seznámena se spisem*“.⁶⁸ Přestože je zde mezi čl. 5 odst. 2 Úmluvy a čl. 6 odst. 3 písm. a) Úmluvy jistá podobnost v jejich zněních, tak obě ustanovení nemají stejný účel, jak už bylo zmíněno výše. Jiří Kmec dodává, že: „*Článek 5 odst. 2 Úmluvy má širší působnost, neboť se vztahuje na všechny případy zbavení svobody dovolené podle článku 5 odst. 1, nikoli pouze na osobu, která je zbavena svobody v rámci probíhajícího trestního řízení*“.⁶⁹

Podstatou způsobu sdělení není formální naplnění požadavku seznámení, ale především materiální naplnění, jelikož je zcela dostačující, aby ke sdělení důvodů došlo pouze ústní formou. Je však velice důležité, aby obviněná osoba byla obeznámena, kvůli čemu došlo k onomu zatčení. V minulosti byla dostačující informovanost obviněného, že je jisté podezření z úmyslného držení a prodeje drog, kdy v takovém případě orgán neměl žádnou povinnost dávat na vědomí

⁶⁷ Rozsudek ESLP ve věci Khlaifia a ostatní proti Itálii ze dne 15. prosince 2016, stížnost č. 16483/12.

⁶⁸ Nález Ústavního soudu ČR ze dne 21. 5. 2008, sp. zn. IV.ÚS 2603/07.

⁶⁹ KMEC, Jiří, In: KMEC, Jiří, KRATOCHVÍL, Jan, BOBEK, Michal. *Evropská úmluva o lidských právech: komentář*. Praha: C.H. Beck, 2012. Velké komentáře, s. 503.

jména osob, které si od něj drogy za úplatu opatřily. Existují však i případy, kdy pouhé označení obviněného, že je „mezinárodní zloděj“ nestačilo.⁷⁰

1.2.1.2 Právo být předveden před soudce či jinou úřední osobu

Právo jednotlivce na předvedení před soudce je upraveno článkem 5 odst. 3 a 4 EÚLP a dle MPOPP článkem 9 odst. 3 a 4. Mimo uvedené je samozřejmě toto právo součástí i Listiny základních práv a svobod konkrétně v článku 8 odst. 3 Listiny. Článek 5 odst. 3 Úmluvy říká: „*Každý, kdo je zatčen nebo jinak zbaven svobody v souladu s ustanovením odstavce 1 písm. c) tohoto článku, musí být ihned předveden před soudce nebo jinou úřední osobu zmocněnou zákonem k výkonu soudní pravomoci a má právo být souzen v přiměřené lhůtě nebo propuštěn během řízení. Propuštění může být podmíněno zárukou, že se dotčená osoba dostaví k přelíčení*“.⁷¹ Toto ustanovení obsahuje dle ESLP jasné záruky všem osobám proti svévolnému či nedůvodnému zbavení osobní svobody jednotlivce, kterého by se veřejná moc mohla dopustit za určitých okolností, kdy proti zadrženým osobám jsou vedena jistá podezření ze spáchání trestného činu.⁷²

Obsahem článku 5 odst. 3 Úmluvy je právo, které je aplikováno okamžitě po zbavení osobní svobody jednotlivce a další právo obsažené v tomto článku je aplikované následně v době po předvedení před soud a má tak dlouhodobější charakter. V prvním případě se tedy jedná o část odstavce 3, kde je stanoveno, že osoba má být „ihned“ předvedena před soudce či jinou úřední osobu, kdy v případě druhého práva se jedná o následující část, kdy osoba má být souzena v přiměřené lhůtě nebo má dojít k jejímu propuštění na svobodu během řízení.⁷³ K článku 5 odst. 3 EÚLP se Evropský soud pro lidská práva ve svém rozsudku vyjádřil tak, že ačkoli musí dojít k okamžitému předvedení osoby před soudce či jinou úřední osobu, kdy zároveň dochází k následovnému prošetření, zda bylo zbavení osobní svobody v souladu se zákonem společně také s posouzením důvodnosti daného podezření ze spáchání trestného činu tak lze

⁷⁰ MOLEK, Pavel. *Základní práva*. Praha: Wolters Kluwer, 2019. Lidská práva, s. 173.

⁷¹ Sdělení č. 209/1992 Sb., Sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí o sjednání Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod a Protokolů na tuto Úmluvu navazujících.

⁷² KMEC, Jiří, In: KMEC, Jiří, KRATOCHVÍL, Jan, BOBEK, Michal. *Evropská úmluva o lidských právech: komentář*. [Praha]: C.H. Beck, 2012. Velké komentáře, s. 505.

⁷³ MOLEK, Pavel. *Základní práva*. Praha: Wolters Kluwer, 2019. Lidská práva, s. 177.

mimo jiné z pojmů „předvést“ a „propustit“ dovodit, že zadržená osoba nemusí být předvedena před soudce či jinou úřední osobu, jestliže došlo k jejímu propuštění na svobodu dříve než bylo uskutečnitelné zadrženého postavit před soud. Dále také uvedl, že je bezesporu v rozporu s článkem 5. odst. 3 EÚLP situace, při které doba přesahuje čtyři dny, ale taktéž nemusí být v souladu tohoto článku ani doba, která by byla kratšího trvání.⁷⁴ Již v minulosti však Evropský soud pro lidská práva shledal i v mnoha dalších případech porušení práva být předveden před soudce v přiměřené lhůtě po zatčení osoby jako například ve věci Öcalan proti Turecku z května 2005.⁷⁵ Ovšem existují i jisté okolnosti, které mohou zapříčinit nemožnost předvedení zadrženého před soudce či jinou úřední osobu. Důvodem nemožnosti předvést osobu může být přírodní katastrofa nebo vážný zdravotní stav. ESLP však disponuje i rozhodnutími, že ačkoli byl stěžovatel hospitalizován, nic nebránilo tomu, aby nemohl být předveden před soudce, což se stalo kupříkladu konkrétně v případě ve věci Parlak proti Turecku ze dne 19. 7. 2001 č. 22459/04.⁷⁶

1.2.1.3 Právo osob na kompenzaci (odškodnění)

Právo osob na odškodnění za nezákonné zbavení osobní svobody je garantované článkem 5 odst. 5 Úmluvy. Značnější ochranu v případě nezákonného zbavení osobní svobody neposkytuje pouze čl. 5 odst. 5 Úmluvy, ale také poskytuje vyšší ochranu MPOPP konkrétně článkem 9 odst. 5, kdy dle něj má vymahatelné právo na náhradu škody každá osoba, která se stala obětí nezákonného zatčení nebo vazby.⁷⁷

Článek 5 odst. 5 EÚLP obsahuje, že každý jednotlivec, u kterého došlo k nezákonnému zbavení osobní svobody má nárok na kompenzaci. V této souvislosti již zmíněný článek označuje osobu jako „oběť zatčení nebo zadržení v rozporu s ustanoveními tohoto článku“.⁷⁸ Tento článek se zabývá jen

⁷⁴ Rozsudek ESLP ve věci S. V. a A. proti Dánsku ze dne 22. října 2018, stížnost č. 35553/12, 36678/12 a 36711/12.

⁷⁵ Rozsudek ESLP ve věci Öcalan proti Turecku ze dne 12. května 2005, stížnost č. 46221/99.

⁷⁶ KMEC, Jiří, In: KMEC, Jiří, KRATOCHVÍL, Jan, BOBEK, Michal. *Evropská úmluva o lidských právech: komentář*. [Praha]: C.H. Beck, 2012. Velké komentáře, s. 507-508.

⁷⁷ Mezinárodní pakt o občanských a politických právech. Dostupné z: <https://www.ustrcr.cz/>.

⁷⁸ Sdělení č. 209/1992 Sb., Sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí o sjednání Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod a Protokolů na tuto Úmluvu navazujících.

odškodněním, neboť odškodnění nemá povahu účinného opravného prostředku, jelikož možným prostředkem nápravy je propuštění osoby na svobodu, které se týká především zbavení osobní svobody. Takové zbavení osobní svobody je charakterizované jako svévolné, nebo není v souladu se zákonem. Již uvedené je také obsahem článku 5 odst. 4 EÚLP.⁷⁹ To, že se osoba stane obětí je fakticky jedinou podmínkou, aby mohlo vzniknout právo na odškodnění při nezákonném zbavení svobody. V souvislosti s kladením dalších jiných požadavků pro přiznání kompenzace za nezákonné zbavení svobody ze strany veřejné moci, než které jsou v rozporu s odstavci 1, 2, 3, 4 článku 5 EÚLP, tak předpokladem dle odst. 5 je, že porušení uvedených ustanovení tohoto článku shledal buďto ESLP nebo určitý vnitrostátní orgán.⁸⁰ Dá se tedy říci, že pokud není dán shora uvedený rozpor, tak z Úmluvy neplynou žádné záruky práva na odškodnění, k čemuž lze uvést rozsudek ESLP ze dne 28. května 1995 ve věci *Masson a Van Zon* proti Nizozemsku č. 15346/89 a 15379/89.⁸¹ Také se v minulosti Evropský soud pro lidská práva zabýval případem, kdy nastal rozpor s článkem 5 odst. 5 Úmluvy, a to kupříkladu v případě, který se týkal osoby, u které došlo k odepření práva na odškodnění, což bylo bulharskými orgány opodstatněno tím, že byla osoba zbavena svobody v krátkém časovém úseku. Mimo krátkou dobu také orgány daného státu uvedly, že během ní nedošlo u osoby k žádnému zhoršení zdravotního stavu jak, fyzického tak psychického.⁸² Nutno také zmínit, že článek 5 odst. 5 Úmluvy negarantuje žádnou stanovenou výši kompenzace za nezákonné zbavení osobní svobody. To však neznamená, že výše částky odškodnění může být jakákoli, jak uvedl v minulosti ESLP ve své judikatuře. Evropský soud pro lidská práva v judikatuře uvádí, že částka by neměla být menší⁸³, než kterou sám ESLP stanovil v někdejších podobných případech, ale zároveň by neměla být částka příliš vysoká, tj. nepřiměřená, nerozumná.⁸⁴

⁷⁹ MOLEK, Pavel. *Základní práva*. Praha: Wolters Kluwer, 2019. Lidská práva, s. 192.

⁸⁰ KMEC, Jiří, In: KMEC, Jiří, KRATOCHVÍL, Jan, BOBEK, Michal. *Evropská úmluva o lidských právech: komentář*. [Praha]: C.H. Beck, 2012. Velké komentáře, s. 560.

⁸¹ RÁZKOVÁ, Renata. *K otázce odškodnění za zákonné zadržení a omezení osobní svobody* [online]. Advokátní deník. Publikováno dne 5. 12. 2018. [cit. 21. 2. 2023]. Dostupné online na: <https://advokatnidenik.cz/2018/12/05/k-otazce-odskodneni-za-zakonne-zadrzeni-a-omezeni-osobni-svobody/>.

⁸² Rozsudek ESLP ve věci *Danev* proti Bulharsku ze dne 2. září 2010, stížnost č. 9411/05.

⁸³ Rozsudek ESLP ve věci *Ganea* proti Moldavsku ze dne 17. května 2011, stížnost č. 2474/06.

⁸⁴ Rozsudek ESLP ve věci *Shilyayev* proti Rusku ze dne 6. října 2005, stížnost č. 9647/02.

S již shora uvedeným článkem 5. odst. 5 Úmluvy je v úzkém vztahu také Protokol č. 7 konkrétně článek 3, neboť přímo uvádí k odškodnění za nezákonné odsouzení, že: „*Je-li konečný rozsudek v trestní věci později zrušen nebo je-li udělena milost, protože nová nebo nově odhalená skutečnost dokazuje, že došlo k justičnímu omylu, je osoba, na níž byl vykonán trest podle tohoto rozsudku, odškodněna podle zákona nebo praxe platných v příslušném státu, pokud se neprokáže, že k včasnému odhalení neznámé skutečnosti nedošlo úplně nebo částečně vinou této osoby*“.⁸⁵

Z pohledu českého práva nelze opomenout článek 36 odst. 3 LZPS, neboť dle tohoto článku má každý právo na náhradu škody, pokud dojde k nezákonnému rozhodnutí ze strany soudu, orgánu veřejné správy, jiných státních orgánů či k způsobení škody úředním postupem, jenž je nesprávný. Tento článek má jistou spojitost s principem materiálního právního státu, jelikož jeho základ tkví v tom, že stát má povinnost nést objektivní odpovědnost za pochybení svých orgánů zapříčené z jejich jednání, načež dochází k zásahu do základních práv jednotlivce.⁸⁶ K článku 36 odst. 3 Listiny se pojí i novela zákona č. 160/2006 Sb., kterou byl pozměněn zákon č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem. Podstatou zákona jsou stanovené podmínky, které musí být splněny při uplatnění nároku na náhradu škody, kdy se však může jednat i o škodu nemateriálního charakteru.⁸⁷ Tento zákon upravuje odškodnění, jež se týká vazby, výkonu trestu a v neposlední řadě také rozhodnutí, jehož obsahem bylo uložení ochranného opatření. Ustanovení § 9 odst. 1 již zmíněného zákona říká, že má nárok na náhradu škody taková osoba, u které došlo na základě rozhodnutí o vazbě k jejímu vykonání, jestliže bylo proti ní trestní stíhání zastaveno či došlo k zproštění obžaloby nebo zdali byla věc postoupena jinému orgánu. Následující odstavec však stanovuje, že se náhrada škody neposkytuje, jestliže se jedná

⁸⁵ Sdělení č. 209/1992 Sb., Sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí o sjednání Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod a Protokolů na tuto Úmluvu navazujících.

⁸⁶ HOFMANNOVÁ, Helena, Karel ŘEPA a Laura OTÝPKOVÁ. *Lidská práva za mřížemi: ústavněprávní aspekty omezování osobní svobody*. Praha: Auditorium, 2021, s. 112.

⁸⁷ Zákon č. 160/2006 Sb., kterým se mění zákon č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem a o změně zákona České národní rady č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti (notářský řád), ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 201/2002 Sb., o Úřadu pro zastupování státu ve věcech majetkových, ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

o vazbu, která je nařízena v řízení o vydání nebo předání do ciziny, avšak toto nebude platit, pokud by škoda vznikla nezákonným rozhodnutím či nesprávným úředním postupem orgánů ČR.⁸⁸

⁸⁸ Zákon č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem a o změně zákona České národní rady č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti (notářský řád), ve znění pozdějších předpisů.

2 Zadržení a zatčení

Zadržení a zatčení jsou instituty, které spadají do oblasti trestního práva procesního. Lze o nich tedy říci, že mají trestněprocesní povahu, a jejich funkce spočívá v zajišťování osob v trestním řízení.⁸⁹ Oba instituty lze chápat jako pojmy, které představují krátkodobé zbavení osobní svobody jednotlivce, na jehož základě dochází k realizacím úkonů v rámci trestního řízení⁹⁰, jak už bylo zmíněno. Z pohledu české právní úpravy trestního práva procesního, konkrétně z trestního řádu pramení, že se přistupuje k zadržení či zatčení v případech, kdy není dostatečné využití mírnějších nástrojů, které se nikterak nedotýkají přímo zbavení osobní svobody jednotlivců. Mírnějšími nástroji se rozumí dle trestního řádu kupříkladu předvedení či pořádková pokuta, ale také možnost, kdy je osobě zakázáno vycestovat za hranice České republiky.⁹¹

Zadržení a zatčení jakožto procesní úkony mají svůj význam zejména v zasahování do osobních svobod jednotlivců⁹², a tedy svou existencí představují jednotlivé instituty, které tvoří nedílnou součást ústavních limitů zásahů do osobní svobody. Zásahy do osobních svobod však nesmí být ze strany státu zneužívány a samozřejmostí je, že musí být v souladu s ústavním pořádkem ČR, ale zároveň taktéž musí být bezpochyby dodržovány mezinárodní smlouvy, jimiž jsme vázáni.⁹³

Jak už bylo v jedné z předchozích kapitol zmíněno, tak zadržení obviněné osoby je obsahem Listiny, což platí i pro osobu podezřelou. Listinou jsou ve vztahu k institutu zadržení vyhrazené principy zákonnosti stíhání a zbavení osobní svobody, tedy odstavcem 2, 3 článku 8, a v neposlední řadě v odstavci 4, v němž zaujímají své místo ústavní podmínky, které jsou vymezeny ve vztahu k institutu zatčení. Na základě článku 5 odst. 1 písm. c) Úmluvy je umožněno zákonné zbavení osobní svobody ve spojitosti s předvedením před příslušný soud

⁸⁹ HOFMANNOVÁ, Helena, ŘEPA, Karel a OTÝPKOVÁ, Laura *Lidská práva za mřížemi: ústavněprávní aspekty omezování osobní svobody*. Praha: Auditorium, 2021, s. 77.

⁹⁰ Tamtéž, s. 76.

⁹¹ MOLEK, Pavel. *Základní práva*. Praha: Wolters Kluwer, 2019. Lidská práva, s. 78.

⁹² JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo procesní: podle stavu k 1.1.2022*. 6.vydání. Praha: Leges, 2021, s. 308.

⁹³ KLÍMA, Karel a kol. *Encyklopedie ústavního práva*. 1. vydání. Praha: ASPI, 2007, s. 776.

v případech, kde je jistá existence důvodného podezření ze spáchání trestného činu, či je nutno zabránit osobě v pokračování v trestné činnosti nebo hrozí, že by mohlo dojít k útěku. Již uvedené platí pro zadržení i zatčení.⁹⁴

2.1 Institut zadržení

Je velice důležité si připomenout, že na požadavek zákonnosti v souvislosti se zadržením je kladen důraz článkem 8 odst. 3 LZPS, kdy podezřelou či obviněnou osobu lze zadržet jen v případech, které jsou v souladu se zákonem. Zadržená osoba musí být ihned seznámena s důvody, proč došlo k zadržení a následně být vyslechnuta. Je zde 48hodinová lhůta, během které musí dojít k propuštění na svobodu nebo k odevzdání soudu, načež následně soudce má povinnost tuto osobu vyslechnout a rozhodnout o vzetí do vazby či ji propustit na svobodu. Soudce je zde vázán 24hodinovou lhůtou. Dle Listiny základních práv a svobod totéž platí i pro osobu podezřelou ze spáchání trestného činu, neboť vychází z předpokladu, že zadržení lze použít i proti takové osobě.⁹⁵ Nutno zmínit, že zadržená osoba musí být neprodleně propuštěna na svobodu, pokud by nastala situace, při které by došlo k neoprávněnému zadržení z důvodu nedodržení lhůty zejména tedy v případě, kdy by stanovená lhůta byla překročena. Ústavní soud se problematikou v nedodržování lhůt ve své judikatuře zabýval, kdy lze uvést náleze ze dne 8. 11. 2007, sp. zn. II. ÚS 1594/07. V tomto nálezu se jednalo o případ muže, jenž ve své podané stížnosti namítal, že byl omezován na osobní svobodě od okamžiku, kdy se dostavil k provádění domovní prohlídky, tedy již od 13:30 dne 21. 4. 2006, a nikoliv až od 22:00 hodin, což byl čas, který byl uveden v protokolu o zadržení. Stěžovatel však největší problém shledával v tom, že návrh na vzetí do vazby byl podán až dne 23. 4. 2006 ve 21:05 hod., což se podle něj stalo po uplynutí zákonné lhůty, načež měl být propuštěn na svobodu, čímž došlo k porušení ústavně zaručeného práva na osobní svobodu dle článku 8 odst. 3 LZPS. Ústavní soud na základě této skutečnosti následně dospěl k závěru,

⁹⁴ Sdělení č. 209/1992 Sb., Sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí o sjednání Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod a Protokolů na tuto Úmluvu navazujících.

⁹⁵ LANGÁŠEK, Tomáš In: WAGNEROVÁ, Eliška, ŠIMÍČEK, Vojtěch, LANGÁŠEK, Tomáš, POSPÍŠIL, Ivo a kol. *Listina základních práv a svobod: Komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2012, s. 235.

že policejní orgán nepostupoval správně, jelikož došlo k zbytečnému prodlužování stanovené zákonné lhůty zadržení. Ústavní soud tedy potvrdil, že bylo zasaženo základní právo stěžovatele garantované článkem 8 odst. 3 Listiny.⁹⁶

Přestože není možné zákonnou lhůtu zadržení překračovat, tak ÚS se ve své judikatuře vyslovil, že lze tuto lhůtu zastavit. Možností zastavení lhůty se zabýval ve svém nálezu z roku 2010, v němž uvádí, že je lhůta přípustná, jestliže zdravotní stav zadrženého je natolik vážný, že není schopný být subjektem trestního řízení, a zároveň je bezprostředně ohrožen na životě, pokud se mu nedostává lékařské péče. Zde se jednalo o případ, kdy na autobusovém nádraží pracovníci celní správy při pátrání po ilegálně převážených omamných a psychotropních látkách za pomoci svého služebního psa provedli kontrolu u několika osob. Následně po provedených testech na detekci drog vycházel stěžovatelce opakovaně pozitivní test na přítomnost kokainu. Posléze byla stěžovatelka předvedena k podání vysvětlení, při kterém došlo k jistému podezření, že by mohla převážet kokain v zažívacím traktu. Následně byla z tohoto důvodu zadržena a transportována do nemocničního zařízení. Během hospitalizace stěžovatelky se podezření policejního orgánu potvrdilo. Na základě skutečnosti, že stěžovatelka měla v zažívacím traktu přítomny kokony s omamnou látkou, a z tohoto důvodu byla ohrožena na svém životě, a současně se tak nemohla účastnit úkonů trestního řízení, Ústavní soud dospěl k závěru, že stanovení lhůty v takovém případě možné je.⁹⁷

K tomuto institutu se váže i problematika týkající se dokazování při posuzování lhůty pro zákonné omezení osobní svobody, kterou se zabýval dříve i Ústavní soud. V této souvislosti uvádím nálezu, sp. zn. ÚS II.ÚS 631/02 ze dne 17. prosince 2003, kdy stěžovatel napadl ústavní stížností jednotlivá rozhodnutí Krajského soudu v Plzni a Okresního soudu v Plzni. Stěžovatel nabyt přesvědčení, že průběh zadržení policejním orgánem nebyl legitimní, načež následně dodal, že postupem obou uvedených soudů bylo dotčeno jeho právo na osobní svobodu zaručené čl. 8 odst. 2 a 3 Listiny společně s právem na spravedlivý proces zakotvené v čl. 36 Listiny. Stěžovatel uvedl, že jeho

⁹⁶ Nález Ústavního soudu ČR ze dne 8. listopadu 2007, sp. zn. II. ÚS 1594/07.

⁹⁷ Nález Ústavního soudu ČR ze dne 4. března 2010, sp. zn. III. ÚS 2170/09.

svoboda byla omezena již dne 30. 5. 2002 v 10.00 hodin, kdy byl společně se spoluobviněným odvezen na služebnu, načež následovalo po převezení na policejní služebnu umístění do místnosti s mřížemi, která byla poté uzamčena. Důvod zadržení jim však nebyl údajně sdělen. Také stěžovatel kladl důraz na skutečnost, že jeho osobní svoboda a svoboda spoluobviněného jim byla omezena již dne 30. 5. 2002 v 10.00 hodin, kdy státní zástupce však předal soudu návrh na vzetí do vazby až dne 1. 6. 2002 v 15.15 hodin, tedy po uplynutí 53 hodin a 15 minut od omezení osobní svobody. Ústavní soud tedy konstatoval, že: *„obecné soudy dospěly v napadených rozhodnutích k právním závěrům, které nelze z jimi zjištěného skutkového stavu bez provedení dalšího dokazování dovodit. Nevypořádaly se s primární otázkou, odkdy byla osobní svoboda stěžovatele fakticky omezena. Odkázaly na úřední záznam, podle něhož byl stěžovatel dne 30. 5. 2002 přibližně v 10.05 hodin vyzván k podání vysvětlení a dobrovolně nastoupil do policejního vozidla, přičemž nebyly použity žádné donucovací prostředky. Dovodily proto, že k omezení osobní svobody stěžovatele došlo až v 17.00 hodin, tedy téměř o sedm hodin později. Z protokolu o zadržení ze dne 30. 5. 2002 ovšem vyplývá, že stěžovatel byl dne 30. 5. 2002 v 10.05 hodin podle příslušných ustanovení zákona o Policii ČR předveden a zajištěn až do svého zadržení v 17.00 hodin. To by mohlo korespondovat s tvrzením stěžovatele stran jeho nedobrovolného převezení na služebnu a umístění v zamřížované místnosti již v době předcházející samotnému zadržení. Není zřejmé, zda stěžovatel po dobu od 10.05 hodin do 17.00 hodin setrval na policejní služebně dobrovolně, resp. zda se z ní mohl svobodně vzdálit či zda jeho osobní svoboda již byla fakticky omezena. Obecné soudy nevedly při posouzení, zda byla dodržena lhůta zákonného omezení osobní svobody, dokazování tak, aby jim objasnily rozpor mezi jednotlivými úředními dokumenty stran právní kvalifikace policejního úkonu provedeného v 10.05 hodin. Proto nemohly kvalifikovaně dospět k závěru, že tvrzením stěžovatele o jeho údajně vynuceném pobytu na policejní služebně do doby zadržení nelze přisvědčit. Nemohly tak proto ani vyřešit zásadní otázku, zda lhůta 48 hodin pro zákonné omezení osobní svobody byla v době podání návrhu státního zástupce na vzetí do vazby v dané věci zachována“*.⁹⁸ Závěrem ÚS pak tedy bylo, že postupem

⁹⁸ Nález Ústavního soudu ze dne 17. prosince 2003, sp. zn. II.ÚS 631/02.

obecných soudů došlo k dotčení stěžovatelova ústavně garantovaného práva na soudní ochranu, avšak z uvedených skutečností se nemohl zabývat otázkou, zda byla eventuálně dotčena ústavně zaručená práva garantující ochranu osobní svobody, která stěžovatel ve své stížnosti uváděl, protože skutkový stav v dané věci nebyl obecnými soudy náležitě objasněn.

Z pohledu trestního práva procesního nemá zadržení povahu rozhodnutí, neboť je pro něj charakterizující, že se jedná o druh opatření. Na základě uvedené skutečnosti není možné u opatření podávat opravné prostředky.⁹⁹ Pro institut zadržení je tedy zejména velice důležitým zákonem trestní řád, v němž je upraven v ustanoveních § 75 - § 77.¹⁰⁰ Trestní řád rozlišuje jednotlivé možnosti zadržení, jakožto zadržení obviněného policejním orgánem, zadržení podezřelého policejním orgánem a v neposlední řadě zadržení osoby podezřelé kteroukoliv jinou osobou.¹⁰¹ V následujících podkapitolách se budu věnovat pouze prvním dvěma zmíněným možnostem omezení osobní svobody, která považuji za zásadní už jen proto, že k nim dochází nejčastěji.

Nutno však pro úplnost dodat, že existují ještě dvě skupiny zadržení, které jsou obsaženy v zákoně č. 104/2013 Sb., o mezinárodní justiční spolupráci ve věcech trestních. První z kategorií dle ustanovení § 93 je zadržení osoby, o jejíž vydání se jedná, v rámci mezinárodní justiční spolupráce a druhou je zadržení osoby na základě evropského zatýkacího rozkazu, a to dle § 204 téhož zákona. V těchto případech budou vždy uplatněny záruky plynoucí z článku 5 odst. 1 písm. f) Úmluvy stejně tak bude i uplatněn článek 8 odst. 3 Listiny.¹⁰²

2.1.1 Zadržení obviněné osoby policejním orgánem

Zadržení obviněného policejním orgánem je obsahem ustanovení § 75 trestního řádu, které říká, že k takovému zadržení může dojít jen v případech,

⁹⁹ LANGÁŠEK, Tomáš In: WAGNEROVÁ, Eliška, ŠIMÍČEK, Vojtěch, LANGÁŠEK, Tomáš, POSPÍŠIL, Ivo a kol. *Listina základních práv a svobod: Komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2012, s. 236.

¹⁰⁰ Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád).

¹⁰¹ JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo procesní: podle stavu k 1.1.2022*. 6.vydání. Praha: Leges, 2021, s. 315.

¹⁰² KOPA, Martin. Čl. 8 [Právo na osobní svobodu]. In: HUSSEINI, Faisal, BARTOŇ, Michal, KOKEŠ, Marian, KOPA, Martin a kol. *Listina základních práv a svobod: komentář*. 1. vydání (1. aktualizace) [Beck-online]. Praha: C.H. Beck, 2021 [cit. 22. 2. 2023] Dostupné z: www.beck-online.cz.

jestliže jsou předloženy některé existující důvody vazby. Ovšem v takové situaci je policejní orgán vázán povinností neprodleně informovat státního zástupce a předat mu kopii protokolu, jež byla sepsána během zadržení obviněného. Společně s opisem protokolu policejní orgán předá státnímu zástupci i další důležité materiály, které jsou pro něj podstatné k jednání, tj. aby mohl podat návrh na vzetí do vazby. K návrhu o vzetí do vazby trestní řád v §75 dodává: „*Návrh musí být podán tak, aby obviněný mohl být nejpozději do 48 hodin od zadržení odevzdán soudu, jinak musí být propuštěn na svobodu*“.¹⁰³ K zadržení jakožto krátkodobému omezení osobní svobody je nutno určit, kdo je způsobilý k jeho uskutečnění, tj. zadržení může provést výhradně policejní orgán konající vyšetřování či státní zástupce. Z tohoto tedy vyplývá, že žádný jiný policejní orgán činný v trestním řízení dle §75 nemá pravomoc využití institutu zadržení. Existují však i situace, ve kterých může zadržení provést i kupříkladu dle § 161 odst. 6 TŘ kapitán lodi nebo pověřený orgán Vojenské policie při konání vyšetřování o trestných činech příslušníků ozbrojených sil spáchaných při plnění úkolů v zahraničí dle odstavce 7 téhož ustanovení stejného zákona. Pro úplnost je nezbytné zmínit § 10 trestního řádu, jehož obsahem je vynětí z pravomocí orgánů činných v trestním řízení, tedy dle prvního odstavce není zadržení osob přípustné, jestliže takovéto osoby požívají výsady a imunity podle zákona či mezinárodního práva.¹⁰⁴ Dále z pohledu Ústavy nelze zadržet prezidenta České republiky po dobu výkonu jeho funkce dle článku 65 odst. 1. Jestliže dojde ke spáchání trestného činu či bezprostředně poté je možné přistoupit k zadržení u poslance či senátora dle článku 27 odst. 5, kdy totéž platí i pro soudce Ústavního soudu podle článku 86 odst. 2.¹⁰⁵

Zatčení probíhá v policejní cele, kde příslušník policie odebere zadržené osobě osobní věci, k čemuž dochází v čase, než dojde k jejímu umístění. Při odebrání věcí zadržného následně příslušná policie, která tento úkon provádí je povinna provést zápis všech odebraných věcí do protokolu. Následně dochází k osobní prohlídce, které se musí zadržovaný podrobit, neboť je to jedna z jeho

¹⁰³ Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), § 75.

¹⁰⁴ Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), § 161.

¹⁰⁵ MOLEK, Pavel. *Základní práva*. Praha: Wolters Kluwer, 2019. Lidská práva, s.80.

povinností, jakou mu ukládá zákon.¹⁰⁶ Trestní řád přímo stanovuje ve čtvrtém odstavci § 82, že: „*U osoby zadržené a u osoby, která byla zatčena nebo která se bere do vazby, lze vykonat osobní prohlídku též tehdy, je-li tu podezření, že má u sebe zbraň nebo jinou věc, již by mohla ohrozit život nebo zdraví vlastní nebo cizí*“.¹⁰⁷

2.1.2 Zadržení podezřelé osoby policejním orgánem

Zadržení osoby podezřelé osoby je rozdílné oproti zadržení obviněné osoby v tom, že se nejedná o osobu, jež nebyla ještě obviněna ze spáchání trestného činu. Zadržení podezřelého je upraveno ustanovením § 76 TŘ, které v prvním odstavci stanovuje, že policejní orgán může zadržet podezřelého, jestliže existují některé důvody pro vzetí do vazby, a to i pokud proti této osobě nebylo zahájeno trestní stíhání, které je obsažené v § 160 odst. 1 téhož zákona. Je nutno mít na paměti, že policejní orgán může zadržet podezřelou osobu jen v případě, pokud dostanou k takovému úkonu souhlas státního zástupce. Avšak může dojít k určité situaci, jež si bude vyžadovat nutnost zakročení ze strany policejního orgánu, kdy věc nesnese odkladu, z čehož vyplývá, že policejní orgán nebude moci dostat okamžitého souhlasu státního zástupce k zadržení. Takovou situaci může být, že policejní orgán osobu přistihne při trestném činu nebo dojde k jejímu zastížení při útěku.¹⁰⁸ Vymezené podmínky, že skutečnost nesnese odkladu a nelze předem dosáhnout souhlasu státního zástupce musí být dány zároveň.¹⁰⁹ Zbyněk Žďárský k již zmíněnému uvádí: „*Osoba je přistižena při činu, když je přistižena v okamžiku provádění činu nebo když byla hned po činu jako podezřelá pronásledována a dostižena anebo když byla přistižena za okolností ukazujících na její účast při činu (zejména s věcmi, kterými byl čin spáchán nebo které z něho pocházejí)*“.¹¹⁰ Dále lze útěk lze charakterizovat jako uprchnutí z místa

¹⁰⁶ ŽĎÁRSKÝ, ZBYNĚK In: DRAŠTÍK, Antonín, FENYK, Jaroslav a kol. *Trestní řád: Komentář*. [Systém ASPI]. Wolters Kluwer, 2017. [cit. 22. 2. 2023] Dostupné z: www.aspi.cz.

¹⁰⁷ Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), § 82.

¹⁰⁸ Tamtéž, § 76.

¹⁰⁹ JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo procesní: podle stavu k 1.1.2022*. 6.vydání. Praha: Leges, 2021, s. 316.

¹¹⁰ ŽĎÁRSKÝ, ZBYNĚK In: DRAŠTÍK, Antonín, FENYK, Jaroslav a kol. *Trestní řád: Komentář*. [Systém ASPI]. Praha: Wolters Kluwer, 2017. [cit. 22. 2. 2023] Dostupné z: www.aspi.cz.

činu, načež v takovém případě osoba „na rozdíl od přistižení při trestném činu nebyla pronásledována z místa činu, ale byla zastižena až na útěku“.¹¹¹

K prvnímu odstavci ustanovení § 76 TR lze uvést velice zajímavé rozhodnutí ÚS ze dne 10. května 2021, sp. zn. II. ÚS 498/21, neboť tehdy byla řešena otázka zadrženého cizince a jeho práva na obhájce. Stěžovatel byl zadržen policejním orgánem den před Štědrým večerem v roce 2020 přesněji v 18:30 hodin. Příčinou zadržení bylo, že stěžovatel měl způsobit dopravní nehodu tím, že měl řídit osobní automobil a narazit do jedoucího osobního automobilu, jenž jel před ním. Stěžovateli měla být dechovou zkouškou provedenou policií v 18:11 hodin téhož dne zjištěna hladina 3,22 ‰ alkoholu v krvi. Důvodem zadržení také bylo podezření, že uprchne nebo se bude skrývat, aby se tak vyhnul trestnímu stíhání nebo trestu. V tomto nálezu se pak uvádí ke vztahu k zadržení cizince a trestnímu příkazu, ke kterému kladl stěžovatel odpor následně po skutečnosti uvedené výše, toto: „Zkrácené řízení se zadržením se v obdobných případech koná zejména proto, aby mohly být se zadrženým cizincem, který se trvale na území ČR nezdržuje, provedeny všechny nezbytné úkony včetně doručení trestního příkazu či alespoň předvolání k hlavnímu líčení (které již může být provedeno bez jeho přítomnosti), aby případná nedosažitelnost cizince následně příliš nekomplikovala či neznemožňovala provedení trestního řízení. Stěžovatel si navíc uvědomoval význam trestního příkazu jak z hlediska uznání viny, když se ke svému jednání doznal, tak z hlediska sankce, když současně s doručením trestního příkazu byl poučen i o následném vydání výzvy k vycestování“.¹¹² V neposlední řadě zde byl stěžovatel označen za „zranitelnou“ osobu, tj. znevýhodněnou, neboť neměl v řízení před soudem obhájce a nebyl o takové možnosti soudem poučen, i skrze skutečnost, že se jednalo o cizince, který neuměl český jazyk a byl tak soudu předveden ze zadržení.¹¹³

Za zmínku také stojí judikatura ÚS ve vztahu k odškodnění za zákonné zadržení a omezení osobní svobody, tedy tímto nálezem ze dne 22. října. 2018, sp. zn. III. ÚS 2062/18 Ústavní soud stanovuje, že při existenci čl. 36 odst. 3 LZPS a absenci speciální úpravy odškodnění za omezení osobní svobody nelze

¹¹¹ Tamtéž.

¹¹² Nález Ústavního soudu ČR ze dne 10. května 2021, sp. zn. II. ÚS 498/21, bod 12.

¹¹³ Tamtéž.

přijmout jiný výklad Listiny než že za zákonné omezení osobní svobody neboli za zadržení podle čl. 8 odst. 3 Listiny odškodnění nenáleží. Dále bylo dodáno, že takové právo neplyne ani z článku 5 EÚLP. Jednalo se o případ, kdy na základě ústavní stížnosti a dalších vyžádaných spisů od soudů a policejních orgánů bylo jasné, že stěžovatelka byla po dobu 47 hodin zadržena jako podezřelá podle § 76 odst. 1 TŘ. Následně však byla stěžovatelka propuštěna, aniž by proti ní bylo zahájeno trestní stíhání.¹¹⁴

Stěžovatelka tedy následně vylíčila okolnosti svého zadržení, kdy jí byly odebrány hodinky, otisky prstů společně se vzorky DNA, a po celou dobu měla na ruku pouta. Zadržení se údajně zásadním způsobem dotklo i jejího syna a rodičů, kteří o něj museli pečovat. Podle žaloby považovala za nesprávný úřední postup i to, že policie uváděla její jméno na předvolání svědků v trestní věci jejího partnera, proti kterému trestní stíhání zahájeno bylo. Po zadržení se u ní navíc údajně začaly objevovat zdravotní potíže. K jejímu zadržení poté Ústavní soud shrnul, že tehdejší posuzované ústavní stížnosti byla otázka, zda osoby zadržené jako podezřelé podle § 76 odst. 1 trestního řádu mají základní právo na odškodnění, a to i za situace, kdy se podezření nepotvrdilo. Tato otázka má zajisté nepochybný ústavněprávní dopad, jež nadto nikdy nebyla v minulosti v judikatuře Ústavního soudu České republiky vyřešena. Ústavní soud se doposud zabýval obzvláště situacemi, kdy bylo odškodnění požadováno za vazbu uvalenou v rámci trestního stíhání, načež výsledkem nebyl rozsudek odsuzujícího charakteru. Ústavní soud také uvedl, že i když rozhodujícím argumentem ústavní stížnosti je, že zadržení stěžovatelky bylo nezákonné, neboť proti ní následně nebylo zahájeno trestní stíhání, namítala stěžovatelka také to, že zadržení od počátku nemělo zákonný podklad, poněvadž představovalo pouze nějakou odplatu orgánů činných v trestním řízení. Ústavní soud se tedy také zabýval tím, zda lze samotné zadržení považovat za souladné s ústavním pořádkem bez ohledu na to, zda stěžovatelka následně byla nebo nebyla obviněna, kdy následně se ÚS zaměřil na důsledky absence obvinění stěžovatelky pro její nárok na odškodnění.¹¹⁵ Výsledkem pak byl závěr ÚS, jenž zmiňuji výše na samém začátku tohoto judikátu.

¹¹⁴ Nález Ústavního soudu ze dne 22. října 2018, sp. zn. III. ÚS 2062/18.

¹¹⁵ Tamtéž.

Druhý odstavec § 76 stanovuje, že omezit osobní svobodu osoby přistižené při činu nebo bezprostředně po něm může kdokoli, je-li to nutné ke zjištění totožnosti, zabránění útěku nebo zajištění důkazů. Tuto osobu je však povinen neprodleně předat policejnímu orgánu, kdy může příslušníka ozbrojených sil též předat nejbližšímu útvaru ozbrojených sil nebo správci posádky. Jestliže, není možné takovou osobu předat ihned, musí být omezení na svobodě neprodleně oznámeno některému z uvedených orgánů. Lze tedy říci, že zde není nutností existence některých vazebních důvodů. Nutno dodat, že pokud je možno cíle dosáhnout jiným způsobem, pak je třeba použít takových prostředků, jelikož předešlou možnost lze považovat za tu, ke které se bude přistupovat až v nejkrajnějších případech.

Odstavec 3 § 76 TŘ obsahuje, že pokud policejní orgán podezřelou osobu zadrží, je vázán povinností, která spočívá ve výslechu zadržené osoby a v následném sepsání protokolu. Obsahem tohoto protokolu musí být především místo, na kterém došlo k zadržení osoby společně s přesným časem, kdy došlo k zadržení. Samozřejmě nesmí být v protokolu vynechány i důvody zadržení.¹¹⁶ V tuto chvíli je zde spojitost i s odstavcem 6 téhož ustanovení, kdy však musí policejní orgán zadrženou osobu poučit o svých právech obzvláště ve spojitosti s právem na zvolení si svého obhájce. Toto právo podezřelou zadrženou osobu opravňuje mluvit se svým zvoleným obhájcem bez přítomnosti třetích osob.¹¹⁷

2.1.3 Příkaz k zadržení

Příkaz k zadržení je obsažen v ustanovení § 76a TŘ, jež se stalo součástí trestního řádu v lednu 2014, a jehož základem byla novela provedená zákonem č. 105/2013 Sb., o změně některých zákonů v souvislosti s přijetím zákona o mezinárodní justiční spolupráci ve věcech trestních.

Příkaz k zadržení je vydáván pouze v případě, zdali se jedná o fyzickou osobu, která je podezřelá. Z čehož plyne, že nelze vydat tento příkaz na osobu právnickou či na osobu, jež disponuje oprávněním provádět za právnickou osobu

¹¹⁶ Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), § 76.

¹¹⁷ JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo procesní: podle stavu k 1.1.2022*. 6.vydání. Praha: Leges, 2021, s. 351.

úkony v procesních záležitostech. Dále tento příkaz k zadržení lze vydat a na základě něj zadržet podezřelého, jestliže jsou splněny podle prvního odstavce § 76a TR všechny podmínky současně. První podmínku představuje existence osoby podezřelé ze spáchání trestného činu. Druhou podmínkou je, že této osobě nelze doručit opis usnesení o zahájení trestního stíhání, načež navazuje další podmínka, jež se týká situace, kdy nelze tuto osobu předvolat, předvést nebo bez odkladu zadržet. Poslední podmínka vyžaduje, aby u této osoby existoval některý z důvodů vazby.¹¹⁸

Totožně jako v případě příkazu k zatčení obviněného, kterému se budu věnovat v následující části, rozhoduje o vydání příkazu k zadržení podezřelého soudce v přípravném řízení. Příkaz k zadržení pak provádí policejní orgán, kdy následně je zde návaznost, že po zadržení osoby ji bude doručen opis usnesení o zahájení trestního stíhání. Poté dochází k výslechu zadrženého. Tento příkaz nemá formu usnesení, ale má formu rozhodnutí a jedná se o takové rozhodnutí, které je vydáváno na návrh státního zástupce. V souvislosti s tím, že se nejedná o formu usnesení, nelze proti němu podat stížnost. Jelikož prostřednictvím příkazu k zadržení podezřelé osoby dochází k zásahu do její osobní svobody, tak je zde podstatné zmínit, že z tohoto důvodu o něm rozhoduje soudce. Soudce však může příkaz k zadržení podezřelé osoby na návrh státního zástupce odvolat, jestliže nastane situace, kdy důvody pro vydání tohoto příkazu přestanou existovat dříve, než došlo k zadržení podezřelého. Avšak soudce může příkaz odvolat i bez návrhu státního zástupce, a to v případě že se dozví o pomnutí podmínky zadržení podezřelého jiným způsobem. Velice podstatné v tomto případě je skutečnost, že pokud soudce takovýto příkaz odvolá, tak nedojde automaticky k jeho zrušení, nýbrž na základě opatření se odvolá pouze jeho výkon.¹¹⁹

Příkazu zadržení se ve svém stanovisku věnoval v minulosti i Nejvyšší soud ve vztahu k evropskému zatýkacímu příkazu, kdy se jednalo o otázku, zda je možné, jestliže je orgánům činným v trestním řízení známa adresa pobytu v cizině u obviněného, kterému byl již dříve doručen opis usnesení o zahájení trestního

¹¹⁸ Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), § 76a.

¹¹⁹ HOFMANNOVÁ, Helena, ŘEPA, Karel a OTÝPKOVÁ, Laura. *Lidská práva za mřížemi: ústavněprávní aspekty omezování osobní svobody*. Praha: Auditorium, 2021, s. 79-81.

stíhání či u osoby podezřelé ze spáchání trestného činu, ohledně které již bylo vydáno usnesení o zahájení trestního stíhání, avšak opis tohoto usnesení nebyl této osobě doručen. Následně zdali je možné, aby soudce, jenž rozhoduje o návrhu státního zástupce, vydal příkaz k zadržení, příkaz k zatčení ve spojitosti s navazujícím evropským zatýkacím rozkazem, i bez předchozího využití institutu právní pomoci podle zákona o mezinárodní justiční spolupráci ve věcech trestních. Ve vztahu s tímto mimo jiné, než bylo výše zmíněné, uvedl k příkazu k zadržení, že: „...*Pokud jde o osoby zdržující se prokazatelně v jiném členském státu Evropské unie, a nikoli v České republice, pak podmínka nemožnosti předvedení či zadržení (resp. bezodkladného zadržení) je zcela zjevně naplněna*“.¹²⁰ Dále bylo konstatováno, že podmínku nemožnosti předvolání obviněného nebo podezřelé osoby podle § 69 odst. 1 TŘ (příkaz k zatčení) společně s ustanovením § 76a odst. 1 TŘ (příkaz k zadržení) je nutné vykládat ve smyslu § 90 odst. 2 TŘ (předvolání a předvedení obviněného), podle něhož obviněný může být předveden i bez předchozího předvolání, v případě že je to nutné k úspěšnému provedení trestního řízení, obzvláště jestliže se skrývá nebo nemá stálé bydliště. V případě, že je pro úspěšné provedení trestního řízení vhodnější nepředvolávat obviněného nebo podezřelou osobu z jiného členského státu Evropské unie, ale rovnou ji zajistit, je nutné postupovat tak, že se nejdříve vydá příkaz k zatčení nebo příkaz k zadržení, kdy se stanou podkladem pro vydání evropského zatýkacího rozkazu, jelikož neexistuje jiný způsob na základě, kterého lze předvést osobu z jiného členského státu EU. Toto však Nejvyšší soud doplňuje odbornou literaturou, kde je konstatováno: „*Podmínkou předvedení je sice předchozí předvolání, ale v praxi se mohou vyskytnout případy, kdy předvolání není z objektivních důvodů, které jsou shrnuty pod požadavek, je to nutné k úspěšnému provedení trestního řízení, možné. Zákon fakultativně a demonstrativním výčtem uvádí příklady, že se obviněný skrývá nebo nemá stálé bydliště. Znamená to, že mohou existovat i jiné situace, které lze postavit na roveň uvedeným příkladům. Půjde zpravidla o případy, kdy obviněný zjevně činí opatření ve snaze zabránit doručení předvolání, atd*“.¹²¹, více v rozhodnutí Nejvyššího soudu sp. zn. Tpjn 301/2017.

¹²⁰ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 26 dubna 2018, sp. zn. Tpjn 301/2017, bod 22.

¹²¹ Tamtéž, bod 24.

2.2 Institut zatčení

Z pohledu ústavního práva lze institut zatčení charakterizovat jako zbavení osobní svobody jednotlivce, kdy zásah do této svobody je daleko intenzivnější, než je tomu například v případě u předchozího institutu zadržení. Lze jej také definovat jako „*cílené pronásledování obviněného za účelem jeho předvedení před soudce k trestu odnětí svobody*“¹²², načež je také možné zatčení definovat tak, že se jedná o vyhledání obviněného na základě jeho zjištěného pobytu, kdy zároveň je krátkodobě omezena jeho osobní svoboda. Následně je na základě orgánem vydaného příkazu k zatčení obviněná osoba předána tomuto orgánu, neboť takový příkaz k zatčení vydal on sám.¹²³ Institut zadržení je obsažen v ustanovení § 69 TŘ, které je v úzkém vztahu s článkem 8 odst. 4 Listiny společně s článkem 5 odst. 1 písm. c) EÚLP, neboť těmito články jsou stanoveny určité zákonné požadavky pro možnost zásahu do garantované osobní svobody ve smyslu ústavního práva.¹²⁴ Nutno doplnit, že příkaz k zatčení má současně své působení konkrétně v odstavci 2 článku 8 Listiny, jehož obsahem je, že žádný jednotlivec nesmí být stíhán nebo zbaven svobody jinak, než z důvodů a způsobem, který stanoví zákon.¹²⁵

Podle trestního řádu ustanovení § 69 příkaz k zatčení vždy vydává soudce či předseda senátu, jestliže jsou dány důvody vazby a obviněnou osobu nelze předvolat, předvést nebo zadržet a zajisti tak její přítomnost u výslechu. Vydání příkazu k zatčení je vždy nutné před zahájením samotného trestního řízení, kdy je zároveň velice zásadní, aby jehož obsahem byl popis skutku na základě, kterého je obviněný stíhán. Následně v příkazu musí být uveden trestný čin, kterého se obviněná osoba měla dopustit a osoba, jež vydává tento příkaz, musí popsat všechny přesné důvody, pro které je vydáván. Nepochybně příkaz k zatčení musí obsahovat takové údaje, které zajistí, že obviněná osoba nebude zaměněna s jinou

¹²² KOPA, Martin. Čl. 8 [Právo na osobní svobodu]. In: HUSSEINI, Faisal, BARTOŇ, Michal, KOKEŠ, Marian, KOPA, Martin a kol. *Listina základních práv a svobod: komentář*. 1. vydání (1. aktualizace) [Beck-online]. Praha: C.H. Beck, 2021, marg. č. 91 [cit. 28. 2. 2023] Dostupné z: www.beck-online.cz.

¹²³ JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo procesní: podle stavu k 1.1.2022*. 6.vydání. Praha: Leges, 2021, s. 352.

¹²⁴ MOLEK, Pavel. *Základní práva*. Praha: Wolters Kluwer, 2019. Lidská práva, s.86.

¹²⁵ KLIMPL, Vít. Příkaz k zatčení ve světle aktuální judikatury Ústavního soudu. *Trestněprávní revue*, 2017, č. 9, s. 205-206.

další osobou. Odstavec třetí pak stanovuje, že policejní orgán je tím, kdo zatčení na základě příkazu k zatčení provádí. Policejní orgány mají však povinnost, jež spočívá ve vypátrání pobytu obviněné osoby, jestliže je nutno takový úkon realizovat, aby byl příkaz k zatčení proveden. Je třeba podotknout, že v případě vydání příkazu k zatčení je nezbytné, aby se k jednotlivým případům přistupovalo se zvláštním uvážením, jestliže jsou splněny všechny stanovené zákonné předpoklady především týkající se vzetí do vazby obviněné osoby. Pavla Augustinová k tomuto dodává, že: „*Pokud předseda senátu vydá příkaz k zatčení pouze za účelem doručení písemnosti a vůbec nepředpokládá alternativu v podobě vzetí zatčeného do vazby, jde o postup, kterému není možno přisvědčit*“.¹²⁶

Existence judikatury ÚS ve vztahu k příkazu k zatčení obsahuje určité nálezy, ve kterých se Ústavní soud vyslovil k podstatě odůvodnění příkazu k zatčení. V nálezu ÚS z 23. května 2017, sp. zn. II. ÚS 3700/06 se Ústavní soud zabýval ústavní stížností, která byla stěžovatelkou podána proti příkazu k zatčení. Jednalo se zde o situaci, kdy stěžovatelka byla odsouzena ke čtyřem měsícům odnětí svobody s podmíněným odkladem na zkušební dobu dvaceti měsíců. V průběhu této zkušební doby se Městský soud v Brně pokoušel na základě výzev předvolat odsouzenou osobu, a snažil se zjistit, v jakém rozsahu škody uhradila poškozenému škodu způsobenou svým jednáním, čímž by následně bylo soudem zhodnoceno, zda se odsouzená ve zkušební době osvědčila. Nicméně adresované výzvy se nedařilo odsouzené osobě doručit, načež se soud rozhodl vydat soudní příkaz k zatčení. Tento příkaz neobsahoval podstatný údaj, a to ten, že nebyl nikterak popsán skutek, a v odůvodnění uvedl jen lakonicky § 67 písm. a, c trestního řádu. Ústavní soud konstatoval, že stěžovatelkou napadený příkaz k zatčení byl nedostatečně odůvodněný. K tomuto ÚS dodal, že trestní řád sice jistou stručnost příkazu k zatčení dovoluje, ale musí být popsán skutek, pro nějž je obviněný stíhán. Tedy k již zmíněnému ÚS dodal, že popis skutku v příkazu k zadržení žádný nebyl, a proto tento příkaz nemohl označit za stručný, což představovalo především problém v souvislosti s tím, že došlo k zatčení stěžovatelky, aniž by věděla, co je důvodem onoho zatčení.¹²⁷

¹²⁶ AUGUSTINOVÁ, Pavla, In: DRAŠTÍK, Antonín, FENYK, Jaroslav a kol. *Trestní řád: Komentář*. [Systém ASPI]. Praha: Wolters Kluwer, 2017. [cit. 1. 3. 2023] Dostupné z: www.aspi.cz, § 69.

¹²⁷ KLIMPL, Vít. Příkaz k zatčení ve světle aktuální judikatury Ústavního soudu. *Trestněprávní revue*, 2017, č. 9, s. 205-206.

Za zmínku stojí také skutečnost, že záměrem využití příkazu k zatčení nesmí být zkoumání zdravotního stavu obviněné osoby či vyhodnocení rizik, které by ji mohla účastí na jednání vzniknout, neboť tento postup by byl odrazem zneužití omezení základní svobody pro jiný účel, než pro jaký bylo toto omezení ustanoveno, což je mimo jiné v rozporu s článkem 4 odst. 4 Listiny.¹²⁸ Není tomu tak dávno, co se ve vztahu k již uvedenému věnoval ve své judikatuře Ústavní soud, a to konkrétně nálezem ze dne 31. května 2022, sp. zn. III. ÚS 609/22. Zde se jednalo o případ, kdy byl stěžovatel stíhán na základě obžaloby soudu prvního stupně pro trestný čin podvodu dle ustanovení § 209 odst. 1 až 3 trestního zákoníku. Stěžovatel se však nemohl účastnit hlavního líčení z důvodu protipandemického opatření, načež se omluvil. Nakonec však následující vzniklá epidemiologická situace v tehdejší době způsobila, že muselo být hlavní líčení odročeno, kdy i ze stanoveného termínu se poté stěžovatel znovu omluvil ze zdravotních důvodů, což bylo i doloženo potvrzením o pracovní neschopnosti. Stěžovatelovu omluvu však soud prvního stupně vyhodnotil jako nedůvodnou, kdy hlavní líčení proběhlo bez jeho přítomnosti a byl vydán odsuzující rozsudek z již výše zmiňovaného trestného činu. Stěžovatel proti tomuto rozsudku využil podání opravného prostředku a zároveň jím byla doložena lékařská zpráva, kde stálo, že jeho zdravotní stav mu neumožňuje účast na kterémkoliv jednání. Okresní soud, jakožto soud prvního stupně poté vydal příkaz k zatčení, jehož obsahem bylo, že stěžovatel zneužíval svůj pobyt v Německu a předkládal zdravotní zprávy k tomu, aby mařil průběh hlavního líčení. Stěžovatel proti příkazu k zatčení podal ústavní stížnost, pomocí které poukazoval na to, že onen příkaz k zatčení postrádal potřebné odůvodnění, s tím, že právní důvody pro jeho vydání v něm nebyly nikterak rozvedeny. Ústavní soud tedy na základě uvedených skutečností dospěl k závěru, že nebyly naplněny zákonné předpoklady pro vydání příkazu k zatčení podle § 69 odst. 1 TŘ. Dále také konstatoval, že Okresní soud porušil právo stěžovatele na osobní svobodu, neboť její omezení mělo následovat bezprostředně a neodvratně po vydání příkazu k zatčení v rozporu s požadavky článku 8 odst. 2 a 4 Listiny. Příkaz k zatčení byl tedy na základě již uvedených skutečností Ústavním soudem zrušen.¹²⁹

¹²⁸ Nález Ústavního soudu ČR ze dne 31. května 2022, sp. zn. II. ÚS 609/22.

¹²⁹ Tamtéž.

2.3 Judikatura ESLP k článku 5 odst. 1 písm. c) Úmluvy

Jak už bylo shora uvedeno, tak článek 5 odst. 1 písm. c) EÚLP je věnován institutům zatčení a zadržení, kdy zde svou nepochybně důležitou roli má ESLP, který mnohokrát rozhodoval ve věcech, které měly úzký vztah s právě uvedeným článkem, tj. buď došlo k porušení tohoto článku či Evropský soud pro lidská práva neshledal žádné jeho porušení. V této části uvedu určitou výseč rozhodovací praxe ESLP, a zároveň bych rád dodal, že se více v této kapitole uvedenému článku věnovat nebudu, neboť z hlediska obsáhlosti tématu mé práce na to není zcela prostor, avšak považuji za důležité zmínit vybrané tři judikáty, jelikož rozhodovací praxe ESLP má svůj důležitý význam nejen pro Českou republiku, ale i pro ostatní státy, a zároveň tato část práce by měla sloužit k celkovému doplnění tématu této kapitoly.

Je však velice důležité zmínit, že i přes skutečnost, že zadržený nebyl nakonec obviněn či předveden před soudce nemusí značit, že zbavení jeho osobní svobody nebylo v souladu s předmětným článkem. Kmec k tomu uvádí ve spojitosti s případem ve věci Brogan proti Spojenému království ze dne 29. listopadu 1988, č. 11209/ 84 že: *„Existence takového účelu musí být zkoumána nezávisle na tom, zda ho bylo skutečně dosaženo, přičemž se mohou vyskytnout dobré důvody dotyčnou osobu propustit, aniž by byla předvedena před soudce, zejména jestliže se v mezidobí ukáže, že kupř. podezření ze spáchání trestného činu není dostatečně silné nebo bylo rozptýleno“*.¹³⁰ Avšak doplňuje, že existují i výjimky případů, kdy není jednáno v dobré víře ze strany příslušných orgánů.

Kdy nebylo jednáno v dobré víře ze strany příslušných orgánů lze uvést případ obsažený v rozsudku 3. senátu ve věci Kakabadze a ostatní proti Gruzii ze dne 2. října 2012. Zde stěžovatelé byli účastníky demonstrace před soudem, kde probíhalo soudní řízení. Tato demonstrace spočívala v podpoře vlastníků soukromého televizního kanálu, kterých se zmiňované soudní řízení týkalo. Během proslovu jednoho ze stěžovatelů k němu přistoupili příslušníci justiční stráže, kteří ho následně bez předchozího varování či vysvětlení fyzicky zadrželi. Poté byli stěžovatelé odvedeni do budovy soudu a uzamčeni ve služební místnosti justiční stráže. V této místnosti byli zadržováni po dobu přibližně tří hodin

¹³⁰ KMEC, Jiří, In: KMEC, Jiří, KRATOCHVÍL, Jan, BOBEK, Michal. *Evropská úmluva o lidských právech: komentář*. [Praha]: C.H. Beck, 2012. Velké komentáře, s. 484.

bez udání jakéhokoli důvodu, které vedly k zadržení, kdy poté byli stěžovatelé převezeni do vazební věznice ministerstva vnitra. Stěžovatelé uvedli, že jejich zadržení a uvěznění bylo nezákonné, neboť nebyl splněn požadavek předvídatelnosti a nebyl zde soulad s článkem 5 odst. 1 Úmluvy. ESLP však dal stěžovatelům v závěru za pravdu, že vážně došlo k porušení tohoto článku, i přes to, že justiční stráž a místní soud se snažili bránit tím, že k zadržení došlo z důvodu, že stěžovatelé svými výroky při demonstraci pohrdali soudem. K článku ESLP uvedl, že slučitelnost s vnitrostátní úpravou není sama o sobě dostatečná, neboť článek 5 odst. 1 Úmluvy navíc požaduje, aby každé zbavení osobní svobody bylo v souladu s účelem tohoto článku, jímž je ochrana jednotlivce proti svévoli. Zde tedy ESLP vyzdvihl pojetí „svévole“, a dodal: *„omezení osobní svobody bude dále "svévolné" tehdy, pokud navzdory souladu s literou vnitrostátní právní úpravy nejednaly příslušné orgány v dobré víře“*.¹³¹ K tomuto případu lze uvést také rozsudek ESLP ze dne 13. ledna 2009 ve věci Giorgi Nikolaishvili proti Gruzii, který je i navíc uveden v předešlém judikátu ESLP, kdy byl taktéž porušen článek 5 odst. 1 písm. c) EÚLP na základě „svévolného“ jednání, neboť došlo k formálnímu zadržení stěžovatele, což bylo v souladu s vnitrostátním právem ve spojitosti s podezřením ze spáchání trestného činu, ale problém zde byl spatřen zejména v účelu jeho zbavení osobní svobody. Důvodem zbavení osobní svobody tedy byly okolnosti, které se týkaly vyšetřování vraždy v souvislosti se stěžovatelovým bratrem, do niž byl zapleten, načež jeho zadržení mělo hlavně sloužit k zajištění svědectví k již zmíněnému trestnému činu.¹³²

K svévolnému charakteru ještě uvedu z mého pohledu velice zajímavý případ, kterým se ESLP zabýval, neboť se jednalo o advokáta, jenž se dostal do potyčky s policisty na policejní stanici, kde poskytoval svému nezletilému klientovi právní pomoc, který zde byl zadržen v cele. Nezletilý však tvrdil, že se stal obětí násilí ze strany policejního orgánu, což mohlo značit i jeho poranění na obličeji. Stěžovatel tedy sepsal mladíkovu výpověď a požádal, aby byl jeho klient ošetřen lékařem, což policie odmítla a následně se strhla

¹³¹ Rozsudek ESLP ve věci Kakabadze a ostatní proti Gruzii ze dne 2. října 2012, stížnost č. 1484/07, bod 63.

¹³² Rozsudek ESLP ve věci Giorgi Nikolaishvili proti Gruzii ze dne 13. ledna 2009, stížnost č. 37048/04.

vyostřená situace ve spojitosti s poznámkami z výpovědi s klientem, které chtěl stěžovatel založit do spisu. Jedna z přítomných policistek však rozhodla o stěžovatelově zatčení a umístění do cely, neboť se považovala za oběť urážek z jeho strany. Navíc se i rozhodla, že stěžovatel musí podstoupit úplnou prohlídku osoby a zkoušku na přítomnost alkoholu. Stěžovatel strávil v cele 13 hodin, než byl z rozhodnutí státního zástupce propuštěn na svobodu.¹³³

ESLP na základě všech zmíněných skutečností konstatoval, že zbavení svobody stěžovatele nebylo odůvodněné ani přiměřené, a už vůbec nebylo v souladu s účelem čl. 5 odst. 1 písm. c) Úmluvy. Rozhodující pro jeho závěr, že došlo k porušení ustanovení zmíněného článku, byly dva aspekty. Prvním aspektem byl fakt, že stěžovatel byl na policejní stanici, jelikož poskytoval právní pomoc nezletilé osobě, která tvrdila, že se stala obětí policejního násilí, načež následný spor s policií vznikl z jednání stěžovatele v rámci jeho odborné činnosti. Druhým aspektem se týkalo zbavení osobní svobody a následné provedené prohlídky, neboť stěžovatel byl nucen se svléknout do naha, předklonit se a zakašlat, a ještě podstoupit testování na přítomnost alkoholu.¹³⁴

¹³³ Rozsudek ESLP ve věci François proti Francii ze dne 23. dubna 2015, stížnost č. 26690/11, bod 5-13.

¹³⁴ Rozsudek ESLP ve věci François proti Francii ze dne 23. dubna 2015, stížnost č. 26690/11, bod 54.

3 Vazba

Z ústavněprávního hlediska má své důležité postavení pro institut vazby článek 8 odst. 5 Listiny, neboť dle něj nesmí být žádný jednotlivec vzat do vazby, vyjma z důvodů a na dobu, jak stanovuje zákon, což platí i pro soudní rozhodnutí.¹³⁵ Dále pak v případě trestního práva procesního je institut vazby obsažen v ustanovení § 67 a v následujících ustanoveních trestního řádu.¹³⁶

Vazba je velice bohatým institutem, co se týče definic. Vazba je zajišťovací institut trestního řízení, o kterém lze říci, že je institutem následným a časově intenzivním oproti zadržení a zatčení, na základě, kterého dochází k omezení osobní svobody jednotlivce, což má jednoznačný dopad nejen na jeho postavení, ale také má závažný význam dopadu do „*sféry jeho dalších základních lidských práv*“.¹³⁷ Vazba tak představuje zásadní zásah do osobní svobody obviněného, načež Petr Ráliš dodává, že: „*Takový zásah může být ospravedlněn pouze zásadním přínosem pro společnost spočívajícím v prosazování zájmu společnosti na efektivním odhalování trestné činnosti a znemožnění útěku pachatele, snaze předejít maření vyšetřování a v neposlední řadě také v zabránění dokonání trestného činu či pokračování v trestné činnosti, přičemž k tomuto omezení může dojít pouze v nezbytných případech, a to jen na nezbytně nutnou dobu. Vzhledem k závažnosti zásahu do práv obviněného je pak nutné vazbu považovat za krajní a výjimečné opatření (ultima ratio)*“.¹³⁸ Pavel Molek uvádí, že použitím tohoto institutu je obviněný na základě rozhodnutí soudu „*dočasně zbaven osobní svobody, avšak stále je na něj třeba hledět jako na nevinného*“.¹³⁹ V této souvislosti tedy platí, že se na obviněného vztahuje presumpce nevinny. Je velice důležité pamatovat na to, že vazba jakožto zajišťovací institut nemá

¹³⁵ GALOVCOVÁ, Ingrid. *Vazba v trestním řízení*. Praha: Leges, 2020. Teoretik, s. 24.

¹³⁶ Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), § 76.

¹³⁷ HOFMANNOVÁ, Helena, ŘEPA, Karel a OTÝPKOVÁ, Laura. *Lidská práva za mřížemi: ústavněprávní aspekty omezování osobní svobody*. Praha: Auditorium, 2021, s. 89.

¹³⁸ RÁLIŠ, Petr In: WINTR, Jan, ANTOŠ, Marek, ed. *Základní práva a ústavní principy v judikatuře obecných soudů*. Praha: Leges, 2021. Teoretik, s. 81.

¹³⁹ MOLEK, Pavel. *Základní práva*. Praha: Wolters Kluwer, 2019. Lidská práva, s.88.

sankční a ani výchovný charakter, čímž se liší od trestu odnětí svobody.¹⁴⁰ Důvodem, proč nemá vazba výchovnou ani sankční povahu je, že se týká osob, jejichž vina nebyla doposud prokázána a jsou tak omezeny orgány státu na své osobní svobodě.¹⁴¹ Během vazby je zde jistá ochrana osoby, jež byla do ní vzata, neboť během trvání vazby nesmí docházet k jejímu ponižování lidské důstojnosti. Dále také nesmí být obviněný vystavován psychickému a fyzickému násilí.¹⁴²

3.1 Doba trvání vazby

Pro institut vazby je velice zásadní hledisko časové, neboť jeho trvání nesmí trvat déle, než je nezbytně nutné. Velice důležité postavení ve smyslu trestního řádu představuje § 72a, neboť obsahem tohoto ustanovení je nejvyšší přípustná doba trvání vazby. První odstavec stanovuje celkovou možnou dobu pro trvání vazby v trestním řízení, kdy nesmí přesáhnout: „... a) jeden rok, je-li vedeno trestní stíhání pro přečin, b) dva roky, je-li vedeno trestní stíhání pro zločin, c) tři roky, je-li vedeno trestní stíhání pro zvlášť závažný zločin, d) čtyři roky, je-li vedeno trestní stíhání pro zvlášť závažný zločin, za který lze podle trestního zákona uložit výjimečný trest“.¹⁴³ Doba, po kterou je možné obviněného stíhat vazebně v době přípravného řízení a v době řízení před soudem je upravena odstavcem 2 též v ustanovení § 72a TR.¹⁴⁴ S vazbou se lze setkat i v zákoně o soudnictví ve věcech mládeže, kdy se jedná tedy o vazbu mladistvého. Pro tento typ vazby je specifické nejen úprava zvláštním zákonem, ale především jisté zásadní specifikum představuje, že se jedná o mimořádné opatření, které se má využít pouze tehdy, pokud nelze účelu vazby dosáhnout jiným způsobem. Tato vazba má určenou dvou měsíční lhůta, které nesmí tuto

¹⁴⁰ KLÍMA, Karel a kol. *Komentář k Ústavě a Listině*. 2., rozš. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2009, s. 995.

¹⁴¹ Souhrnná zpráva z návštěv zařízení – § 21a Veřejného ochránce práv ze dne 26. května 2022, sp. zn. 50/2021/NZ.

¹⁴² KLÍMA, Karel a kol. *Komentář k Ústavě a Listině*. 2., rozš. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2009, s. 995.

¹⁴³ Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), § 72a odst.1.

¹⁴⁴ Tamtéž.

dobu přesáhnout. Jestliže se mladistvá osoba, dopustila zvláště závažné provinění, tak v takovém případě nesmí trvat vazba déle než šest měsíců.¹⁴⁵

Dle Úmluvy a rozhodovací praxe ESLP se počátkem lhůty se rozumí doba, jež se týká již prvotního zbavení osobní svobody jednotlivce v rámci zatčení a zadržení, tudíž k této době musí dojít ještě mnohem dříve než v okamžiku vydání rozhodnutí o vzetí do vazby příslušným orgánem, jenž má k tomuto úkonu pravomoc. Kmec uvádí, že ESLP ve věci Č. proti České republice¹⁴⁶ judikoval, že počátkem lhůty může být i nastalá situace, kdy dojde k zatčení dotčených osob státními orgány cizího státu na základě mezinárodního zatýkacího rozkazu.¹⁴⁷ Konec vazby podle ESLP je odlišný od našeho právního řádu tím, neboť článek 5 odst. 3 EÚLP neslučuje s pravomocným rozhodnutím o vině a trestu, nýbrž již s rozhodnutím, které je nepravomocné. Toto již zmíněné Molek doplňuje tím, že: *„Po něm už se podle ESLP osoba zbavená osobní svobody přesouvá z režimu čl. 5 odst. 1 písm. c) a odst. 3 do režimu čl. 5 odst. 1 písm. a), protože už podle něj jde o stav „po odsouzení“, nikoli o „vazbu“.*¹⁴⁸

K porušení článku 5 odst. 3 Úmluvy lze uvést rozsudek ESLP ve věci Mariya Alekhina a ostatní proti Rusku¹⁴⁹, neboť bylo stěžovatelkami namítáno, že jejich držení ve vazbě po dobu více než pěti měsíců bez náležitých důvodů bylo v rozporu s již uvedeným článkem Úmluvy. V tomto případě ESLP konstatoval, že sice mohly být důvody vazby považovány jako relevantní, avšak nebyly dostatečné. Také uvedl, že nedostatečné zdůvodněné krátkodobé držení ve vazbě po dobu několika měsíců je právě v rozporu s tímto článkem, což bylo podloženo i rozhodnutím č. 39270/98 ze dne 8. dubna 2004 ve věci Belchev proti Bulharsku.

Dále považuji za nutné zmínit ve vztahu k přiměřenosti délce vazby, že pokud nastane situace, která se bude týkat překročení nezbytně nutné doby,

¹⁴⁵ Zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

¹⁴⁶ Rozsudek ESLP ve věci Č. proti České republice ze dne 6. června 2000, stížnost č. 33644/96.

¹⁴⁷ KMEC, Jiří, In: KMEC, Jiří, KRATOCHVÍL, Jan, BOBEK, Michal. *Evropská úmluva o lidských právech: komentář*. [Praha]: C.H. Beck, 2012. Velké komentáře, s. 509.

¹⁴⁸ MOLEK, Pavel. *Základní práva*. Praha: Wolters Kluwer, 2019. Lidská práva, s.98.

¹⁴⁹ Rozsudek ESLP ve věci Mariya Alekhina a ostatní proti Rusku ze dne 17. července 2018, stížnost. č. 38004/12.

tak lze hovořit o nepřiměřeném opatření, což souvisí se skutečností, při které dochází k nedovolenému zásahu do základních práv především do práva osobní svobody jednotlivce. K tomuto se vztahuje například rozsudek ESLP ve věci Punzelt proti ČR ze dne 20. dubna 2000, stížnost č. 31315/96, k němuž Martin Kopa uvádí, co ESLP konstatoval, tedy: „*pokračování omezení osobní svobody ospravedlněno pouze tehdy, existují-li specifické indikace skutečné potřeby veřejného zájmu, které, nehledě na presumpci nevinu, převáží nad principem respektování osobní svobody*“.¹⁵⁰ Navíc co se týče přiměřenosti, tak ze strany ESLP je kladen velký důraz na to, aby byla dodržována nejen obecná přiměřenost lhůty, ale společně s ní i lhůta vnitrostátní. Vnitrostátní lhůty totiž mají ve vztahu k přiměřenosti lhůty omezující funkci, což kdyby dodržovány společně nebyly, docházelo by k nezákonnosti vazby, jež by následně byla v rozporu s Úmluvou.¹⁵¹

Existují také případy, kdy ESLP dospěl k závěru, že namítaná délka vazby v trestním řízení, přestože byla značně dlouhá, může být stále považována za přiměřenou, a tedy bylo konstatováno, že článek 5 odst. 3 Úmluvy nebyl porušen. Bylo tomu tak v případě Ereren proti Německu¹⁵², kdy stěžovatel byl v dubnu 2007 zatčen, a bylo prokázáno, že měl padělané osobní doklady. Po této zjištěné skutečnosti byl následující den vydán příslušným soudním orgánem příkaz k zatčení, načež tento příkaz byl o měsíc později zrušen Federálním soudním dvorem, jenž následně vydal nový příkaz k zatčení, přičemž byl uveden důvod, že zde byla existence podezření, že je členem zahraniční teroristické organizace. V srpnu 2007, říjnu téhož roku a v únoru 2008 bylo Federálním soudním dvorem opakovaně potvrzeno rozhodnutí o vydání příkazu k zatčení a nařídil pokračování vazby. V květnu 2008 vydal tento soudní orgán nový příkaz k zatčení, kdy na jeho základě existovalo silné podezření, že stěžovatel sehrával vedoucí roli v aktivitách zahraniční teroristické organizace, a že spáchal dvě vraždy a v šesti případech pokus vraždy. V červnu 2008 nařídil opět Federální soudní dvůr další trvání vazby, stejně tak jako v říjnu stejného

¹⁵⁰ KOPA, Martin. Čl. 8 [Právo na osobní svobodu]. In: HUSSEINI, Faisal, BARTOŇ, Michal, KOKEŠ, Marian, KOPA, Martin a kol. *Listina základních práv a svobod: komentář*. 1. vydání (1. aktualizace) [Beck-online]. Praha: C.H. Beck, 2021, marg. č. 91 [cit. 28. 2. 2023] Dostupné z: www.beck-online.cz.

¹⁵¹ MOLEK, Pavel. *Základní práva*. Praha: Wolters Kluwer, 2019. Lidská práva, s.98.

¹⁵² Rozsudek ESLP ve věci Ereren proti Německu ze dne 6. listopadu 2014, stížnost. č. 67522/09.

roku. První trestní řízení trvalo od listopadu 2008 do září 2011, kdy po celou dobu jeho trvání byl stěžovatel držen ve vazbě na základě důvodného podezření ze spáchání trestného činu a závažnosti hrozícího trestu. Vazba byla dále odůvodněna nebezpečím, že stěžovatel uprchne, jelikož neměl v Německu povolený pobyt ani žádné sociální vazby. Nebezpečí útěku bylo zesíleno sdělením, že teroristická skupina se připravovala vyvézt stěžovatele ze země, jestliže by došlo k jeho propuštění. V únoru 2014 byla soudem vazba zrušena, a tedy byl stěžovatel propuštěn na svobodu. Důvodem byl fakt, že další prodloužení institutu vazby by nesplňovalo podmínku přiměřenosti. Ze stěžovatelovy strany byla namítána délka vazby, neboť se domníval, že došlo k porušení práva na jeho svobodu, a navíc bylo zasaženo jeho právo na projednání věci v přiměřené lhůtě, kdy postup soudu byl ledabylý.

Evropským soudem pro lidská práva bylo podotčeno, že na osobu odsouzenou v prvoinstančním řízení nelze nahlížet jako na osobu zadrženou „za účelem jejího předvedení před příslušný soudní orgán na základě důvodného podezření ze spáchání trestného činu“ podle čl. 5 odst. 3 Úmluvy. V souladu s tím je doba, o kterou se jednalo, nutno rozdělit na dvě samostatné části, kdy první trvala od 8. dubna 2007, kdy byl stěžovatel vzat do vazby do 27. září 2011, načež byl prvoinstančním soudem vynesena odsuzující rozsudek vůči stěžovateli, a druhá od 29. listopadu 2012, kdy Federálním soudním dvorem došlo ke zrušení tohoto odsuzujícího rozsudku, do 4. února 2014, kdy byl stěžovatel propuštěn z vazby. ESLP také dodal, že celková doba vazby byla v trvání pěti let a osmi měsíců, a následně i uznal, že trvalo i nebezpečí stěžovatelova útěku, neboť neměl žádný pevný vztah k německému území. Navíc neměl v Německu ani trvalý pobyt. S ohledem na již zmíněné tedy dospěl k závěru, že nedošlo k porušení článku 5 odst. 3 Úmluvy.¹⁵³

Pro doplnění lze uvést, že ESLP se zabýval také nepřiměřenou délkou vazby v případě ve věci Komissarov proti České republice ze dne 3. února 2022. Evropský soud pro lidská práva zde konstatoval, že zvláštní lhůta stanovená ve vnitrostátním řádu pro vyřízení žádosti o mezinárodní ochranu v případě souběhu extradičního a azylového řízení má zajistit, aby celková délka vazby

¹⁵³ Tamtéž.

nebyla nepřiměřená, načež dospěl k závěru, že nebyl dodržen požadavek zákonnosti, a došlo tak k porušení čl. 5 odst. 1 písm. f) Úmluvy.¹⁵⁴

3.2 Nutné důvody pro vzetí do vazby

Vazba představuje ve spojitosti článku 8 odst. 5 Listiny v rámci trestního řízení zbavení osobní svobody jednotlivce, kdy ji lze považovat v tomto smyslu za nejintenzivnější formu, pomocí které je právě zasazeno do osobních svobod. Požadavky, které jsou kladeny článkem 8 odst. 5 LZPS jsou v úzkém vztahu se třemi důvody vazby ve smyslu trestního řádu. Jedná se tedy dle § 67 písm. a) o vazbu útěkovou, dle písm. b) o vazbu koluzní a dle písm. c) o vazbu předstížnou. Dále zmíněný článek Listiny obsahuje i okruh jednotlivých kategorií dle zákona o mezinárodní justiční spolupráci ve věcech trestních, tedy vazba průvozní, předběžná a vydávací.¹⁵⁵

Vazba se vztahuje na obviněné osoby, vůči kterým již bylo zahájeno trestní stíhání. Avšak je velice podstatné, že nelze vzít do vazby osoby podezřelé či svědky. Orgány, které rozhodující o vazbě jsou povinny provést důležité posouzení oprávněnosti trestního stíhání ve vztahu k okolnostem dosud rozhodnutého případu. Orgány, které rozhodují o vazbě, musí podezření ze spáchání trestného činu, pro který je vedeno trestní řízení řádně prošetřit. Toto je však velice zásadní především pro přípravné řízení, při kterém se rozhoduje o vzetí do vazby, neboť ve spojitosti s důvodností vedení samotného trestního stíhání nenáleží soudci žádné pravomoci, ale takovými pravomocemi disponuje pouze státní zástupce, tj. soudce v přípravném řízení rozhoduje na návrh státního zástupce.¹⁵⁶ Avšak v případě použití institutu vazby dochází k dočasnému zbavení osobní svobody obviněného, a to pouze na základě soudního rozhodnutí, které soudce vydal. K dočasnému zbavení osobní svobody obviněné osoby dochází

¹⁵⁴ Rozsudek ESLP ve věci Komissarov proti České republice ze dne 3. února 2022, stížnost č. 20611/17.

¹⁵⁵ KOPA, Martin. Čl. 8 [Právo na osobní svobodu]. In: HUSSEINI, Faisal, BARTOŇ, Michal, KOKEŠ, Marian, KOPA, Martin a kol. *Listina základních práv a svobod: komentář*. 1. vydání (1. aktualizace) [Beck-online]. Praha: C.H. Beck, 2021, marg. č. 77-78 [cit. 3. 3. 2023] Dostupné z: www.beck-online.cz.

¹⁵⁶ GALOVCOVÁ, Ingrid. *Vazba v trestním řízení*. Praha: Leges, 2020. Teoretik, s. 41.

z důvodu, aby tato osoba se nemohla vyhýbat trestnímu stíhání, či aby se někde neskrývala, případně neutekla například do zahraničí. Dalším důvodem je také to, aby obviněný nemohl mařit nebo ztěžovat průběh objasnění věci nepřipustným působením jak na svědky, tak i na jiné důkazní zdroje. Samozřejmě v neposlední řadě velice podstatným důvodem je, aby se obviněný nemohl dále účastnit trestné činnosti, respektive aby v této činnosti nepokračoval.¹⁵⁷

3.2.1 Vazba útěková dle § 67 písm. a) trestního řádu

Pro tuto kategorii vzetí do vazby je velice zásadním důvodem existence obavy, že obviněná osoba by mohla utéct či se skrývat, avšak je nezbytné činit rozdíly mezi těmito dvěma pojmy. Útěkem se tedy rozumí opuštění území České republiky a pojem „skrývání“ znamená, že se naopak obviněný nachází v tuzemském prostoru, tj. obviněný se skrývá na území ČR.¹⁵⁸ Dovětek ustanovení § 67 písm. a) TŘ pak zní, že se to týká zejména osob, u kterých nelze okamžitě zjistit jejich totožnost či nemá stálé bydliště. V neposlední řadě je pak uveden vysoký trest, jenž obviněnému hrozí.¹⁵⁹ Právě na podmínku vysokého trestu se teď zaměřím, neboť ačkoliv trestním řádem není stanovena výše trestu ve spojitosti s obavou, že obviněný uprchne či se bude skrývat, tak Ústavní soud se ve své judikatuře na hrozící trestní sazbu zaměřoval již v minulosti, a také je velmi podstatné pro rozhodnutí týkající se vazby brát v potaz, že vždy musí dojít k posouzení všech okolností, neboť se jedná o omezení osobních svobod jednotlivců, načež si odůvodnění vyžaduje určitou vysokou míru pozornosti a pečlivosti.

Ústavní soud v nálezu sp. zn. III. ÚS 566/03 ze dne 1. dubna 2004 (N 48/33 SbNU 3) konstatoval, že hrozbou vysokého trestu je zakládána důvodnost obavy před vyhýbáním se trestního stíhání, čímž dochází k naplnění důvodnosti vazby podle § 67 písm. a) TŘ.¹⁶⁰ Dále ÚS uvedl, že se však musí jednoznačně jednat o konkrétní hrozbu vysokého trestu, tedy o takovou hrozbu, jež bude podložena jedinečnými specifickými okolnostmi spáchaného skutku

¹⁵⁷ ŠÁMAL, Pavel, RŮŽIČKA Miroslav. § 67 [Důvody vazby]. In: ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní řád*. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 735.

¹⁵⁸ RÁLIŠ, Petr In: WINTR, Jan, ANTOŠ, Marek, ed. *Základní práva a ústavní principy v judikatuře obecných soudů*. Praha: Leges, 2021. Teoretik, s. 84.

¹⁵⁹ Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), § 67 písm. a).

¹⁶⁰ Nález Ústavního soudu ČR ze dne 1. dubna 2004, sp. zn. III. ÚS 566/03.

ve spojení s dalšími aspekty dané trestní věci, a to v rámci rozpětí trestní sazby stanovené trestním zákonem. Následně ÚS podotkl, že: „*typová (toliko objektivní) hrozba vysokého trestu sama o sobě bez dalšího pro naplnění citovaného vazebního důvodu není dostačující*“.¹⁶¹ Hrozbou vysokým trestem je skutečnost, že lze předpokládat uložení trestu odnětí svobody ve výši alespoň osmi let.¹⁶¹ České soudy se však často potýkají s otázkami, zda je možné předpokládat uložení trestu odnětí svobody nejméně ve výši kolem osmi let, kdy následně v případě obviněného na tuto skutečnost nehledí. Hrozba vysokým trestem není účinná pro každého obviněného, neboť tato osoba nemusí mít žádné vazby na konkrétní území republiky, tj. pokud zde nebude mít obviněný legální práci, rodinu či stabilní bydliště lze předpokládat, že bude chtít uprchnout oproti osobě, jež bude mít na území České republiky rodinné zázemí nebo zde bude mít určité závazky, tedy zde se značně snižuje předpoklad, že taková osoba bude chtít utéct za hranice státu.¹⁶²

Institut útěkové vazby lze nahradit jinými nahrazujícími instituty, kterým může být kupříkladu písemný slib obviněného, že se vždy na vyzvání orgánů činných v trestním řízení k nim dostaví, bude se zdržovat na určením místě, a pokud se bude potřebovat vzdálit z tohoto určeného místa, tak tuto skutečnost neprodleně předem oznámí. V případě, že by existovaly důvodné obavy, že se obviněný bude skrývat, může mu soud určit probačního úředníka, jenž bude na obviněného dohlížet. V praxi však tato opatření nejsou soudy příliš využívána.¹⁶³

Existuje však i mnoho situací, na které se tento důvod nevztahuje. Typickou situací může být příkladně skutečnost, že se řádně předvolaný obviněný nedostaví k hlavnímu líčení. V tomto případě nelze automaticky považovat skutečnost za to, že se obviněná osoba skrývá, jelikož lze použít jiné procesní instituty, aby byla zajištěna její přítomnost u hlavního líčení. Mezi takového instituty řadíme dle

¹⁶¹ HANUŠ, Libor. Hrozba vysokého trestu v kontextu útěkové vazby. *Právní rozhledy*, 2004, č. 11, s. 433.

¹⁶² VÍTKOVÁ, Hedvika. *K některým aspektům vazby útěkové* [online]. Epravo.cz. Publikováno dne 26. 10. 2017 [cit. 5. 3. 2023]. Dostupné online na: <https://www.epravo.cz/top/clanky/k-nekterym-aspektum-vazby-utekove-106540.html>.

¹⁶³ Tamtéž.

HANUŠ, Libor. Hrozba vysokého trestu v kontextu útěkové vazby. *Právní rozhledy*, 2004, č. 11, s. 433.

§ 90 TŘ předvedení či příkaz k zatčení dle ustanovení § 69 téhož zákona. Vazební důvod se nevztahuje ani na situaci, kdy je třeba využít úkonu vyšetření duševního stavu obviněné osoby. K již zmíněnému Zahradníčková dodává vyjádření ÚS, které zní takto: „*Jestliže je obviněný vzat do vazby výhradně z důvodů svědčících o nutnosti zajistit vyšetření jeho duševního stavu, jedná se o porušení čl. 8 odst. 5 Listiny, neboť namísto uvalení vazby mělo být nařízeno (pouze) jeho pozorování ve zdravotnickém ústavu dle § 116 odst. 2 trestního řádu*“.¹⁶⁴

Dalším z mnoha nedostatečných důvodů pro uvalení vazby útěkové je situace týkající se toho, že je obviněný cizím státním příslušníkem, neboť zde není skutkově doložitelná hrozba, jež by byla vazbou odstraněna a jedná se tak spíše o hrozící nebezpečí abstraktního charakteru. Na druhou stranu nutno dodat, že nelze toto pravidlo bez druhého uplatnit, a to zejména u cizince, jenž nemá žádné rodinné či příbuzenské vazby v souvislosti s pobytem na území České republiky a zároveň zde kupříkladu nevykonává žádnou legální práci či nevykonává žádnou podnikatelskou či jinou výdělečnou činnost¹⁶⁵, což jak jsem uváděl výše, tak toto lze považovat za vazební důvod. V podstatě lze říci, že se bude jednat o takové situace, která budou charakterizovány tím, že u obviněného cizince bude absentovat jakýkoliv vztah k území České republiky, načež navíc nebudou nikterak shledány žádné okolnosti, které by nasvědčovaly, že by po celou dobu trestního stíhání měl zájem setrvávat na území České republiky. Zahradníčková pak dále k tomuto dodává, že: „*Pro opačný závěr může (ale nutně nemusí) svědčit například to, že má na území České republiky nemovitosti, povolení k pobytu, rodinné či osobní vazby, dlouhodobě tu žije apod. - bude tedy třeba vyhodnotit jeho celkový vztah k České republice*“.¹⁶⁶

3.2.2 Vazba koluzní dle § 67 písm. b) trestního řádu

Koluzní vazba je obsahem ustanovení § 67 písm. b) TŘ. Podstata rozhodování o vzetí obviněného do koluzní vazby je založena na posuzování existence konkrétních okolností ve spojitosti s odůvodněnou důvodnou obavou, že obviněný bude působit na svědky, spoluobviněné či jiným způsobem bude

¹⁶⁴ ZAHRADNÍČKOVÁ, Marika. Ústavně konformní interpretace a aplikace § 67 trestního řádu. *TP. – Trestní právo (Wolters Kluwer)*, 2021, č. 4, s. 12.

¹⁶⁵ Tamtéž.

¹⁶⁶ ZAHRADNÍČKOVÁ, Marika. Ústavně konformní interpretace a aplikace § 67 trestního řádu. *TP. – Trestní právo (Wolters Kluwer)*, 2021, č. 4, s. 12.

mařit vyšetřování. Jestliže nastane situace, ve které se obviněný dopustí takového jednání, že bude svědkovi připomínat jeho právo možnosti nevypovídat či naopak bude požadovat, aby svědek podal výpověď i přes skutečnost, že se svědek vyslovil, že nebude před soudem vypovídat, tak v takových případech se nejedná o působení na svědky či spoluobviněné.¹⁶⁷

Tento institut Ústavní soud přezkoumával, zda je v souladu s mezinárodními smlouvami, především tedy ve spojitosti s konkrétním článkem 5 odst. 1 písm. c) EÚLP, neboť toto ustanovení neobsahuje výslovně, že koluze postačuje jako důvod zákonného zbavení osobní svobody jednotlivce. V nálezu ze dne 26. dubna 1994, sp. zn. Pl. ÚS 1 /94 Ústavní soud tedy uvedl, že institut koluzní vazby splňuje podmínky jakožto legitimitu zbavení osobní svobody společně s důvodným podezřením ze spáchání trestného činu dle zmiňovaného článku Úmluvy, načež Ústavní soud konstatoval, že koluzní vazba je v souladu s naší Ústavou, k čemuž dospěl pomocí zvolení jako interpretační metody smysl právní úpravy.¹⁶⁸

Dalším velice zásadním judikátem Ústavního soudu ČR se stal náleze ze dne 25. září 1997, sp. zn. III. ÚS 148/97, neboť zde byla řešena koluzní vazba společně s právem na obhajobu. Ústavním soudem bylo konstatováno, že „*maření objasňování skutečností závažných pro trestní stíhání*“ jak je uvedeno v ustanovení § 67 písm. b) TŘ nikdy nelze považovat jednání, které je součástí práva obviněného na obhajobu. Avšak toto právo zahrnuje i právo odepřít výpověď, neboť pokud by obviněná osoba využila tohoto práva a byla vzata do vazby nebyl by prvotně naplněn vazební důvod koluzní vazby¹⁶⁹, a navíc by byl závažně porušen princip zákazu nucení k sebeobviňování¹⁷⁰. Jiným mařením objasňování skutečností závažných pro trestní stíhání se dále pak rozumí

¹⁶⁷ RÁLIŠ, Petr In: WINTR, Jan, ANTOŠ, Marek, ed *Základní práva a ústavní principy v judikatuře obecných soudů*. Praha: Leges, 2021. Teoretik, s. 86.

¹⁶⁸ Nález Ústavního soudu ČR ze dne 26. dubna 1994, sp. zn. Pl. ÚS 1 /94.

¹⁶⁹ RÁLIŠ, Petr In: WINTR, Jan, ANTOŠ, Marek, ed *Základní práva a ústavní principy v judikatuře obecných soudů*. Praha: Leges, 2021. Teoretik, s. 86.

¹⁷⁰ Jedná se o tzv. zásadu *nemo tenetur se ipsum accusare*. Ústavněprávní zakotvení nalezlo pravidlo *nemo tenetur* v Listině základních práv a svobod. V článku 37 odst. 1 Listiny se stanovuje: „*Každý má právo odepřít výpověď, jestliže by jí způsobil nebezpečí trestního stíhání sobě nebo osobě blízké.*“ Dále článek 40 odst. 4 obsahuje pravidlo „*obviněný má právo odepřít výpověď; tohoto práva nesmí být žádným způsobem zbaven*“.

například zákonem nepřipustěné působení na znalce, pozměňování či padělání a další.¹⁷¹

V neposlední řadě je nutné dodat, že k naplnění vazebního důvodu koluzní vazby nelze dosáhnout ani v případě, kdy obviněným bude odepřena součinnost v situacích, při kterých je možné obviněného donutit k součinnosti uložením pořádkové pokuty či překonat jeho odpor kupříkladu prohlídkou těla, jelikož by se tato jednání dopouštěla zásahu právě do shora uvedeného práva obviněného na obhajobu porušením zákazu nucení k sebeobviňování.¹⁷²

3.2.3 Vazba předstižná dle § 67 písm. c) trestního řádu

Předstižná vazba je taktéž obsahem ustanovení § 67 TŘ konkrétně v písmeně c). Tento druh vazby se připouští za existence jednotlivých alternativ důvodů, kdy první důvod je založen na obavě, že obviněný bude opakovat trestnou činnost, pro niž je stíhán. Dalším důvodem je obava, že obviněný dokoná trestný čin, o který se pokusil nebo obava, jež je založena na domněnce, že obviněný vykoná trestný čin, který připravoval. V neposlední řadě je pak poslední existující důvod, který spočívá v obavě, že obviněný vykoná trestný čin, kterým hrozil. Nutno dodat, že předstižná vazba koresponduje pouze s úmyslnými trestnými činy, neboť v případě nedbalostních trestných činů chybí pachatelův „chtíč“ pokračovat v trestné činnosti.¹⁷³ Účelem institutu předstižné vazby je ve skutečnosti ochrana společnosti před pachatelem trestných činů. K tomuto se váže, že obviněnému je navíc znemožněno páchání další trestné činnosti. Nicméně je důležité podotknout, že předstižná vazba nemůže nahrazovat trest odnětí svobody, neboť to absolutně není smyslem vazebního stíhání.¹⁷⁴ V případě interpretace termínu „opakování trestného činu“ se nejedná jen o opakování toho samého trestného činu, ale taktéž i o spáchání trestného činu stejného charakteru,

¹⁷¹ VICHEREK, Roman. *Koluzní důvod vazby* [online]. Epravo.cz. Publikováno dne 17. 10. 2012 [cit. 6. 3. 2023]. Dostupné online na: <https://www.epravo.cz/top/clanky/koluzni-duvod-vazby-85623.html>.

¹⁷² RÁLIŠ, Petr In: WINTR, Jan, ANTOŠ, Marek, ed. *Základní práva a ústavní principy v judikatuře obecných soudů*. Praha: Leges, 2021. Teoretik, s. 86.

¹⁷³ AUGUSTINOVÁ, Pavla, In: DRAŠTÍK, Antonín, FENYK, Jaroslav a kol. *Trestní řád: Komentář*. [Systém ASPI]. Praha: Wolters Kluwer, 2017. [cit. 7. 3. 2023] Dostupné z: www.aspi.cz, písm. c), tzv. vazba předstižná, bod 24.

¹⁷⁴ SENETOVÁ, Nikola. *Umělé prodlužování vazby* [online]. Epravo.cz. Publikováno dne 22. 3. 2019 [cit. 7. 3. 2023]. Dostupné online na: <https://www.epravo.cz/top/clanky/umele-prodluzovani-vazby-109060.html>.

což mimo jiné potvrdil i Ústavní soud ČR ve své judikatuře, a to konkrétně nálezem ze dne 23. května 2006, sp. zn. I. ÚS 470/05. Ráliš k tomuto nálezu dodává, že důvodem předstižné vazby nemůže být obecně chápané riziko opakování blíže nespecifikované trestné činnosti.¹⁷⁵

Rád bych na závěr této podkapitoly uvedl nedávno vydaný náleze Ústavního soudu ČR ze dne 14. února 2023, sp. zn. III. ÚS 2698/22, neboť se právě v tomto judikátu ÚS předstižnou vazbou zabýval. Jednalo se zde o případ, kdy Krajským soudem v Plzni nebyly dostatečně vysvětleny důvody předstižné vazby, a jelikož tento soud své rozhodnutí o vzetí stěžovatele do vazby řádně neodůvodnil, a postupoval způsobem rozporným s ustanovením § 73c TR, bylo zasáhuto do stěžovatelova práva na soudní ochranu zakotvené v článku 36 odst. 1 Listiny. Ústavním soudem v tomto nálezu byl uveden dřívější jeho vydaný náleze sp. zn. III. ÚS 612/06 ze dne 30. 11. 2006 (N 215/43 SbNU 393), kde ÚS konstatoval, že v případě vazby předstižné podle § 67 písm. c) trestního řádu, je účelem vazby zajistit osobu obviněného, u něhož je za podmínek dovětku citovaného ustanovení dána důvodná obava, vyplývající z konkrétních skutečností, že obviněný bude opakovat trestnou činnost, pro niž je stíhán, dokoná trestný čin, o který se pokusil, nebo vykoná trestný čin, který připravoval nebo kterým hrozil. Tento vazební důvod se do určité míry odlišuje od zbylých dvou a je založen na předpokladu, že účelem trestního řízení je i předcházení trestné činnosti. Také bylo Ústavním soudem ČR uvedeno, že existence tohoto vazebního důvodu je závislá na osobním postoji obviněného, jeho sklonech, návycích, na jeho aktuálním zdravotním stavu apod. Následně po přezkumu napadeného usnesení Krajského soudu v Plzni bylo Ústavním soudem konstatováno, že z něj není patrné, jaké určité situace odůvodňují předstižnou vazbu, tj. jaké skutečnosti odůvodňují nenahrazení vazby jiným institutem nahrazujícím vazbu.¹⁷⁶ Z již uvedených důvodů pak došlo k částečnému zrušení usnesení Krajského soudu v Plzni.

¹⁷⁵ RÁLIŠ, Petr In: WINTR, Jan, ANTOŠ, Marek, ed. *Základní práva a ústavní principy v judikatuře obecných soudů*. Praha: Leges, 2021. Teoretik, s. 87.

¹⁷⁶ Nález Ústavního soudu ČR ze dne 14. února 2023, sp. zn. III. ÚS 2698/22.

4 Omezení osobní svobody ze zdravotních důvodů

Zde je nutno připomenout, jak zaznělo v úvodní kapitole práce, že obsahem odstavce 6 článku 8 LZPS jsou jednotlivé okolnosti, za kterých lze jedince předat do ústavu zdravotnické péče či ho držet v takovém zařízení, a to bez jeho osobního souhlasu. Znění tohoto konkrétního odstavce článku 8 Listiny stanovuje, že převzetí jednotlivce do ústavní zdravotnické péče bez jejího souhlasu musí být do 24 hodin oznámeno soudu, jenž o tomto umístění rozhodne do 7 dnů, tedy tento poslední odstavec upravuje takzvané zdravotnické detence.

Je však velice důležité dodat, že v rozhodovací praxi Ústavní soud k otázce týkající se sedmidenní lhůty vyslovil, že tato lhůta neplatí v určitém případě. Situaci, která by mohla nastat doslovně Ústavní soud popsal takto: *„řízení o vyslovení přípustnosti převzetí ve zdravotním ústavu je typově řízením, v němž soud staví svá rozhodnutí mimo jiné na základě odborného lékařského posouzení pacienta (§ 77 odst. 2 z. ř. s.). Je-li umístěný člověk před rozhodnutím soudu o vyslovení přípustnosti převzetí ze zdravotního ústavu propuštěn a je-li následně v řízení pokračováno podle § 72 z. ř. s. na základě jeho prohlášení, že na projednání věci trvá, není již soud vázán lhůtou sedmi dnů stanovenou v čl. 8 odst. 6 větě druhé Listiny a v § 77 odst. 1 z. ř. s. a tato skutečnost mu umožňuje provést dokazování v plném rozsahu. Počáteční fáze detenčního řízení, ve které se rozhoduje o přípustnosti převzetí a která končí vydáním rozhodnutí zatímního charakteru o souladu převzetí umístěného člověka se zákonnými důvody, je totiž co do obsahu obdobou řízení o předběžném opatření, takže je tu prakticky vyloučeno dokazování znaleckým posudkem za účelem zjištění zdravotního stavu umístěného. Soudu proto zpravidla musí postačit, že rozhodující skutečnosti jsou pouze osvědčeny. Tak tomu však už není po propuštění umístěného člověka z příslušného zdravotního ústavu“.*¹⁷⁷ Zvláštní povahu má takové řízení, pakliže by se jednalo o řízení o přípustnosti dalšího držení v ústavu, které by mělo být dokonce až ročního trvání, neboť zde dochází k okamžitému zásahu do osobní svobody jednotlivce, jenž je držen. Nutno dodat, že takový zásah do osobní

¹⁷⁷ Nález Ústavního soudu ze dne 20. listopadu 2018, sp.zn. I.ÚS 2647/16, bod 15.

svobody držené osoby představuje nepochybnou zpětnou nenapravitelnost.¹⁷⁸ Otázka týkající této problematiky byla v rozhodovací praxi řešena v březnu 2015, kdy Ústavním soudem byl značně kladen důraz na skutečnost, že osoba s duševním postižením či obecně zdravotním postižením není objektem, o kterém mohou jiní rozhodovat bez její jakékoliv účasti, čímž se navíc jedná i o osobu zranitelnou. Jedná se tedy o takového jednotlivce, jenž je nadán veškerými základními lidskými právy a zároveň jim je garantován respekt společně s ochranou lidské důstojnosti, jež má přirozený charakter.¹⁷⁹

Nelze dále také opomenout zásadu, jež se pojí s článkem 8 odst. 6 Listiny, a tedy zásadu svobodného rozhodování o otázkách péče o vlastní zdraví.¹⁸⁰ K této zásadě se v minulosti vyjádřil i Ústavní soud v nálezu ze dne 18. května 2001, sp. zn. IV. ÚS 639/2000. Ústavní soud zde uvedl, že zásada svobodného rozhodování v otázkách péče o vlastní zdraví vyplývá z ústavního principu nedotknutelnosti integrity osobnosti. K čemuž ÚS dodal, že v žádné společnosti není tato zásada absolutní a neomezená. Následně pak konstatoval, že „*Diagnóza není více než právo*“.¹⁸¹

4.1 Zdravotnické detence v kontextu české právní úpravy

Česká právní úprava z pohledu právních předpisů ve vztahu k zdravotnické detenci je vcelku rozsáhlá. V minulosti došlo i k některým novelám, kdy například zákon č. 20/1966 Sb., o péči o zdraví lidí, jehož účinnost byla od 1. července 1966 do 1. dubna 2012 byl nahrazen zákonem o zdravotních službách.¹⁸² Dále také lze uvést zákon č. 379/2005 Sb., o opatřeních k ochraně před škodami působenými tabákovými výrobky, alkoholem a jinými návykovými látkami a o změně

¹⁷⁸ KOPA, Martin. Čl. 8 [Právo na osobní svobodu]. In: HUSSEINI, Faisal, BARTOŇ, Michal, KOKEŠ, Marian, KOPA, Martin a kol. *Listina základních práv a svobod: komentář*. 1. vydání (1. aktualizace) [Beck-online]. Praha: C.H. Beck, 2021, marg. č. 164 [cit. 5. 3. 2023] Dostupné z: www.beck-online.cz.

¹⁷⁹ Nález Ústavního soudu ze dne 23. března 2015, sp. zn. I. ÚS 1974/14-3.

¹⁸⁰ KLÍMA, Karel a kol. *Komentář k Ústavě a Listině*. 2., rozš. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2009, s. 997.

¹⁸¹ Nález Ústavního soudu ze dne 18. května 2001, sp. zn. IV. ÚS 639/2000.

¹⁸² Zákon 20/1966 Sb., zákon o péči o zdraví lidu.

souvisejících právních předpisů, jenž představoval ve své době účinnosti jistou důležitost, který umožňoval umístění osob v protialkoholní a protitoxikomanické záchytné stanici, čemuž se věnoval § 17. Tento zákon byl však účinný do 31. května 2017, načež došlo k jeho úplnému zrušení.¹⁸³

Pro zdravotnickou detenci je tedy základem nyní zejména z hlediska hmotněprávní povahy zákon č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách a podmínkách jejich poskytování. Obsahem tohoto zákona je hospitalizace pacienta a poskytování zdravotních služeb bez souhlasu a použití omezovacích prostředků, kdy v ustanovení § 38 odst. 1 je výčet stanovených podmínek za kterých je možno hospitalizovat pacienta bez jeho souhlasu. První možností je, jestliže soud uložil ochranné léčení na základě pravomocného rozhodnutí, jehož obsahem bylo uložení ochranného léčení formou lůžkové péče. Dále další možností je, pokud byla nařízena izolace, karanténa nebo léčení podle zákona o ochraně veřejného zdraví. Třetí možnost hospitalizace bez souhlasu se pojí s trestním řádem či zákonem o zvláštních řízeních soudních, kdy podle těchto procesněprávních úprav bylo nařízeno vyšetření zdravotního stavu, nebo pacient ohrožuje bezprostředně a závažným způsobem sebe nebo své okolí a jeví známky duševní poruchy nebo touto poruchou trpí nebo je pod vlivem návykové látky, pokud hrozbu pro pacienta nebo jeho okolí nelze odvrátit jinak, či jeho zdravotní stav vyžaduje poskytnutí neodkladné péče a zároveň neumožňuje, aby vyslovil souhlas. Druhý odstavce § 38 obsahuje, že „*nezletilého pacienta nebo pacienta s omezenou svéprávností lze bez souhlasu zákonného zástupce nebo opatrovníka hospitalizovat též v případě, jde-li o podezření na týrání, zneužívání nebo zanedbávání.*“¹⁸⁴ Následující odstavce § 38 se svým obsahem věnují situacím, při kterých je možné pacientovi poskytnout bez jeho souhlasu neodkladnou péči, což je dále rozděleno, zdali se jedná o nezletilého pacienta nebo zdali má takový jedinec omezenou svéprávnost či jde o jiného „běžného“ pacienta. Následně v ustanovení § 39 téhož zákona je věnována pozornost omezení volného pohybu pacienta, kdy kupříkladu v prvním odstavci písmena a) je stanoveno, že k omezení volného pohybu pacienta při poskytování zdravotních služeb lze použít úchop

¹⁸³ Zákon č. 379/2005 Sb., o opatřeních k ochraně před škodami působenými tabákovými výrobky, alkoholem a jinými návykovými látkami a o změně souvisejících právních předpisů.

¹⁸⁴ Zákon č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách a podmínkách jejich poskytování (zákon o zdravotních službách).

pacienta zdravotnickými pracovníky nebo jinými osobami k tomu určenými poskytovatelem nebo dle písmena b) může dojít k omezení pacienta v pohybu pomocí ochranných pásů či kurtů. V dalších odstavcích jsou pak upraveny povinnosti poskytovatele, načež navazuje pro zdravotnickou detenci zásadní ustanovení § 40, neboť se týká povinnosti poskytovatele o informování soudu. Zde je poskytovatel vázán 24hodinovou lhůtou, kdy musí informovat soud o hospitalizaci, kupříkladu pokud se jedná o hospitalizaci pacienta dle § 38 odst. 1 písm. b) a c). Poslední odstavec tohoto ustanovení pak stanovuje, že: *„Hospitalizace a dodatečné omezení pacienta se soudu neoznamuje, jestliže byl souhlas ve lhůtě do 24 hodin prokazatelným způsobem dodatečně vysloven“*.¹⁸⁵

Také je třeba zmínit zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, jehož obsahem je úprava pouhých obecných požadavků převzetí člověka bez jeho souhlasu do zdravotnického zařízení. Již zmíněné je upraveno v ustanovení § 104 uvedeného zákona. V následujícím ustanovení jsou obsaženy požadavky na zařízení poskytující zdravotní péči, že pokud je osoba převzata do takového zařízení či je v něm držena, je třeba tuto skutečnost oznámit manželovi, jiné osobě blízké, zákonnému zástupci či opatrovníkovi. Avšak manželovi nebo osobě blízké nesmí být oznámení učiněno, jestliže k tomu není dán souhlas konkrétní osoby, jež se převzetí či držení u poskytovatele služeb týká. Druhý odstavec pak taktéž jak už jsem shora zmiňoval, stanovuje 24hodinovou lhůtu shodně s Listinou a článkem 8 odst. 6, která je stanovena poskytovateli služeb ve smyslu informovanosti soudu, která spočívá o oznámení převzetí nebo držení osoby v zařízení poskytující zdravotní péči. Taktéž je zde uvedena i 7denní lhůta, během které má soud povinnost rozhodnout o takovém opatření. Dále práva převzatých či držných osob v zařízení poskytující zdravotní péči ve smyslu přezkumu jejich zdravotního stavu, zdravotní dokumentace, vyjádření ošetřujícího lékaře o neschopnosti úsudku apod., jsou upravena v § 109 občanského zákoníku.¹⁸⁶

Dalšími významným zákonem je zákon č. 258/2000 Sb., o ochraně veřejného zdraví. Konkrétně § 53 tohoto zákona charakterizuje opatření proti šíření infekčních onemocnění fyzickými osobami, které vylučují

¹⁸⁵ Tamtéž.

¹⁸⁶ Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

choroboplné zárodky. Tyto osoby jsou označovány za „nosiče“ a mají tak povinnost podrobit se léčení, lékařskému dohledu či potřebným laboratorním vyšetřením apod.¹⁸⁷ V neposlední řadě se pak jedná i o zákon 108/ 2006 Sb., o sociálních službách, kdy například § 58 je věnován tzv. domům na půl cesty, které poskytují pobytové služby zpravidla osobám do 26 let věku, kdy po dosažení zletilosti opouštějí školská zařízení pro výkon ústavní nebo ochranné výchovy, popřípadě pro osoby z jiných zařízení pro péči o děti a mládež, a pro osoby, které jsou propuštěny z výkonu trestu odnětí svobody nebo ochranné léčby.¹⁸⁸

4.2 Zdravotnická detence dle článku 5 odst. 1 písm. e) Úmluvy

Článek 5 odst. 1 písm. e) EÚLP se značně pojí s Listinou, neboť stanovuje několik kategorií osob v odlišných situacích. Jedná se tak o osoby s infekčními chorobami, osoby s duševním postižením či osoby, které trpí narkomanií, nebo alkoholismem. Poslední kategorie osob se týká tuláků.¹⁸⁹ V již vyjmenovaných případech lze jednotlivce zbavit osobní svobody za účelem lékařského ošetření, nebo pak z důvodů plynoucích ze sociální politiky státu, popřípadě z lékařských i sociálních důvodů zároveň. Evropský soud pro lidská práva interpretuje článek 5 odst. 1 písm. e) tak, že: *„nařídít detenci ve zdravotním kontextu je zásadně možné nejen tehdy, kdy se tak děje za účelem léčení a případně vyléčení nemoci nebo patologického stavu, jimiž určitá osoba trpí, nýbrž i tehdy, kdy osoba trpí nemocí nebo stavem, které mají takovou povahu nebo dosahují takové intenzity, že při současném stavu medicíny nejsou léčitelné“*.¹⁹⁰ Důvodem, proč je Evropskou úmluvou o lidských právech umožněno, aby byli jednotlivci zbaveni osobní svobody ve znevýhodněné sociální situaci, není nebezpečí, které mohou pro společnost představovat, nýbrž zbavení

¹⁸⁷ Zákon č. 258/2000 Sb., o ochraně veřejného zdraví.

¹⁸⁸ Zákon 108/ 2006 Sb., o sociálních službách.

¹⁸⁹ KOPA, Martin. Čl. 8 [Právo na osobní svobodu]. In: HUSSEINI, Faisal, BARTOŇ, Michal, KOKEŠ, Marian, KOPA, Martin a kol. *Listina základních práv a svobod: komentář*. 1. vydání (1. aktualizace) [Beck-online]. Praha: C.H. Beck, 2021, marg. č. 152 [cit. 5. 3. 2023] Dostupné z: www.beck-online.cz.

¹⁹⁰ MALÍŘ, Jan. Přípustnost detence osob ve zdravotnictví z pohledu čl. 5 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod. *Právní rozhledy*, 2013, č. 20, s. 692-704.

jejich osobní svobody lze ospravedlnit vlastními zájmy.¹⁹¹ Rozhodovací praxe soudů ukazuje, že ne vždy tomu tak opravdu je, k čemuž se již uvedenému vyjadřoval v rozhodnutí konkrétně Evropský soud pro lidská práva ve věci Guzzardi proti Itálii.¹⁹²

4.2.1 Detence duševně nemocných osob

S jistotou se dá říci, že detence osob s duševním postižením představuje ve smyslu zbavení osobní svobody jednotlivce jistou citlivou záležitostí, kdy může dojít k jejímu velmi lehkému zneužití, což tvoří značný problém, neboť každý jedinec má garantovanou patřičnou ochranu v rámci zásahu do osobních svobod, což bylo řešeno už v předchozích kapitolách. Je velice podstatné dodat, že Úmluva pojem „duševně nemocná osoba“ nikterak analyticky nedefinuje a zároveň se tento pojem nesnaží ani žádným způsobem vymezit pomocí alespoň demonstrativního výčtu.¹⁹³ Avšak k tomuto uvádí Jiří Kmec rozsudek ESLP ve věci Winterwerp proti Nizozemsku z 24. října 1979, č. 6301/73, z kterého vyplývá, že tento pojem žádnou konečnou definici nemá, což souvisí s tím, že neustále se vyvíjí jeho význam ve spojitosti s výzkumem v oblasti psychiatrie, načež tato skutečnost závisí například na změnách postojů vůči duševním nemocem. To však má za následek, že dochází k širšímu pochopení problémů, které se dotýkají duševně nemocných osob pod psychiatrickým dozorem.¹⁹⁴ Již zmiňovaný judikát ESLP je aplikován v odborné literatuře velmi často i v souvislosti s podmínkami, které budu nyní uvádět, neboť tyto podmínky jsou stanoveny na základě „Winterwerp testu“, jenž je takto pojmenován dle případu osoby se schizofrenním onemocněním.

Aby mohlo dojít ke zbavení osobní svobody jednotlivce a zároveň mohl být považován za duševně nemocného, musí být splněna minimální existence třídy podmínek. První podmínkou je, že musí být s jistotou prokázané na základě

¹⁹¹ KOPA, Martin. Čl. 8 [Právo na osobní svobodu]. In: HUSSEINI, Faisal, BARTOŇ, Michal, KOKEŠ, Marian, KOPA, Martin a kol. *Listina základních práv a svobod: komentář*. 1. vydání (1. aktualizace). Praha: C. H. Beck, 2021, marg. č. 153. [cit. 5. 3. 2023] Dostupné z: www.beck-online.cz.

¹⁹² Rozsudek ESLP ve věci Guzzardi proti Itálii ze dne 6. listopadu 1980, stížnost č. 7367/76.

¹⁹³ MALÍŘ, Jan. Přípustnost detence osob ve zdravotnictví z pohledu čl. 5 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod. *Právní rozhledy*, 2013, č. 20, s. 692-704.

¹⁹⁴ KMEC, Jiří. In: KMEC, Jiří, KRATOCHVÍL, Jan, BOBEK, Michal. *Evropská úmluva o lidských právech: komentář*. Praha: C.H. Beck, 2012. Velké komentáře, s. 491.

lékařského posudku, že jednotlivce má duševní onemocnění, načež navazuje druhá podmínka, kdy duševní porucha musí být v určitém stadiu či být takového druhu, aby bylo nutno přistoupit k izolaci duševně nemocného. V neposlední řadě se pak jedná o podmínku ve vztahu k izolaci, neboť oprávněnost trvajících izolací se odvíjí od skutečnosti, jakého trvání dosahuje dané duševní onemocnění, tj. duševní porucha musí trvat po dobu hospitalizace.¹⁹⁵ Tuto poslední podmínku je však nutné číst spolu se zárukami soudního přezkumu dle článku 5 odst. 4 EÚLP, kdy tento článek představuje podstatnou důležitost pro jednotlivce, kteří se dostanou do nemocničního zařízení kupříkladu z vůle a přání jeho opatrovníka, což je závislé na schválení pouze takových orgánů, které nemají soudní charakter. Pavel Molek dodává, že lze dovést z judikatury ESLP ještě čtvrtou podmínku a to takovou, že: *„musí být vztah mezi důvodem zbavení svobody a podmínkami místa, kde je vykonáváno, takže nelze někoho zadržet pro duševní nemoc a pak jej držet ve vězení, kde se mu nedostává žádné psychiatrické péče, byť z toho ESLP odmítá dovést přímo „právo na péči“ během pobytu v nemocnici“*.¹⁹⁶ Samozřejmě i zde platí, jak už jsem v předchozích kapitolách zmiňoval, že musí být splněny podmínky, jako jsou zákonnost a zákaz svévole společně s přiměřeností. K těmto podmínkám lze uvést rozsudek ESLP ve věci Rakevičová proti Rusku, neboť v případě stěžovatelky sice nebyl vydán lékařský nálezh duševní poruchy vydán před hospitalizací, avšak je možné v naléhavých případech od takové podmínky upustit, což tedy musel ESLP prozkoumat, jestli se jednalo o takový naléhavý případ či nikoliv, načež bylo následně konstatováno, že to naléhavý případ. Toto tedy znamenalo, že se nejednalo o svévolné zbavení osobní svobody, avšak nebylo zákonné, jelikož dle příslušného vnitrostátního zákona měl soudce buďto vydat či odmítnout souhlas k hospitalizaci ve lhůtě pěti dnů od žádosti psychiatrického zařízení, kdy ústav sice žádal o souhlas soudu včas, avšak až po více než třiceti dnech byla žádost posuzována soudem. Tato skutečnost tedy znamenala, že hospitalizace stěžovatelky nebyla v souladu se zákonem. V tomto případě byl porušen jak článek 5 odst. 1 Úmluvy tak i článek 5 odst. 4 Úmluvy.¹⁹⁷ Dále je možné uvést případ Gajcsi proti Maďarsku, kdy

¹⁹⁵ LANGÁŠEK, Tomáš In: WAGNEROVÁ, Eliška, ŠIMÍČEK, Vojtěch, LANGÁŠEK, Tomáš, POSPÍŠIL, Ivo a kol. *Listina základních práv a svobod: Komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2012, s. 249.

¹⁹⁶ MOLEK, Pavel. *Základní práva*. Praha: Wolters Kluwer, 2019. Lidská práva, s. 120.

¹⁹⁷ Rozsudek ESLP ve věci Rakevičová proti Rusku ze dne 28. října 2003, stížnost č. 58973/00.

stěžovateli byla prodloužena hospitalizace v nemocnici na psychiatrickém oddělení. K tomuto faktu se ESLP vyjádřil tak, že příslušný vnitrostátní předpis zdůrazňuje „nebezpečnost“ jako předpoklad pro nařízení hospitalizace a léčby, avšak ESLP shledal, že rozhodnutí vnitrostátních soudů v této věci postrádala jakékoli posouzení tvrzeného nebo potenciálního „nebezpečného chování“ stěžovatele dle zákonné maďarské úpravy, k čemuž ESLP dodal tedy, že prodloužení povinné léčby stěžovatele nebylo stanoveno zákonem.¹⁹⁸ Tedy i zde byly porušeny shora zmiňované články EÚLP.

V neposlední řadě stojí za zmínku rozhodovací činnost Evropského soudu pro lidská práva zabývající se problematikou duševně nemocných osob, neboť představuje svou důležitost pro Českou republiku, a to na základě rozhodnutí ze dne 26. května 2011 ve věci *Župa*.¹⁹⁹ I zde byl uplatňován výše uvedený tzv. *Winterwerp test*. Jednalo se tedy o případ, kdy stěžovatelem Milošem Župou bylo namítáno, že bylo jeho převzetí do psychiatrické léčebny v rozporu se zákonem a bylo neospravedlněné. Stěžovatel byl dne 4. ledna 2007 za asistence lékaře a Policie České republiky převezen do Psychiatrické léčebny, kde byl převzat do ústavní péče bez svého souhlasu, načež Psychiatrická léčebna oznámila soudu přijetí stěžovatele až po čtyřech dnech. Následně došlo k výsledku stěžovatele a jeho ošetřujícího lékaře vyšší soudní úředníci. Ošetřující lékař vypověděl, že stěžovatel byl hospitalizován na základě doporučení obvodního lékaře, poněvadž trpěl sluchovými halucinacemi, které byly doplněny strachy, že mu lidé trávili jídlo a byl mu posílán plyn do jeho bytu, což tedy způsobilo, že stěžovatel při spánku používal plynovou masku. Navíc bylo uvedeno, že stěžovatel vyhrožoval svému bratrovi, že ho zabije, což bylo následně potvrzeno i jeho rodinou. Dále stěžovatelův ošetřující lékař doplnil, že u stěžovatele dominovala značná paranoia společně s nelogickým myšlením, k čemuž byla přítomna i výrazná absence pohledu na skutečnost, že trpí vážným onemocněním, což způsobilo, že nebyl stěžovatelem dán souhlas k hospitalizaci a došlo tak k nedobrovolnému převzetí do Psychiatrické léčebny. Poté okresní soud dne 8. ledna 2007 rozhodl, že k přijetí stěžovatele do ústavní péče došlo

¹⁹⁸ Rozsudek ESLP ve věci *Gajcsi* proti Maďarsku ze dne 3. října 2006, stížnost č. 34503/03.

¹⁹⁹ Rozsudek ESLP ve věci *Župa* proti České republice ze dne 26. května 2011, č. 39822/07.

ze zákonných důvodů, jelikož ústavní léčba stěžovatele se jevila jako nutná k záchraně jeho života a zdraví, kdy toto následně potvrdil i brněnský krajský soud formou usnesením. Ústavním soudem v tomto případě bylo konstatováno, že jeho úkolem není znovu hodnotit důkazy provedené obecnými soudy, a jelikož jejich rozhodnutí o nezbytnosti stěžovatelova držení v ústavní péči nebyla zjevně nerozumná, byla stěžovatelova ústavní stížnost zjevně neopodstatněná. Dále bylo ÚS rozhodnuto, že nedodržení 24hodinové lhůt pro oznámení nedobrovolné hospitalizace soudu nemělo za následek nezákonnost držení v ústavní péči, ale i přesto se mohl stěžovatel domáhat náhrady škody. Vláda navíc dodala, že nedodržení 24lhůt bylo procesní chybou, což toto tvrzení ESLP vyvrátil a judikoval, že v případě období stěžovatelova držení v ústavu před rozhodnutím Okresního soudu v Brně nemohl akceptovat argument vlády, že nedodržení lhůt 24 hodin léčebnou se dalo považovat za pouhou procesní chybu, jež neměla vliv na věcnou stránku stěžovatelova držení v léčebně. Soud navíc poznamenal, že lhůta 24 hodin představuje významnou procesní záruku proti svévolnému držení jednotlivců ve zdravotnických zařízeních, což souviselo s tím, že dle této stanovené lhůty muselo být převzetí oznámeno soudu, jenž mohl neprodleně rozhodnout, že držení není důvodné, a nařídít tak propuštění dotyčné osoby. ESLP dále připomněl, že: *„omezení osobní svobody jednotlivce je natolik závažným opatřením, že je odůvodněné jen tehdy, byla-li zvážena jiná, méně přísná opatření a tato byla shledána jako nedostatečná pro zajištění individuálního nebo veřejného zájmu, který vyžaduje, aby dotyčná osoba byla zbavena svobody. Musí být prokázáno, že zbavení svobody bylo za daných okolností nezbytné“*.²⁰⁰ K již uvedené citaci ESLP konkrétně v bodě 52 uvedl, že v této věci se nejednalo o zbavení osobní svobody jednotlivce v naléhavé situaci, neboť během vnitrostátního řízení nebyla nikdy tvrzena existence naléhavých důvodů vyžadujících bezprostřední omezení osobní svobody stěžovatele, což následně ESLP doplnil, že ba naopak se zdálo, že převzetí stěžovatele do ústavní péče bylo plánované na doporučení jeho obvodního lékaře. Následně také ESLP dodal, že vnitrostátní orgány měly dostatek času na důkladné posouzení, zda bylo omezení stěžovatelovy svobody odůvodněné. ESLP tedy dospěl k závěru, že vnitrostátní soudy nepodrobily držení stěžovatele důkladnému zkoumání, jak

²⁰⁰ Rozsudek ESLP ve věci Ťupa proti České republice ze dne 26. května 2011, č. 39822/07, bod 48.

vyžaduje článek 5 odst. 1 písm. e) Úmluvy, a proto z tohoto důvodu došlo k porušení článku 5 odst. 1 Úmluvy.²⁰¹

K porušení zmiňovaného článku došlo i ve věci Kaganovskyy proti Ukrajině ze dne 15. září 2022, neboť situace stěžovatele se řídila právním předpisem, jenž neupravoval podrobnosti ani záruky ohledně umístování na uzavřené oddělení, trvání takového opatření, jeho prodloužení či ukončení, načež navíc nebyla dodržována ani stanovená pravidla, která se týkala toho, zda mohou být na uzavřené oddělení zesíleného dohledu umístovány pouze osoby se závažnými somatickými a neurologickými poruchami nebo závažným stupněm demence, které trpí prostorovou a časovou dezorientací, nejsou schopny se o sebe postarat a vyžadují plnou lékařskou a každodenní péči. Navíc důvody, pro něž je osoba umístěna na uzavřené oddělení, musí být evidentní ze zdravotní dokumentace, což se tak u stěžovatele nestalo.²⁰²

4.2.2 Detence z důvodu zabránění šíření nakažlivé nemoci

V tomto případě zbavení osobní svobody jednotlivce za účelem zabránění šíření nakažlivé nemoci jsou stanoveny podmínky totožně jako u předchozí zmiňované detence, avšak mezi ty nejdůležitější patří dle Evropského soudu pro lidská práva zaprvé existence hrozícího nebezpečí, pokud bude choroba šířena v kontextu ochrany veřejného zdraví a bezpečnosti a zadruhé, jestliže jiná méně závažná opatření byla shledána jako nedostatečná pro ochranu veřejného zájmu.²⁰³

Nejvíce charakteristickým případem ve smyslu zbavení osobní svobody z důvodu zabránění šíření nakažlivé choroby, jenž byl řešen před ESLP je Enhorn proti Švédsku.²⁰⁴ V této věci se jednalo o homosexuálně orientovaného stěžovatele, jenž v roce 1994 zjistil, že je HIV pozitivní a že tímto virem nakazil 19letého mladíka, se kterým měl první pohlavní styk o čtyři roky dříve. Následně stěžovatel nedodržoval některé instrukce, jimiž byl zavázán, aby právě

²⁰¹ Rozsudek ESLP ve věci Ťupa proti České republice ze dne 26. května 2011, č. 39822/07.

²⁰² Rozsudek ESLP ve věci Kaganovskyy proti Ukrajině ze dne 15. září 2022, stížnost č. 2809/18.

²⁰³ KMEC, Jiří, In: KMEC, Jiří, KRATOCHVÍL, Jan, BOBEK, Michal. *Evropská úmluva o lidských právech: komentář*. Praha: C.H. Beck, 2012. Velké komentáře, s. 493.

²⁰⁴ Rozsudek ESLP ve věci Enhorn proti Švédsku ze dne 25. ledna 2005, stížnost č. 56529/00.

nedocházelo k šíření viru, což mělo za následek, že byl umístěn do povinné izolace v nemocničním zařízení po dobu maximálně tří měsíců. Rozhodnutí bylo poté až do roku 2001 opakovaně obnovováno. V předmětném rozsudku bylo dále uvedeno, že se stěžovatel několikrát dopustil útěku, avšak při posledním útěku byl mimo nemocniční zařízení přesně dva roky tedy od 26. února 1997 do 26. února 1999, kdy po jeho nalezení byl ponechán ve svém pokoji po dobu pěti dnů. Dne 14. dubna 1999 se krajský hygienik opětovně obrátil na Krajský administrativní soud dne, aby prodloužil povinnou izolaci stěžovatele, načež o devět dní později tento soud ve vznešeném rozsudku uvedl: *„Stěžovatel je HIV pozitivní, a je tudíž nositelem HIV nákazy. Od února 1995 byl v povinné izolaci v nemocnici, odkud několikrát utekl, naposledy na více než dva roky. Během této doby neměl žádný kontakt s krajským hygienikem nebo ošetřujícím lékařem. Žil v ústraní pod falešným jménem, aby nebyl vypátrán. Život na svobodě klade vysoké nároky na osobu, která je nositelem nákazy. V období před povinnou izolací stěžovatel nedodržel příkazy vydané lékaři, potom stále odmítal léčbu ošetřujícího lékaře a psychiatra v nemocnici, reagoval projevy nedůvěry a útěky. Soud konstatuje, že pro stěžovatele bylo obtížné přijmout oznámení o své HIV nákaze, a že potřebuje pomoc, aby se s touto kritickou situací vyrovnal. Z důkazů vyplývá, že stěžovatel stále vykazuje odpor k léčbě a je pravděpodobné, že uprchne. Soud není přesvědčen, že stěžovatel nepoživá alkohol, a konstatuje, že zvláště ve spojení s konzumací alkoholu pravděpodobně nebude jednat odpovědně v sexuálních vztazích. Je dost důvodů se domnívat, že když zůstane na svobodě, nebude se řídit vydanými praktickými příkazy, čímž se zvyšuje riziko šíření nákazy“*.²⁰⁵ Proti tomuto rozsudku stěžovatel podal odvolání, kdy následoval další jeho útěk konkrétně dne 12. června 1999. Stěžovatelem podané odvolání však bylo zamítnuto Nejvyšším správním soudem v říjnu 1999, kdy prodloužení povinné izolace bylo vyhověno do 12. prosince 2001. Poté žádost o další prodloužení byla zamítnuta, neboť nebylo známo, kde se stěžovatel vyskytuje, a navíc nebyly k dispozici žádné informace týkající se jeho zdravotního stavu, chování atd. ESLP tedy konstatoval, že: *„povinná izolace stěžovatele nebyla poslední šancí, jak zabránit, aby stěžovatel nešířil virus HIV, když další, méně závažná opatření, byla posouzena a shledána nedostatečnými k zajištění veřejného zájmu“*. V závěru se pak ještě ESLP domníval, že příkazem k povinné izolaci přesahující dobu téměř

²⁰⁵ Rozsudek ESLP ve věci Enhorn proti Švédsku ze dne 25. ledna 2005, stížnost č. 56529/00.

sedmi let s tím, že stěžovatel byl nedobrovolně hospitalizován celkově téměř jeden a půl roku, byla úřady porušena spravedlivá rovnováha mezi nutností zajistit, aby nedocházelo k šíření viru HIV ve spojitosti se stěžovatelovým právem na svobodu. Tedy v této již zmíněné věci došlo bezpochyby k porušení článku 5 odst. 1 EÚLP.²⁰⁶

Nutno dodat, že Jan Malíř uvádí, že se ESLP vyhnul tomu, aby se alespoň pokusil stanovit seznam infekčních nemocí, u kterých je detence apriorně odůvodněná, a u kterých nikoli, k čemuž dodává, že lze usuzovat: „..., že důvodem detence může být zabránění šíření potenciálně jakékoli infekční choroby, která s ohledem na svou povahu nebo stupeň nakažlivosti – a s tím spojené případné sociální a ekonomické ztráty – znamená objektivní riziko pro veřejné zdraví a případně jiné kategorie veřejného zájmu“.²⁰⁷ K již uvedenému lze říci, že detence infekčně nemocných osob z důvodu zabránění šíření nakažlivé choroby nemusí být nutně ukládána výhradně v souvislosti s takovými infekčními chorobami, u kterých je existence vysoké míry nebezpečí nebo i u takových chorob, které nelze vyléčit vůbec. Zde však Malíř považuje za absurdní, jestliže by k nařízení detence docházelo i v případech, pokud by se jednalo o onemocnění běžnou chřipkou, avšak dodává, že i takovéto infekční onemocnění je bezpochyby spojeno se závažnými zdravotními riziky společně s ekonomickými a sociálními ztrátami. Následně uvádí, že: „V tomto ohledu bude tedy nutné další zpřesnění, ESLP se totiž bez podrobnějšího vysvětlování vyslovil jen k tomu, že pro veřejné zdraví a bezpečnost je nebezpečný virus HIV. Současně je také zřejmé, že určení toho, jaká infekční choroba je objektivně nebezpečná a za jakých okolností, případně zda jejímu šíření nelze rozumně zabránit jinak než izolací, resp. detencí osoby, má výrazně odborný rozměr a lze předpokládat, že podobně jako u duševních nemocí bude mít ESLP tendenci vycházet z medicínských, zejména epidemiologických posudků“.²⁰⁸

²⁰⁶ Tamtéž.

²⁰⁷ MALÍŘ, Jan. Přípustnost detence osob ve zdravotnictví z pohledu čl. 5 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod. *Právní rozhledy*, 2013, č. 20, s. 692-704.

²⁰⁸ Tamtéž.

4.2.3 Detence osob trpících alkoholismem nebo narkomanií a tuláci

Je nezbytné zmínit, že v kontextu zbavení osobní svobody u alkoholiků dle článku 5 odst. 1 písm. e) EÚLP má pojem „alkoholik“ autonomní význam,²⁰⁹ neboť ESLP na základě rozhodovací praxe uvedl, že je obecně používán a označuje takové jednotlivce, kteří jsou závislí na alkoholu.²¹⁰ K již uvedenému lze doplnit, že „vymezení pojmu alkoholik zavdalo přitom – na rozdíl od vymezení pojmu duševně nemocné osoby, jemuž ESLP přisoudil výrazně skutkový rozměr, a které ponechal primárně na lékařích-specialistech – podnět k nepřehlédnutelné debatě a stalo se uvnitř samotného ESLP předmětem sporu“.²¹¹

Prvním významným případem se stal ve spojitosti se zákonností detence osob trpících alkoholismem Witold Litwa proti Polsku.²¹² Evropský soud pro lidská práva posuzoval případ tělesně postiženého muže, jenž se jednoho květnového dne v poledních hodinách dostavil na jednu z místních krakovských pošt, aby si vyzvedl jemu adresovanou poštu, avšak byl nemile překvapen, neboť jeho poštovní schránka byla otevřená a prázdná. V danou chvíli oznámil zjištěnou skutečnost úředníkovi pošty, jenž zavolal policejní orgán a oznámil mu, že dotyčná osoba je opilá, a navíc se chová hrubě. Posléze byl stěžovatel odvezen na záchytnou stanici, kdy došlo k jeho vyšetření a následnému držení na této stanici po dobu šesti hodin a třiceti minut. V záznamu o zadržení bylo uvedeno, že stěžovatel byl v podnapilém stavu. Stěžovatel tedy vzhledem ke všem okolnostem se domáhal svého práva na vnitrostátní úrovni polských soudních orgánů stejně tak jako u Evropské komise pro lidská práva, což nemělo pro stěžovatele žádný pozitivní výsledek, neboť jeho obrana byla bezúspěšná. Z důvodu neúspěchu se stěžovatel obrátil na ESLP. ESLP se tedy v tomto případě nejdříve musel vypořádat s významem pojmu „alkoholik“ dle Úmluvy, načež se nechal vést články 31 až 33 Vídeňské úmluvy z 23. 5. 1969, o smluvním právu.

²⁰⁹ MOLEK, Pavel. *Základní práva*. Praha: Wolters Kluwer, 2019. Lidská práva, s. 127.

²¹⁰ KMEC, Jiří, In: KMEC, Jiří, KRATOCHVÍL, Jan, BOBEK, Michal. *Evropská úmluva o lidských právech: komentář*. Praha: C.H. Beck, 2012. Velké komentáře, s. 494.

²¹¹ MALÍŘ, Jan. Přípustnost detence osob ve zdravotnictví z pohledu čl. 5 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod. *Právní rozhledy*, 2013, č. 20, s. 692-704.

²¹² Rozsudek ESLP ve věci Witold Litwa proti Polsku ze dne 4. dubna 2000, stížnost č. 26629/95.

ESLP konstatoval, že: „slovo *„alkoholik“* v běžném užívání označuje osoby propadlé alkoholu. Na druhou stranu se v čl. 5 odst. 1 Úmluvy tento výraz objevuje v kontextu, který obsahuje odkaz na několik dalších kategorií jednotlivců: osob šířících nakažlivé nemoci, osob duševně nemocných, narkomanů a tuláků. Tyto osoby mají jedno společné, a to, že mohou být zbaveny svobody buď proto, aby byly léčeny, nebo s ohledem na úvahy diktované sociální politikou anebo z obou důvodů. Je proto legitimní z tohoto kontextu vyvodit závěr, že hlavním důvodem, proč Úmluva umožňuje, aby osoby vyjmenované v čl. 5 odst. 1 písm. e) Úmluvy byly zbaveny svobody, je nejen to, že jsou rizikem pro bezpečnost veřejnosti, ale také to, že jejich vlastní zájmy mohou vyžadovat jejich zadržení ...“.²¹³ Toto *ratio legis* představuje, jak by mělo být slovo alkoholik chápáno ve světle předmětu a smyslu článku 5 odst. 1 EÚLP. Tedy předmět a účel tohoto ustanovení nemůže být vykládán pouze tak, že umožňuje držení "alkoholiků" v omezeném smyslu slova, tedy osob v klinickém stavu "alkoholismu".²¹⁴

ESLP následně uvedl svůj názor, že z hlediska čl. 5 odst. 1 písm. e) Úmluvy osoby, které nejsou lékařsky diagnostikovány jako "alkoholici", ale jejichž jednání a chování pod vlivem alkoholu představuje hrozbu pro veřejný pořádek nebo pro ně samotné, mohou být zadrženy, aby byla chráněna veřejnost nebo jejich vlastní zájmy, jako jejich zdraví a osobní bezpečnost. Avšak následně také dodal, že to neznamená, že článek odst. 1 písm. e) Úmluvy může být interpretován tak, že umožňuje zadržení jednotlivce pouze kvůli konzumaci alkoholu, načež i podotkl, že nelze mít pochybnosti o tom, že škodlivé užívání alkoholu představuje nebezpečí pro společnost, a že jednotlivec, jenž se dostane do stavu opilosti, může znamenat nebezpečí nejen pro sebe, ale i pro své okolí. K otázce zákonnosti zbavení osobní svobody stěžovatele se pak ESLP vyjádřil tak, že nešlo pochybovat o tom, jestli bylo zatčení stěžovatele a následné převezení na záchytnou stanici legitimní, neboť zatčení vycházelo ze základu polského práva, avšak mu nenáleží přezkoumávat, zda polské orgány přijala správná rozhodnutí dle vnitrostátního práva. ESLP se však zabýval přezkumem, jestli zadržení v případě stěžovatele se dalo označit za zákonné držení alkoholika v autonomním smyslu EÚLP, kdy soud uvedl několik pochybností, jako

²¹³ Rozsudek ESLP ve věci Witold Litwa proti Polsku ze dne 4. dubna 2000, stížnost č. 26629/95.

²¹⁴ Tamtéž.

kupříkladu zda se stěžovatel choval pod vlivem alkoholu tak, že bylo ohroženo jeho zdraví nebo představoval určité nebezpečí pro veřejnost, kdy zároveň i své pochybnosti podpořil slepotou, se kterou se stěžovatel potýkal. Závěrem ESLP tedy bylo, že došlo k porušení článku 5 odst. 1 EÚLP a rozhodl i o kompenzaci za morální újmu.²¹⁵

K narkomanii lze uvést, že ESLP k pojmu „narkoman“ by přistupoval obdobně jako v předchozím případě, avšak je nutno dodat, že do nynějšíka neměl ještě příležitost tuto problematiku řešit. Z čehož vyplývá, že by na základě článku 5 odst. 1 písm. e) mělo být možné zbavit osobní svobody jednotlivce, u kterého byla určena drogová závislost, a stejně tak i u jednotlivců, kteří by se pod vlivem drog mohli stát hrozbou nejen pro společnost, ale i pro sebe.²¹⁶

Co se týče poslední kategorie osob, tedy tuláků, tak zde to bude taktéž velice stručné, neboť judikatura ESLP k této skupině osob téměř neexistuje. Je důležité zmínit, že definice pojmu „tulák“ není obsahem Úmluvy, avšak ve spojitosti s tímto pojmem bylo Evropským soudem pro lidská práva konstatováno, že definice tuláků v belgickém zákoně odpovídá článku 5 odst. 1 písm. e) EÚLP, kam tedy tyto osoby spadají. Jedná se tedy o takové jednotlivce, kteří nemají stálé bydliště a zároveň ani finanční prostředky pro zajištění základních potřeb a v neposlední řadě je zde samozřejmě i absence zaměstnání.²¹⁷

²¹⁵ Rozsudek ESLP ve věci Witold Litwa proti Polsku ze dne 4. dubna 2000, stížnost č. 26629/95.

²¹⁶ KMEC, Jiří, In: KMEC, Jiří, KRATOCHVÍL, Jan, BOBEK, Michal. *Evropská úmluva o lidských právech: komentář*. Praha: C.H. Beck, 2012. Velké komentáře, s. 494-495.

²¹⁷ Tamtéž.

Závěr

Při studování materiálů potřebných k této práci jsem došel k zjištění, že téma je mnohem širší, než jsem původně předpokládal, tudíž nebylo možné v rámci stanoveného rozsahu práce, rozebrat jednotlivé možnosti zbavení osobní svobody dopodrobna. Navíc řešení otázek týkajících se limitů zbavení osobní svobody jednotlivce je mnohdy velmi komplikovaná záležitost, neboť je třeba prozkoumat všechny aspekty, které vedly k určitým zásahům do osobních svobod. Mnohdy jsou použity takové prostředky, které zcela ignorují podmínku zákonnosti společně se zákazem svévole.

Nesmím opomenout, že jednotlivá zbavení osobní svobody musí splňovat především podmínky, které jsou stanoveny nejen článkem 8 LZPS, ale nezbytné je i dodržování podmínek podle článku 5 EÚLP. Z tohoto důvodu byla snaha o naplnění jednotlivých kapitol pomocí vnitrostátní právní úpravy společně s již zmíněnou Úmluvou, jelikož dochází ke vzájemnému propojení napříč garance lidských práv a svobod. Samozřejmě nutno podotknout, že obsah článku 5 Úmluvy je spíše obecný, neboť je zde vymezený určitý prostor pro vnitrostátní úpravu.

Cílem této práce byla deskripce jednotlivých zbaveních osobní svobody jednotlivce, při které jsem se snažil, co nejlépe vystihnout právní úpravu možností zbavení osobní svobody jednotlivců, a zároveň ke každému institutu dodat dostatek judikatury, ve které byla daná problematika tématu diplomové práce řešena. Na základě použité judikatury jsem mohl dojít k závěru, zda dochází ke zbavení osobní svobody příliš často, a také jestli dochází k častému porušení stanovených podmínek, které určují, kdy může dojít k zásahu do osobních svobod jednotlivců. Také jsem měl možnost zjistit, zda příslušné orgány přistupují ke zbavení osobní svobody až v případech, které neumožňují použití jiných opatření, které jsou méně omezující povahy.

Z jednotlivých kapitol tedy vyplývá, že byl státem v mnoha případech zcela ignorován požadavek zákonnosti společně se zákazem svévole, kdy se příslušné orgány dopustily neoprávněného zásahu do osobních svobod jednotlivců jako například v případě Al Nashiri proti Polsku. Nemusely být nutně tyto oba požadavky porušeny současně, ale buď to byla porušena jen zákonnost, nebo

došlo ke svévolnému zbavení osobní svobody. V případě svévolného zbavení osobní svobody byl pro mě velmi překvapující judikát ve věci François proti Francii, kdy policistka použila takové prostředky, které nejen že byly neoprávněné, ale navíc došlo k ponížení advokáta, což shledávám jako zcela nepřípustné.

Z výsledku diplomové práce vyplývá, že v minulosti docházelo ke zbavení osobní svobody jednotlivců příliš často, avšak si dovolím tvrdit, že nyní je situace značně pozitivnější, a lze konstatovat, že lidská práva jsou silně ochraňována ze strany států a stejně tak i obsahem lidskoprávních smluv, které mají bezpochyby zásadní postavení, co se týče ochrany lidských práv.

Resumé

Tato diplomová práce je věnována ústavním limitům zásahu do osobní svobody jednotlivce. Téma mé diplomové práce je značně široké, a proto se zaměřuji pouze jen na zadržení a zatčení, vazbu a omezení osobní svobody ze zdravotních důvodů. Zbavení osobní svobody je možné jen v rámci zákonem stanovených podmínek, které vyplývají především z vnitrostátní právní úpravy a lidskoprávních mezinárodních smluv. Důležitou roli zde představuje i rozhodovací praxe soudů, zejména Ústavního soudu ČR a Evropského soudu pro lidská práva.

První část diplomové práce je zaměřena na hodnotu osobní svobody a na pojem zbavení osobní svobody. Zde je popsána osobní svoboda v historickém kontextu a její zakotvení v českém právním řádu a v mezinárodních smlouvách zejména lidskoprávního charakteru. Následně bude vymezen pojem zbavení osobní svobody a stanovené podmínky, které musí být splněny, aby mohlo k zásahům do osobních svobod dojít. Zde je velice důležitá i existence práv, která náleží osobám, které jsou zbaveny osobní svobody.

Významná část práce je věnována institutům zadržení a zatčení, vazbě a omezení osobní svobody ze zdravotních důvodů. Každá kapitola bude obsahovat právní úpravu především z pohledu Listiny základních práv a svobod a Evropské úmluvy o ochraně lidských práv, kdy tyto kapitoly budou obohaceny o judikaturu Ústavního soudu ČR a Evropského soudu pro lidská práva, kdy především tyto dva soudy řešily v minulosti mnoho otázek vztahující se k problematice zásahu do osobní svobody. Samozřejmostí je i představit českou právní úpravu jednotlivých institutů.

Cílem práce je zjištění, zda dochází ke zbavení osobní svobody příliš často, a zda jsou dodržovány podmínky zákazu svévole a zákonnosti a zároveň také pokusit se definovat a popsat různé omezení osobní svobody jednotlivce prostřednictvím legislativy a judikatury ČR soudy České republiky společně s judikaturou Evropského soudu pro lidská práva.

Resume

This thesis is devoted to the constitutional limits of the interference in the individual's personal freedom. The topic of my thesis is quite broad and therefore I focus only on detention and arrest, detention and restriction of personal freedom on health reasons. Deprivation of personal freedom is possible only within the framework of legally established conditions, which result mainly from national legislation and human rights international treaties. The decision-making practice of courts, especially the Constitutional Court of the Czech Republic and the European Court of Human Rights, also plays an important role here.

The first part of the thesis is focused on the value of personal freedom and on the concept of deprivation of personal freedom. Personal freedom is described here in a historical context and its anchoring in the Czech legal order and in international treaties especially of a human rights nature. The concept of deprivation of personal freedom will then be defined and the stipulated conditions that must be fulfilled in order for interference in personal freedoms to occur. The existence of rights belonging to persons who are deprived of personal freedom is also very important here.

A significant part of the thesis is devoted to the institutes of detention and arrest, detention and restriction of personal freedom on health reasons. Each chapter will contain legal regulation mainly from the perspective of the Charter of Fundamental Rights and Freedoms and the European Convention for the Protection of Human Rights, when these chapters will be enriched by the case law of the Constitutional Court of the Czech Republic and the European Court of Human Rights, when in particular these two courts have in the past dealt with many issues related to the issue of interference with personal freedom. It goes without saying to present the Czech legal regulation of individual institutes.

The aim of the thesis is to find out whether deprivation of personal freedom occurs too often, and whether the conditions of prohibition of arbitrariness and legality are respected, and at the same time to try to define and describe various restrictions of individual freedom through legislation and case law of the Czech Republic by the courts of the Czech Republic together with the case law of the European Court of Human Rights.

Seznam použité literatury

Publikace

FILIP, Jan, SVATOŇ, Jan. *Státověda*. 5. vyd. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2011. ISBN 978-80-7357-685-1.

GALOVCOVÁ, Ingrid. *Vazba v trestním řízení*. Praha: Leges, 2020. Teoretik. ISBN 978-80-7502-451-0.

HOFMANNOVÁ, Helena, ŘEPA, Karel a OTÝPKOVÁ, Laura. *Lidská práva za mřížemi: ústavněprávní aspekty omezování osobní svobody*. Praha: Auditorium, 2021. ISBN 978-80-87284-87-2.

HOLLÄNDER, Pavel. *Základy všeobecné státovědy*. 3. vyd., (Ve Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk 2. vyd.). Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2012. ISBN 978-80-7380-395-7.

JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo procesní: podle stavu k 1.1.2022*. 6.vydání. Praha: Leges, 2021. ISBN 978-80-7502-550-0.

KLÍMA, Karel a kol. *Komentář k Ústavě a Listině*. 2. rozš. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2009. ISBN 978-80-7380-140-3.

KLÍMA, Karel a kol. *Encyklopedie ústavního práva*. 1. vydání. Praha: ASPI, 2007. ISBN 978-80-7357-295-2.

KLÍMA, Karel. *Státověda*. 2. rozš. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2011. ISBN 978-80-7380-296-7.

KLÍMA, Karel. *Ústavní právo*. 5. aktualizované vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2016. Právnícké učebnice (Aleš Čeněk). ISBN 978-80-7380-606-4.

KOMÁRKOVÁ, Božena. *Původ a význam lidských práv*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství Praha, 1990. ISBN 80-04-25384-9.

KONŮPKA, Petr. *Evropská úmluva o lidských právech: praktický průvodce*. Praha: Právnícká fakulta Univerzity Karlovy, 2022. ISBN 978-80-7630-024-8.

MOLEK, Pavel. *Základní práva*. Praha: Wolters Kluwer, 2019. Lidská práva. ISBN 978-80-7598-525-5.

PAVLÍČEK, Václav a kol. *Ústavní právo a státověda*. 3. vydání. Praha: Leges, 2020. ISBN 978-80-7502-468-8.

RESCHOVÁ, Jana, KINDLOVÁ, Miluše, GRINC, Jan, PREUSS, Ondřej a ANTOŠ, Marek. *Státověda: stát, jednotlivec, konstitucionalismus*. Praha: Wolters Kluwer, 2019. Právní monografie (Wolters Kluwer ČR). ISBN 978-80-7552-695-3.

WINTR, Jan, ANTOŠ, Marek, ed. *Základní práva a ústavní principy v judikatuře obecných soudů*. Praha: Leges, 2021. Teoretik. ISBN 978-80-7502-562-3.

WINTR, Jan. *Principy českého ústavního práva*. 4. vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2018. Vysokoškolské učebnice (Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk). ISBN 978-80-7380-730-6.

Odborné články

HANUŠ, Libor. Hrozba vysokého trestu v kontextu útěkové vazby. *Právní rozhledy*, 2004, č.11, s. 433.

KLIMPL, Vít. Příkaz k zatčení ve světle aktuální judikatury Ústavního soudu. *Trestněprávní revue*, 2017, č. 9, s. 205-206.

MALÍŘ, Jan. Příпустnost detence osob ve zdravotnictví z pohledu čl. 5 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod. *Právní rozhledy*, 2013, č. 20, s. 692-704.

ZAHRADNÍČKOVÁ, Marika. Ústavně konformní intepretace a aplikace § 67 trestního řádu. *TP. - Trestní právo (Wolters Kluwer)*, 2021, č. 4, s. 12.

Komentáře

DRAŠTÍK, Antonín, FENYK, Jaroslav a kol. *Trestní řád: Komentář*. [Systém ASPI]. Praha: Wolters Kluwer, 2017. [cit. 22. 2. 2023] Dostupné z: www.aspi.cz.

HUSSEINI, Faisal, BARTOŇ, Michal, KOKEŠ, Marian, KOPA, Martin a kol. *Listina základních práv a svobod: komentář*. 1. vydání (1. aktualizace) [Beck-online]. Praha: C.H. Beck, 2021. [cit. 2. 12. 2022] Dostupné z: www.beck-online.cz.

HUSSEINI, Faisal, BARTOŇ, Michal, KOKEŠ, Marian, KOPA, Martin a kol. *Listina základních práv a svobod: komentář*. Praha: C.H. Beck, 2021. Beckova edice komentované zákony. ISBN 978-80-7400-812-2.

KMEC, Jiří, KRATOCHVÍL, Jan, BOBEK, Michal. *Evropská úmluva o lidských právech: komentář*. Praha: C.H. Beck, 2012. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-365-3.

ŠÁMAL, Pavel a kol.: *Trestní řád. Komentář*. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013. ISBN 978-80-7400-465-0.

WAGNEROVÁ, Eliška, ŠIMÍČEK, Vojtěch, LANGÁŠEK, Tomáš, POSPÍŠIL, Ivo a kol. *Listina základních práv a svobod: Komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2012. ISBN 978-80-7357-750-6.

Judikatura Ústavního soudu ČR

Nález Ústavního soudu ČR ze dne 26. dubna 1994, sp. zn. Pl. ÚS 1 /94.

Nález Ústavního soudu ČR ze dne 11. srpna 1998, sp. zn. IV. ÚS 264/98.

Nález Ústavního soudu ze dne 18. května 2001, sp. zn. IV. ÚS 639/2000.

Nález Ústavního soudu ČR ze dne 25. června 2002, sp. zn. Pl. ÚS 36/01, publikován pod č. 403/2002 Sb.

Nález Ústavního soudu ze dne 17. prosince 2003, sp. zn. II.ÚS 631/02.

Nález Ústavního soudu ČR ze dne 1. dubna 2004, sp. zn. III. ÚS 566/03.

Nález Ústavního soudu ČR ze dne 8. listopadu 2007, sp. zn. II. ÚS 1594/07.

Nález Ústavního soudu ČR ze dne 21. května 2008, sp. zn. IV.ÚS 2603/07.

Nález Ústavního soudu ČR ze dne 4. března 2010, sp. zn. III. ÚS 2170/09.

Nález Ústavního soudu ze dne 23. března 2015, sp. zn. I. ÚS 1974/14-3.

Nález Ústavního soudu ze dne 22. října 2018, sp. zn. III. ÚS 2062/18.

Nález Ústavního soudu ze dne 20. listopadu 2018, sp.zn. I.ÚS 2647/16.

Nález Ústavního soudu ČR ze dne 10. května 2021, sp. zn. II. ÚS 498/21.

Nález Ústavního soudu ČR ze dne 31. května 2022, sp. zn. II. ÚS 609/22.

Nález Ústavního soudu ČR ze dne 14. února 2023, sp. zn. III. ÚS 2698/22.

Judikatura Nejvyššího soudu

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 26. dubna 2018, sp. zn. Tpjn 301/2017.

Judikatura Evropského soudu pro lidská práva

Rozsudek ESLP Giorgi Nikolaishvili proti Gruzii ze dne 13. ledna 2009, stížnost č. 37048/04.

Rozsudek ESLP ve věci Al Nashiri proti Polsku ze dne 24. července 2014, stížnost č. 28761/11.

Rozsudek ESLP ve věci Amuur proti Francii ze dne 25. června 1996, stížnost č. 19776/92.

Rozsudek ESLP ve věci Č. proti České republice ze dne 6. června 2000, stížnost č. 33644/96.

Rozsudek ESLP ve věci Danev proti Bulharsku ze dne 2. září 2010, stížnost č. 9411/05.

Rozsudek ESLP ve věci Enhorn proti Švédsku ze dne 25. ledna 2005, stížnost č. 56529/00.

Rozsudek ESLP ve věci Ereren proti Německu ze dne 6. listopadu 2014, stížnost č. 67522/09.

Rozsudek ESLP ve věci François proti Francii ze dne 23. dubna 2015, stížnost č. 26690/11.

Rozsudek ESLP ve věci Gajcsi proti Maďarsku ze dne 3. října 2006, stížnost č. 34503/03.

Rozsudek ESLP ve věci Ganea proti Moldavsku ze dne 17. května 2011, stížnost č. 2474/06.

Rozsudek ESLP ve věci Guzzardi proti Itálii ze dne 6. listopadu 1980, stížnost č. 7367/76.

Rozsudek ESLP ve věci Kaganovskyy proti Ukrajině ze dne 15. září 2022, stížnost č. 2809/18.

Rozsudek ESLP ve věci Kakabadze a ostatní proti Gruzii ze dne 2. října 2012, stížnost č. 1484/07.

Rozsudek ESLP ve věci Khlaifia a ostatní proti Itálii ze dne 15. prosince 2016, stížnost č. 16483/12.

Rozsudek ESLP ve věci Komissarov proti České republice ze dne 3. února 2022, stížnost č. 20611/17.

Rozsudek ESLP ve věci Mariya Alekhina a ostatní proti Rusku ze dne 17. července 2018, stížnost. č. 38004/12.

Rozsudek ESLP ve věci Mehmet Hasan Altan proti Turecku ze dne 20. března 2018, stížnost č. 13237/17.

Rozsudek ESLP ve věci Öcalan proti Turecku ze dne 12. května 2005, stížnost č. 46221/99.

Rozsudek ESLP ve věci Rakevičová proti Rusku ze dne 28. října 2003, stížnost č. 58973/00.

Rozsudek ESLP ve věci S. V. a A. proti Dánsku ze dne 22. října 2018, stížnost č. 35553/12, 36678/12 a 36711/12.

Rozsudek ESLP ve věci Shilyayev proti Rusku ze dne 6. října 2005, stížnost č. 9647/02.

Rozsudek ESLP ve věci Stanev proti Bulharsku ze dne 17. ledna 2012, stížnost č. 367760/06.

Rozsudek ESLP ve věci Tarak a Depe proti Turecku ze dne 9. dubna 2019, stížnost č. 70472/12.

Rozsudek ESLP ve věci Trijonis proti Litvě ze dne 15. prosince 2005, stížnost č. 2333/02.

Rozsudek ESLP ve věci Ťupa proti České republice ze dne 26. května 2011, č. 39822/07.

Rozsudek ESLP ve věci Witold Litwa proti Polsku ze dne 4. dubna 2000, stížnost č. 26629/95.

Zákony a jiné právní předpisy

Deklarace práv lidských a občanských. Dostupné z: <https://www.vlada.cz/assets/udalosti/Deklarace-prav-lidskych-a-obcanskych.pdf>.

Listina základních práv Evropské unie, uveřejněná v Úředním věstníku Evropské unie 2012/C 326/02 ze dne 26. října 2012.

Mezinárodní pakt o občanských a politických právech. Dostupné z: <https://www.ustrcr.cz/>.

Sdělení č. 209/1992 Sb., Sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí o sjednání Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod a Protokolů na tuto Úmluvu navazujících.

Zákon 20/1966 Sb., zákon o péči o zdraví lidu.

Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád).

Zákon č. 142/1867 ř. z., o obecných právech občanů státních v královstvích a zemích v radě říšské zastoupených. [Systém ASPI]. Wolters Kluwer [cit. 29. 11. 2022]. Dostupné z: www.aspi.cz.

Zákon č. 160/2006 Sb., kterým se mění zákon č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem a o změně zákona České národní rady č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti (notářský řád), ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 201/2002 Sb., o Úřadu pro zastupování státu ve věcech majetkových, ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách a podmínkách jejich poskytování (zákon o zdravotních službách).

Zákon č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem a o změně zákona České národní rady č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti (notářský řád), ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

Další zdroje

RÁZKOVÁ, Renata. *K otázce odškodnění za zákonné zadržení a omezení osobní svobody* [online]. Advokátní deník. Publikováno dne 5. 12. 2018. [cit. 21. 2. 2023]. Dostupné online na: <https://advokatnidenik.cz/2018/12/05/k-otazce-odskodneni-za-zakonne-zadrzeni-a-omezeni-osobni-svobody/>.

SENETOVÁ, Nikola. *Umělé prodlužování vazby* [online]. Epravo.cz. Publikováno dne 22. 3. 2019 [cit. 7. 3. 2023]. Dostupné online na: <https://www.epravo.cz/top/clanky/umele-prodluzovani-vazby-109060.html>.

Souhrnná zpráva z návštěv zařízení - § 21a Veřejného ochránce práv ze dne 26. května 2022, sp. zn. 50/2021/NZ.

VICHEREK, Roman. *Koluzní důvod vazby* [online]. Epravo.cz. Publikováno dne 17. 10. 2012 [cit. 6. 3. 2023]. Dostupné online na: <https://www.epravo.cz/top/clanky/koluzni-duvod-vazby-85623.html>.

VÍTKOVÁ, Hedvika. *K některým aspektům vazby útěkové* [online]. Epravo.cz. Publikováno dne 26. 10. 2017 [cit. 5. 3. 2023]. Dostupné online na: <https://www.epravo.cz/top/clanky/k -nekterym-aspektum-vazby-utekove-106540.html>.